

สำนักแผนงานและโครงการพิเศษ
รับที่ ๒๕๕๑
วันที่ ๒๔ พ.ค. ๒๕๖๖
เวลา ๑๕.๕๖ น.

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักแผนงานและโครงการพิเศษ ฝ่ายบริหารทั่วไป โทร. ๒๓๐๒ - ๒๓๐๕

ที่ กษ ๐๔๐๒/ว ๗๖ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง เอกสารแจ้งเวียน

- เรียน ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง
ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษ
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพัฒนาการบัญชีและถ่ายทอดเทคโนโลยี
ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการบัญชีและการสอบบัญชี
ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
ผู้อำนวยการกองควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีสหกรณ์
ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ ๑ - ๑๐
หัวหน้ากลุ่มตรวจสอบภายใน
หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบบริหาร
หัวหน้าสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ทุกจังหวัด

สำนักแผนงานและโครงการพิเศษ ขอส่งสำเนา หนังสือ คำสั่ง ประกาศ
สำนักแผนงานและโครงการพิเศษ กลุ่มติดตามและประเมินผล ที่ กษ ๐๔๐๒/๔๓๑ ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๖
เรื่อง ขอมอบรายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(นางรัตติยา สวัสดิ์)

ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษ

- ทราบ/วิเคราะห์สรุปไว้ที่ www.sidkmu.go.th
 ขอบหมาย.....ดำเนินการ สกป.๒๕๖๖-๒๕๖๗
 เวียนให้บุคลากรในสังกัดทราบ

(นางรัตติยา สวัสดิ์) ๒๔ พ.ค. ๒๕๖๖

ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษ

สำเนา บันทึกข้อความ

วันที่..... ๑ พ.ค. ๒๕๖๕
วันที่ ๒๓ แคม ๒๕๖๖
เวลา..... ๙.๓๐ น.

พธธ

ส่วนราชการ สำนักแผนงานและโครงการพิเศษ กลุ่มติดตามและประเมินผล โทร. ๒๓๒๗ - ๓๒

ที่ กษ ๐๔๐๒/๔๓๑

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอมอบรายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

เรียน อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑. ต้นเรื่อง

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ สว (กมธ ๑) ๐๐๐๙/๑๔๕๓ ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๖ เรื่อง ขอมอบรายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

๒. ข้อเท็จจริง

๒.๑ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้มีหนังสือถึงกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เพื่อขอมอบรายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง ให้แก่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ที่ ๑ - ๑๐ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ซึ่งจะเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ

๒.๒ จากรายงานการพิจารณาศึกษานับดังกล่าว สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

๒.๒.๑ ผลการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๒ และ ๒๕๖๓ ระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ ๙๑.๔๒ ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สรุปแล้วว่า บรรลุค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตรเรียบร้อยแล้ว แต่มีข้อค้นพบดังนี้

๑) สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ ในปี ๒๕๖๓ ลดลงจากปี ๒๕๖๒ ร้อยละ ๓.๗๐ และอัตราการร้อยละของสหกรณ์ระดับชั้น ๑ ลดลง ในขณะที่อัตราการร้อยละของสหกรณ์ระดับชั้น ๒ และระดับชั้น ๓ เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ ไม่ได้จัดทำแผนพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ และกำหนดเป้าหมายการพัฒนาและยกระดับสหกรณ์แต่ละระดับไว้เป็นการเฉพาะ เพียงแต่กำหนดตัวชี้วัดในภาพรวมไว้ให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายของแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตรเท่านั้น

๒) จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาลักษณะสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ ระดับชั้น ๒ และระดับชั้น ๓ พบว่า สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ ส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอในการทำบทบาทได้ตามวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ เพื่ออำนวยประโยชน์ให้กับเกษตรกรสมาชิกในการประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างแท้จริง

๓) สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ หลายแห่ง ยังมีสถานะไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และสหกรณ์ระดับชั้น ๒ ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งจำนวนมากไม่น้อยกว่า ๙๐๖ แห่ง ซึ่งเกิดจากจุดอ่อนการกำหนดเงื่อนไขการประเมิน แต่ได้นำมารวมเป็นค่าเป้าหมายไปด้วยแล้ว

๔) การกำหนด...

๔) การกำหนดเกณฑ์การประเมินการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากใช้ตัววัดตัวเดียวกันในการประเมินสหกรณ์ทุกประเภทที่มีบริบทและวัตถุประสงค์แตกต่างกัน และเกณฑ์การประเมินเป็นการประเมินระดับองค์กรเท่านั้น ไม่สามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่าสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ จะสามารถอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก และจะส่งผลให้เกษตรกรสมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๒.๒.๒ จากการศึกษาข้อมูล เอกสารทางวิชาการ และการศึกษาดูงานสหกรณ์ภาคการเกษตรและวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่พบว่า สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งต้องสามารถอำนวยความสะดวก เพื่อส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกรสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินกิจกรรมได้ตลอดห่วงโซ่อุปทานการผลิตสินค้าของเกษตรกรสมาชิก ตั้งแต่การผลิตจนถึงการตลาด

๒.๒.๓ จากการศึกษาบทบาทและความเชื่อมโยงของหน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรและการเชื่อมโยงบทบาท พบว่า ๑) องค์กรในระบบสหกรณ์ ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ ยังไม่สามารถทำบทบาทตามอำนาจหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่ ๒) สหกรณ์ภาคการเกษตรขาดการเชื่อมโยงบทบาทหรือสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ ๓) หน่วยงานภาครัฐขาดการบูรณาการร่วมกันในการพัฒนาการเกษตรตามบทบาทภารกิจของหน่วยงาน

๒.๒.๔ จากการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการและศึกษาการจัดทำแผนงาน/โครงการของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ พบว่า ทั้งสองหน่วยงานได้กำหนดให้งานพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ไว้ภายใต้แผนการจัดสรรงบประมาณ แผนงานพื้นฐาน และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ว่า "สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และระดับ ๒ ร้อยละ ๘๘" ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดของแผนย่อย การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แต่ผลผลิตที่เกิดขึ้นไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ของความเข้มแข็งได้อย่างแท้จริง เนื่องจากทั้งสองหน่วยงานไม่มีการจัดทำแผนการพัฒนาหรือยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ไว้เป็นการเฉพาะ

๒.๓ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา มีข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๒.๓.๑ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑) ปรับการจัดทำแผนงาน/โครงการของหน่วยงานให้สอดคล้องกับทิศทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ จัดทำงบประมาณแยกงานภารกิจพื้นฐานและงานพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรให้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน และจัดทำโครงการร่วมกันตามแผนพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร อาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยในแต่ละระดับชั้นเพื่อจัดกลุ่ม ในการส่งเสริมสนับสนุนตามศักยภาพของสหกรณ์ในแต่ละกลุ่มให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๒) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการจัดการระบบฐานข้อมูลสหกรณ์ พัฒนาระบบการบริหารจัดการของสหกรณ์ภาคการเกษตร ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลักดันและพัฒนาสหกรณ์ให้เป็นสหกรณ์ต้นแบบ (Smart Cooperative) กำหนดแนวทางในการประสานความร่วมมือกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มของ เกษตรกรในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง

๓) สร้างกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากรสหกรณ์ภาคการเกษตรอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการร่วมกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ ในการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรสหกรณ์

๔) พัฒนาระบบการบริหารจัดการของสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้งานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม ระบบสารสนเทศ และเครื่องมือการจัดการสมัยใหม่ มาใช้ในการบริหารงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

๕) ผลักดันและพัฒนาสหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งชั้น ๑ ให้เป็นสหกรณ์ต้นแบบ (Smart Cooperative) ที่สามารถทำบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก ได้อย่างแท้จริง และเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจการเกษตรในระดับต่าง ๆ

๖) กำหนดแนวทางในการประสานความร่วมมือกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน รวมถึงภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือหรือสร้างเครือข่าย ในการส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสหกรณ์

๒.๓.๒ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเตือนภัยทางการเงินออนไลน์ โดยการพัฒนาต่อยอด จากศูนย์ข้อมูลทางการเงินการบัญชีสหกรณ์ที่ได้มีการรวบรวมข้อมูลจากการตรวจสอบบัญชี และนำมาสังเคราะห์ ให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องแม่นยำ พร้อมทั้งนำมาแสดงผลเป็นรายสหกรณ์และภาพรวมในระดับจังหวัด และระดับประเทศ

๒) ทบทวนระเบียบ คำแนะนำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินการบัญชีให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ควรพิจารณาตามบริบทและขนาดของสหกรณ์แต่ละประเภท เพื่อให้เกิด ความคล่องตัวในการดำเนินงานของสหกรณ์และสร้างความเชื่อมั่นโปร่งใสในระบบสหกรณ์

๓) ปรับบทบาทการตรวจสอบบัญชีให้เป็นการตรวจสอบเชิงการพัฒนา การบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ให้มากยิ่งขึ้นเพื่อลดช่องว่างและป้องกันการเกิดทุจริต ที่จะเกิดขึ้นในสหกรณ์ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้สหกรณ์นำข้อมูลทางการเงินและบัญชีมาใช้ในการวิเคราะห์ และวางแผนการดำเนินธุรกิจอย่างรอบคอบ เกิดความระมัดระวังในการดำเนินงาน

๓. กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง -

๔. ข้อพิจารณา

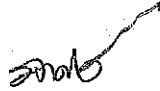
สำนักแผนงานและโครงการพิเศษ ขอให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์พิจารณา ดังนี้

๔.๑ เห็นชอบมอบรายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตร ให้มีความเข้มแข็ง จำนวน ๒๐ เล่ม ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (รายชื่อตามเอกสารแนบ)

๔.๒ แจกเวียนให้ทุกหน่วยงานในสังกัดทราบเพื่อใช้เป็นแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนา ความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๕. ข้อเสนอแนะ -

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา ตามข้อ ๔

(นางรัตติยา สวัสดิ์)

ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษ

รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์
ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

- เห็นชอบ ตาม ๔.๑

- แจ่งไฉ่ผท ตาม ๔.๒

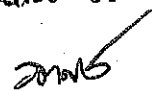

๒๓ พ.ค. ๒๕๖๖

(นางพิพร กลั่นเนียง)

รองอธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

- ด่วนก่อนส่งต่อตามเลขที่ ๒๖๖/อิน.ผก
- ด่วนก่อนส่งต่อ ร.๕๐๓.๕.

(นางรัตติยา สวัสดิ์) ๒๔ พ.ค. ๒๕๖๖

ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและโครงการพิเศษ

นางพรณิชา

(นางพรณิชา สุกสอนอก)

ผู้อำนวยการศูนย์ฯ

๒๔ พ.ค. ๒๕๖๖

รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่องการพัฒนาสหกรณ์ ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

สำนักกรมวิชาการ ๑
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

รายงานการพิจารณาศึกษา
เรื่อง
การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

โดย
คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
วุฒิสภา

สำนักกรรมการ ๑
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

(สำเนา)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะกรรมการธิการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา โทร. ๐ ๒๘๓๑ ๙๑๕๐

ที่ สว ๐๐๐๙.๐๙/(ร ๕๐)

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง รายงานการพิจารณาศึกษาการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

กราบเรียน ประธานวุฒิสภา

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๒ ได้พิจารณาและมีมติตั้งคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภาตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ วรรคสอง (๓) มีหน้าที่และอำนาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการ พิจารณาสอบหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมการเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตรและการเกษตรสร้างมูลค่า พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ประกอบด้วย

๑. พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ	ประธานคณะกรรมการ
๒. พลเอก ดนัย มีชูเวช	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายวิทยา ผิวผ่อง	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. นายสุธี มากบุญ	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๕. นายลักษณะณ์ วจนานวัช	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่
๖. นายสมชาย ชาญนรงค์กุล	เลขานุการคณะกรรมการ
๗. นายรณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล	รองเลขานุการคณะกรรมการ
และโฆษกคณะกรรมการ
๘. นางจินตนา ชัยยวรรณาการ	รองโฆษกคณะกรรมการ
๙. ศาสตราจารย์เกียรติคุณไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๐. พลเอก ปฐมพงศ์ ประถมภัก	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๑. พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๒. นายเฉลียว เกาะแก้ว	กรรมการ
๑๓. นายบุญมี สุระโคตร	กรรมการ
๑๔. นางเบญจรัตน์ จริยธาราสีทธิ์	กรรมการ
๑๕. นายประมาธ สว่างญาติ	กรรมการ
๑๖. นายไพโรจน์ พ่วงทอง	กรรมการ
๑๗. นายสำราญ ครรชิต	กรรมการ
๑๘. นายอุดม วัชรญรัฐ	กรรมการ

บัดนี้ ...

บัดนี้ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้พิจารณาศึกษาการพัฒนา
สหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็งเสร็จแล้ว จึงขอรายงานผลการพิจารณาศึกษาดังกล่าวต่อวุฒิสภา
ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๙๘

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดนำเสนอรายงานของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา
ต่อที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อพิจารณาต่อไป

(ลงชื่อ) พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ

(ฉัตรชัย สาริกัลยะ)

ประธานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

วุฒิสภา

สำเนาถูกต้อง

(นางอุมาพร สายสุวรรณ)

ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ
การเกษตรและสหกรณ์

(นางสาวอริษา ทองทับทิม)

ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ
การเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มงานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

สำนักกรรมการ ๑ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

โทรศัพท์ ๐ ๒๘๓๑ ๙๑๕๑

ปริญญญา พิมพ์

อุมาพร ทาน

รายนามคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

พลเอก ฉัตรชัย สาริกัลยะ
ประธานคณะกรรมการ

พลเอก ดนัย มีชูเวช
รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง

นายวิทยา ผิวผ่อง
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง

นายสุธี มากบุญ
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม

นายลักษณ์ วจนานวัช
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สี่

นายสมชาย ชาญนรงค์กุล
เลขาธิการคณะกรรมการ

นายรณวิทย์ ปริยฉัตรตระกูล
รองเลขาธิการคณะกรรมการ
และโฆษกคณะกรรมการ

นางจินตนา ชัยยวรรณการ
รองโฆษกคณะกรรมการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณไกรสิทธิ์ ตันติศิรินทร์
ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเอก ปฐมพงศ์ ประถมภักดิ์
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายเฉลียว เกาะแก้ว
กรรมการ

นายบุญมี สุระโคตร
กรรมการ

นางเบญจรัตน์ จริยธาราสีทธิ์
กรรมการ

นายประมาณ สว่างญาติ
กรรมการ

นายไพโรจน์ พ่วงทอง
กรรมการ

นายสำราญ ครรชิต
กรรมการ

นายอุดม วรรณรัฐ
กรรมการ

ค

รายนามคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น

พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เชิดบุญเมือง
ประธานคณะอนุกรรมการ

พลเอก ปัฐมพงศ์ ประถมภัฏ
รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง

นายไพโรจน์ พ่วงทอง
รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่สอง

นายบุญมี สุระโคตร
อนุกรรมการ

นายประमाण สว่างญาติ
อนุกรรมการ

นายรณวิทย์ ปรียฉัตรตระกูล
อนุกรรมการ

พลเรือตรี กานท์ ชาทเสนีย์
อนุกรรมการ

นายจุมพล สงวนสิน
อนุกรรมการ

นายชูชาติ อินสว่าง
อนุกรรมการ

นายวิจักร อากัปกรณ์
อนุกรรมการ

นายสหพล สังข์เมฆ
อนุกรรมการ

นายวินัย กสิรักษ์
อนุกรรมการและเลขานุการ
คณะอนุกรรมการ

พลเรือตรี กรปัญญาพัฒน์ ไพริระย่อเดช
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายทวีลาภ ธีร์ทอง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายประสงค์ รุ่งแสง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายไพศาล ไตรรัตน์โกศล
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายมงคลัตต์ พุกะนัคค์
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นางสาววิรุทัย มณีนุชเนตร
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายสุขสันต์ มลิทอง
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายสุรพล รักตสันติ
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเรือโท ศักดิ์ชาย อุบลเดชประชารักษ์
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายชยานนท์ อัครนิลศรี
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ

ที่ปรึกษา นักวิชาการ และเลขานุการประจำคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

นางบริสุทธิ์ เปรมประพันธ์
ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ

นางกัญญา ภัทรวนาคุปต์
นักวิชาการประจำคณะกรรมการ

นางสาวฉัฐราพร เปลียนกระโทก
เลขานุการประจำคณะกรรมการ

รายนามคณะกรรมการพิจารณาศึกษาการพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์

ภาคการเกษตร

พลเอก ป້ฐมพงศ์ ประถมภักฐ์
ประธานคณะกรรมการ

นายประมาณ สว่างญาติ
คณะกรรมการ

นายไพโรจน์ พ่วงทอง
คณะกรรมการ

นายชูชาติ อินสว่าง
คณะกรรมการ

นายมงคลัตต์ พุกะนัดด์
คณะกรรมการ

นายวินัย กสิรัักษ์
คณะกรรมการ

นางสาววิรุทัย มณีนุชเนตร
คณะกรรมการ

นางบริสุทธิ์ เปรมประพันธ์
คณะกรรมการ

นางกัญจนา ภัทรนาคุปต์
คณะกรรมการ

นางสาวฐิราพร เปลียนกระโทก
คณะกรรมการ

นายรณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล
ที่ปรึกษากรรมการ

นายบุญมี สุระโคตร
ที่ปรึกษากรรมการ

รายงานการพิจารณาศึกษาการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตร

ให้มีความเข้มแข็ง

ของ

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

ด้วยในคราวประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ ๑๗ (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง) วันอังคารที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๒ ได้พิจารณาและมีมติตั้งคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ซึ่งเป็นคณะกรรมการสามัญประจำวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๗๘ วรรคสอง (๓) โดยมีหน้าที่และอำนาจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กิจการ พิจารณาขอหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำ และปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมการเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตร และการเกษตรสร้างมูลค่า พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บัดนี้ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้ดำเนินการพิจารณาศึกษาการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง เสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขอรายงานผลการพิจารณาศึกษา ดังกล่าวต่อวุฒิสภา ตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๘ ดังนี้

๑. การดำเนินการของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา

๑.๑ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา พิจารณาศึกษาประเด็นที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big Rock) การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ประกอบด้วย

๑) พลเรือเอก ศักดิ์สิทธิ์ เขิตบุญเมือง	ประธานคณะอนุกรรมการ
๒) พลเอก ปฐมพงศ์ ประณมภัฏ	รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓) นายไพโรจน์ พ่วงทอง	รองประธานคณะอนุกรรมการ คนที่สอง
๔) นายบุญมี สุระโคตร	อนุกรรมการ
๕) นายประมาณ สว่างญาติ	อนุกรรมการ
๖) นายรณวริทธิ์ ปริยฉัตรตระกูล	อนุกรรมการ
๗) พลเรือตรี กาณฑ์ ชาทเสณีย์	อนุกรรมการ
๘) นายจุมพล สงวนสิน	อนุกรรมการ
๙) นายชูชาติ อินสว่าง	อนุกรรมการ
๑๐) นายวิจักร อากัปกรณ์	อนุกรรมการ
๑๑) นายสหพล สังข์เมฆ	อนุกรรมการ
๑๒) นายวินัย กสิรักษ์	อนุกรรมการและเลขานุการ
คณะอนุกรรมการ

ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ ประกอบด้วย

- ๑) พลเรือตรี กรบุญชัยพัฒนา ไพรีระย่อเดช
- ๒) นายทวีลาภ ธีรทอง
- ๓) นายประสงค์ รุ่งแสง
- ๔) นายไพศาล ไตรรัตน์โกศล
- ๕) นายมงคลศักดิ์ พุกะนัดด์
- ๖) นางสาววีรุทัย มณีนุชเนตร
- ๗) นายสุขสันต์ มลิตทอง
- ๘) นายสุรพล รักตสันติ
- ๙) พลเรือโท ศักดิ์ชาย อุบลเดชประชารักษ์
- ๑๐) นายชยานนท์ อัครนิลศรี

- ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ
ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

ที่ปรึกษา นักวิชาการและเลขานุการประจำคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
วุฒิสภา ประกอบด้วย

- ๑) นางบริสุทธิ์ เปรมประพันธ์
- ๒) นางกัญจนา ภัทรวนาคุปต์
- ๓) นางสาวฐิราพร เปลียนกระโทก

- ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ
นักวิชาการประจำคณะกรรมการ
เลขานุการประจำคณะกรรมการ

๑.๒ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้แต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาศึกษา
การพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์ภาคการเกษตร ประกอบด้วย

- ๑) พลเอก ปิฎมพงศ์ ประถมภักุ
- ๒) นายประมาธ สว่างญาติ
- ๓) นายไพโรจน์ พ่วงทอง
- ๔) นายชูชาติ อินสว่าง
- ๕) นายมงคลศักดิ์ พุกะนัดด์
- ๖) นายวินัย กสิรักษ์
- ๗) นางสาววีรุทัย มณีนุชเนตร
- ๘) นางบริสุทธิ์ เปรมประพันธ์
- ๙) นางกัญจนา ภัทรวนาคุปต์
- ๑๐) นางสาวฐิราพร เปลียนกระโทก

- ประธานคณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน
คณะทำงาน

ที่ปรึกษาคณะทำงานพิจารณาศึกษาการพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์ภาคการเกษตร

- ๑) นายธนากรวิทย์ ปรียฉัตรตระกูล
- ๒) นายบุญมี สุระโคตร

- ที่ปรึกษาคณะทำงาน
ที่ปรึกษาคณะทำงาน

๑.๓ คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้มีมติแต่งตั้งผู้ช่วยเลขานุการตามข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๒ ข้อ ๘๗ ดังนี้

๑) นางอุมาพร สายสุวรรณ

ผู้บังคับบัญชากลุ่มงานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

๒) นางสาวอริษา ทองทับทิม

นิติกรชำนาญการพิเศษ

กลุ่มงานคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์

๒. วิธีดำเนินการ

๒.๑ พิจารณาศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานพิจารณาศึกษาเรื่องดังกล่าว คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้เชิญผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมเพื่อให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็น ดังนี้

สำนักนายกรัฐมนตรี

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๑) นายพงศ์กูร วิรัตน์นันท์

นักวิเคราะห์นโยบาย

และแผนชำนาญการพิเศษ

๒) นางนำพร นิธิสุนทรวิทย์

นักวิเคราะห์นโยบาย

และแผนชำนาญการพิเศษ

๓) นางสาวเสาวนีย์ กองวิบูลศิริ

นักวิเคราะห์นโยบาย

และแผนชำนาญการ

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๑) รองศาสตราจารย์ จุฑาทิพย์ ภัทราวาท

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิชาการด้านการสหกรณ์

๒) นางสาวสายสุดา ศรีอุไร

รองผู้อำนวยการ

สถาบันวิชาการด้านการสหกรณ์

๓) นางสาวกนกพร วิสันเทียะ

เจ้าหน้าที่วิจัย

กระทรวงการคลัง

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

๑) นายภานิต ภัทรสาริน

ผู้ช่วยผู้จัดการ

๒) นายพีระพัฒน์ จินพุดม

พนักงานวิเคราะห์งานสินเชื่อ

๒.๒ เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ติดตามผลการพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์ภาคการเกษตร” ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อรับทราบขั้นตอนและวิธีการจัดทำโครงการการขับเคลื่อนโครงการ และการติดตามประเมินผลโครงการ รวมทั้งการดำเนินการของสหกรณ์เป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ

๒.๓ รวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงจากการศึกษาดูงานสหกรณ์ภาคการเกษตร จำนวน ๒๑ สหกรณ์ (ระดับความเข้มแข็งชั้น ๑ จำนวน ๑๐ แห่ง ชั้น ๒ จำนวน ๑๐ แห่ง และชั้น ๓ จำนวน ๑ แห่ง) ในพื้นที่ ๕ จังหวัด (จังหวัดสุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา ราชบุรี เพชรบุรี และฉะเชิงเทรา) เพื่อทราบข้อมูลและข้อเท็จจริงของสหกรณ์

๓. ผลการศึกษา

จากการพิจารณาศึกษาข้างต้น คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา จึงขอเสนอรายงานการพิจารณาศึกษาการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้วุฒิสภา โปรดพิจารณา หากวุฒิสภาให้ความเห็นชอบด้วยกับรายงานการพิจารณาศึกษาและข้อเสนอแนะ ของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา โปรดแจ้งไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาตามแต่จะ เห็นสมควร ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศและประชาชนต่อไป

(นายสมชาย ชาญณรงค์กุล)

เลขานุการคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์
วุฒิสภา

บทสรุปผู้บริหาร

สหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นสถาบันเกษตรกรที่เกิดจากการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรกรรม เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพ รวมถึงส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตแห่งการดำเนินการของสหกรณ์ อันเป็นไปตามหลักการสหกรณ์ โดยจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งสหกรณ์ภาคการเกษตรประกอบด้วยสหกรณ์ ๓ ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม ปัจจุบันประเทศไทยมีสหกรณ์ภาคการเกษตร รวมจำนวน ๔,๔๓๗ สหกรณ์ มีสมาชิกรวมทั้งสิ้นจำนวน ๖,๓๙๕,๙๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๒๗ ของจำนวนเกษตรกรทั้งประเทศ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓) และจากวัตถุประสงค์และขอบเขตแห่งการดำเนินการ สหกรณ์ภาคการเกษตรสามารถดำเนินกิจกรรมได้ตั้งแต่การส่งเสริมการผลิต การรวบรวมผลผลิต เพื่อจัดจำหน่าย การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าจนถึงการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์ และเกษตรกรสมาชิก ดังนั้น หากสหกรณ์ภาคการเกษตรได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งจนสามารถทำบทบาทหรือดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ได้อย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิกในการประกอบอาชีพการเกษตรและชุมชนได้อย่างแท้จริง และจะเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของประเทศต่อไปได้

จากเหตุผลข้างต้น ประกอบกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประเด็นการเกษตร แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดเป้าหมายที่ ๒ ไว้ว่า “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น” และได้กำหนดตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการประเมินความสำเร็จของเป้าหมายดังกล่าวไว้คือ “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ)” โดยกำหนดค่าเป้าหมายของสถาบันเกษตรกรที่เป็นสหกรณ์ไว้ว่า ปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ สหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๙๐ และปี ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐ สหกรณ์มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๙๕ รวมทั้งแผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง) กิจกรรมปฏิรูปที่ ๑ การสร้างเกษตรมูลค่าสูง (High Value Added) ได้กำหนดประเด็นขับเคลื่อนประเด็นหนึ่งคือ “พัฒนาสหกรณ์การเกษตรให้มีความเข้มแข็งและส่งเสริมให้เกิดผู้ให้บริการด้านการจัดการเกษตรสมัยใหม่ (Service Provider) อย่างครบวงจร เพื่อให้มีบทบาทในการช่วยเหลือเกษตรกรในการทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ซึ่งมีหน้าที่พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการปฏิรูปประเทศและแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ได้กำหนดให้มีการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การจัตระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร และศึกษาความสอดคล้องของแผนงาน/โครงการปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง กับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี รวมทั้งเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง เป็นที่พึงของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง และภายใต้วัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้กำหนดกรอบการพิจารณาศึกษาไว้ดังนี้

๑. ศึกษาและวิเคราะห์การจัตระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ภาคการเกษตรของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และศึกษาหลักเกณฑ์ความเข้มแข็งของสหกรณ์ที่ได้รับการจัตระดับความเข้มแข็งในระดับต่าง ๆ รวมถึงศึกษารายละเอียดและเงื่อนไขการจัตระดับและหลักเกณฑ์การประเมิน

๒. วิเคราะห์บทบาทของสหกรณ์ภาคการเกษตรในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก รวมทั้งศึกษาบทบาทและความเชื่อมโยงของหน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๓. ศึกษาและวิเคราะห์ความสอดคล้องแผนงาน/โครงการของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

สำหรับวิธีการพิจารณาศึกษาในครั้งนี้ศึกษาจาก (๑) เอกสาร งานวิชาการ และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (๒) เชิญผู้แทนหน่วยงานนำเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นในการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา และที่ประชุมคณะทำงาน ประกอบด้วย กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันวิชาการด้านการสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตร (๓) ศึกษาดูงานสหกรณ์ภาคการเกษตรจำนวน ๒๑ สหกรณ์ ในพื้นที่ ๕ จังหวัด และวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการผลผลิตทางการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน และ (๔) ร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ “ติดตามผลการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร” ของกรมส่งเสริมสหกรณ์

ผลการพิจารณาศึกษา

๑. ผลการจัตระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๒ และ ๒๕๖๓ ระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ มีค่าเฉลี่ยร้อยละ ๙๗.๔๒ ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สรุปแล้วว่า บรรลุค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตรเรียบร้อยแล้ว แต่มีข้อค้นพบดังนี้

๑.๑ สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ ในปี ๒๕๖๓ ลดลง จากปี ๒๕๖๒ ร้อยละ ๓.๗๐ และอัตราร้อยละของสหกรณ์ระดับชั้น ๑ ลดลง ในขณะที่อัตราร้อยละ ของสหกรณ์ระดับ ชั้น ๒ และระดับชั้น ๓ เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่ได้จัดทำแผนพัฒนา ความเข้มแข็งของสหกรณ์ และกำหนดเป้าหมายการพัฒนาและยกระดับสหกรณ์แต่ละระดับไว้ เป็นการเฉพาะ เพียงแต่กำหนดตัวชี้วัดในภาพรวมไว้ให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ของแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตรเท่านั้น

๑.๒ จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาลักษณะสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ ระดับชั้น ๒ และระดับชั้น ๓ พบว่า สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ ส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอในการทำบทบาทได้ตามวัตถุประสงค์หลัก ของสหกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิกในการประกอบอาชีพการเกษตร ได้อย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่าสหกรณ์ภาคการเกษตรจำนวนมากดำเนินธุรกิจสินเชื่อเป็นธุรกิจหลัก มีส่วนน้อยที่ทำธุรกิจด้านการให้บริการและส่งเสริมการเกษตรและด้านการตลาดหรือทำครบ ทุกด้าน ซึ่งเกิดจากปัญหาด้านบุคลากรสหกรณ์ ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินงาน และฝ่ายจัดการยังขาดความพร้อมและความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรและดำเนินธุรกิจ รวมถึงการขาดแคลนเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อบริการสมาชิก ตลอดจนไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลของสมาชิกอย่างเป็นระบบเพื่อใช้ในการวางแผนธุรกิจ ของสหกรณ์และวางแผนการผลิตให้กับสมาชิก และยังขาดการสร้างร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในการดำเนินงาน

๑.๓ สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ หลายแห่ง ยังมีสถานะไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และสหกรณ์ระดับชั้น ๒ ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งจำนวนมากไม่น้อยกว่า ๙๐๖ แห่ง ซึ่งเกิดจากจุดอ่อน การกำหนดเงื่อนไขการประเมินแต่ได้นำรวมเป็นค่าเป้าหมายไปด้วยแล้ว

๑.๔ การกำหนดเกณฑ์การประเมินการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากใช้ตัววัดตัวเดียวกันในการประเมินสหกรณ์ทุกประเภทที่มีบริบท และวัตถุประสงค์แตกต่างกันและเกณฑ์การประเมินเป็นการประเมินระดับองค์กรเท่านั้น ไม่สามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่าสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับชั้น ๑ และระดับชั้น ๒ จะสามารถอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิกและจะส่งผลให้เกษตรกรสมาชิกมีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร

๒. จากการศึกษาข้อมูล เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนข้อคิดเห็น มุมมองในการพัฒนา ความเข้มแข็งของสหกรณ์จากนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และการศึกษาดูงาน สหกรณ์ภาคการเกษตรและวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่พบว่า สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งต้องสามารถ อำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกรสมาชิก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินกิจกรรมได้ตลอดห่วงโซ่อุปทานการผลิตสินค้า ของเกษตรกรสมาชิก ตั้งแต่การผลิตจนถึงการตลาด ประกอบด้วย การส่งเสริมการผลิต

การรวบรวมผลผลิต การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าและการตลาด เพื่อให้เกษตรกรสมาชิกผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐาน เป็นไปตามความต้องการของตลาด สามารถลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ ทั้งนี้ ในการทำบทบาทดังกล่าวสหกรณ์ภาคการเกษตรต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ ในแต่ละห่วงโซ่ เพื่อเติมเต็มในขั้นตอนหรือกระบวนการที่สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินการได้เองหรือดำเนินการได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

๓. จากการศึกษาบทบาทและความเชื่อมโยงของหน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรและการเชื่อมโยงบทบาทพบว่า ๑) องค์กรในระบบสหกรณ์ ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ ยังไม่สามารถทำบทบาทตามอำนาจหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่ และยังขาดการสร้างความร่วมมือหรือเชื่อมโยงซึ่งกันและกันของขบวนการสหกรณ์อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์กับขบวนการสหกรณ์ด้วย ๒) สหกรณ์ภาคการเกษตรขาดการเชื่อมโยงบทบาทหรือสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา หรือสถาบันเกษตรกรอื่น เพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น ๓) หน่วยงานภาครัฐขาดการบูรณาการร่วมกันในการพัฒนาการเกษตรตามบทบาทภารกิจของหน่วยงานและยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้สถาบันเกษตรกรที่เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาภาคการเกษตรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

๔. จากการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการและศึกษาการจัดทำแผนงาน/โครงการของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์พบว่า ทั้งสองหน่วยงานได้กำหนดให้งานพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ไว้ภายใต้แผนการจัดสรรงบประมาณ แผนงานพื้นฐาน โดยกำหนดผลผลิตไว้ดังนี้

กรมส่งเสริมสหกรณ์ : ส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งตามศักยภาพ

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ : สหกรณ์และสถาบันเกษตรกรได้รับการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็ง

และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้กำหนดตัวชี้วัดไว้ว่า “สหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และระดับ ๒ ร้อยละ ๘๘” ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดของแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตรแต่ผลผลิตที่เกิดขึ้นไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ของความเข้มแข็งได้อย่างแท้จริงเนื่องจากทั้งสองหน่วยงานไม่มีการจัดทำแผนการพัฒนาหรือยกระดับ

ความเข้มแข็งของสหกรณ์ไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

นอกจากนี้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ยังมีการจัดทำโครงการเพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งของสหกรณ์ ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นโครงการเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์ทำการเกษตรสร้างมูลค่า และแผนงานบูรณาการ โดยจำแนกลักษณะของโครงการเป็นต้นทาง (เป้าหมายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรสมาชิก) กลางทาง (เป้าหมายส่งเสริมสหกรณ์ภาคการเกษตรพัฒนาการดำเนินธุรกิจ รวบรวมจัดเก็บและแปรรูปทางการเกษตร) และปลายทาง (เป้าหมายส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของสหกรณ์) ทั้งนี้ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ กรมส่งเสริมสหกรณ์ยังได้รับการจัดสรรงบประมาณ จำนวน ๑,๖๙๓,๕๐๐,๗๐๐ บาท เพื่อดำเนินโครงการปรับโครงสร้างการผลิต การรวบรวมและการแปรรูปสถาบันเกษตรกรรองรับผลผลิตทางการเกษตร ตามแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ อันเป็นผลจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ ซึ่งการจัดทำโครงการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรส่วนใหญ่กำหนดกิจกรรมเป็นการสนับสนุนงบประมาณในรูปแบบเงินอุดหนุน เพื่อจัดหาครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้างแต่พบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบยังมีข้อมูลที่สำคัญของสหกรณ์ไม่มากพอเพื่อใช้วิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการบริหารจัดการของสหกรณ์ เพื่อให้เกษตรกรสมาชิกได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งอาจทำให้อุปกรณ์ที่ได้รับใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่าหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ ตลอดจนการจัดทำโครงการเป็นการดำเนินการภายใต้ภารกิจปกติของหน่วยงาน ทำให้การกำหนดตัวชี้วัดของโครงการไม่สอดคล้องหรือส่งผลถึงตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และการพิจารณากำหนดสหกรณ์เป้าหมายให้เข้าร่วมโครงการยังไม่ชัดเจนและไม่ได้นำผลการจัดระดับความเข้มแข็งมาพิจารณากำหนดเป้าหมายด้วย อีกทั้งโครงการต่าง ๆ ไม่มีการกำหนดกิจกรรมบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม

จากผลการพิจารณาศึกษาคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภามีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๑) วางกรอบแนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นกลไกหลักในการพัฒนาการเกษตรและยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้นได้อย่างแท้จริง โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ

๑.๑) ปรับปรุงหลักเกณฑ์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรให้เป็นไปตามบริบทและวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์แต่ละประเภท ไม่ควรนำสหกรณ์ที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์มาเป็นเป้าหมายในการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งซึ่งการกำหนดเกณฑ์และตัววัดสำหรับใช้ในการประเมินสหกรณ์ ควรจัดทำเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง แยกออกมาต่างหากจากสหกรณ์ประเภทอื่น ๆ โดยพิจารณาให้ครอบคลุมทั้งมิติด้านองค์กรและมิติด้านสมาชิก และต้องคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพของเกษตรกรตั้งแต่ภาคการผลิตจนถึงภาคการตลาด และวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรสมาชิก เช่น การมีรายได้เพิ่มขึ้น มีหนี้สินลดลงและมีเงินออมเพิ่มขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับ การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งระดับ ๑ ระดับ ๒ สามารถเป็นกลไกในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิกและเกษตรกรในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สำหรับการจัดทำหลักเกณฑ์ดังกล่าวควรใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและภาคสหกรณ์ โดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

๑.๒) กำหนดวัตถุประสงค์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง คุณลักษณะหรือคำนิยามของสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งในแต่ละระดับชั้น รวมถึงกำหนดบทบาทของสหกรณ์ในการบริหารจัดการและการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิกและชุมชนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลผลิต ตลอดจนมีช่องทางการจำหน่ายผลผลิต การเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ของเกษตรกรเพื่อที่จะส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๑.๓) จัดทำแผนพัฒนาและยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร แผนระยะยาว ๕ - ๒๐ ปี ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยกำหนดแนวทางการพัฒนา เป้าหมาย และตัวชี้วัดให้ชัดเจนในแต่ละระดับชั้น รวมทั้งการกำหนดมาตรการหรือแผนปฏิบัติงานย่อยซึ่งจะต้องมีการติดตามผลการขับเคลื่อนเพื่อนำมาปรับปรุงและยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

๒) กำหนดนโยบายการพัฒนาการเกษตรในการสร้างการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานในและนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนให้สหกรณ์ภาคการเกษตรมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมอบให้กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นแกนกลางในการบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรผ่านสถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ภาคการเกษตร) ทั้งด้านการผลิตและการตลาด โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติร่วมกัน (Joint Planning) การกำหนดเป้าหมายร่วม (Joint Goal) โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรสมาชิกเป็นเป้าหมายในการดำเนินโครงการ และกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จและค่าเป้าหมายร่วมกัน (Joint KPI) เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปขับเคลื่อนตามบทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงานและเป็นหน่วยงานในการกำกับดูแล (Regulator) และติดตามผลการขับเคลื่อนโครงการให้บรรลุค่าเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด

๒. กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑) ปรับปรุงการจัดทำแผนงาน/โครงการของหน่วยงานให้สอดคล้องกับทิศทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติให้เห็นผลเชิงประจักษ์และมุ่งผลสัมฤทธิ์

๑.๑) จัดทำงบประมาณ โดยแยกงานภารกิจพื้นฐานและงานพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรให้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทาง

และแผนพัฒนาได้อย่างเหมาะสม ตามศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการที่หน่วยงานรับผิดชอบ โดยปรับการจัดทำงบประมาณในส่วนงานพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งไว้ที่รายการงบประมาณรายจ่าย : แผนงานยุทธศาสตร์ กำหนดค่าเป้าหมายและตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ สำหรับแผนการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ให้ผ่านมาตรฐานสหกรณ์ ควรกำหนดไว้ในรายการงบประมาณรายจ่าย : แผนงานพื้นฐาน เนื่องจากเป็นภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของทั้งสองหน่วยงาน

๑.๒) จัดทำโครงการร่วมกันตามแผนพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร โดยการนำผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งในแต่ละระดับ มาวิเคราะห์และกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยในแต่ละระดับชั้นเพื่อจัดกลุ่มในการส่งเสริมสนับสนุน ตามศักยภาพของสหกรณ์ในแต่ละกลุ่มให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรกำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายการยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์จากสหกรณ์ชั้น ๓ เป็นสหกรณ์ชั้น ๒ และจากสหกรณ์ชั้น ๒ เป็นสหกรณ์ชั้น ๑ ให้มีความชัดเจนและควรพัฒนาสหกรณ์ชั้น ๑ ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี

๒) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการระบบฐานข้อมูลสหกรณ์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์และการให้บริการเกษตรกรสมาชิก โดยร่วมกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ วางแผนออกแบบการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับใช้ในการจัดการระบบฐานข้อมูลสหกรณ์ให้เป็นฐานข้อมูลเดียวกันและใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยจัดทำข้อมูลจากสองส่วนที่สำคัญคือ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลของสหกรณ์ ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐาน บุคลากรสหกรณ์ (คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ) โครงสร้างสหกรณ์ เครื่องมืออุปกรณ์และการใช้ประโยชน์ การดำเนินธุรกิจ ปริมาณธุรกิจ และจำนวนผู้ใช้บริการ ผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์ เป็นต้น และส่วนที่ ๒ ข้อมูลของสมาชิกสหกรณ์ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป (เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา ขนาดและแรงงานในครัวเรือน รายได้และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน จำนวนหนี้สิน ฯลฯ) รายได้และค่าใช้จ่ายจากการประกอบอาชีพ การเกษตร พื้นที่ทำการเกษตร ประเภทผลผลิตทางการเกษตร จำนวนผลผลิตที่ผลิตได้ในแต่ละรอบการผลิต และการจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น โดยควรให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการสนับสนุนและผลักดันให้สหกรณ์จัดทำระบบฐานข้อมูล และมีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นหน่วยงานสนับสนุนในการพัฒนา Application ทั้งที่เป็น Web - Application สำหรับสหกรณ์ และ Mobile - Application สำหรับสมาชิก และพัฒนา Database เพื่อใช้ในการรวบรวมจัดเก็บ ประมวลผลและจัดการข้อมูล โดยมีสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ Update ข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

๓) สร้างกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากรสหกรณ์ภาคการเกษตรอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการร่วมกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ ในการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ และสมาชิกสหกรณ์อย่างเป็นระบบ

และต่อเนื่องโดยวางกรอบหลักสูตรการให้ความรู้กับบุคลากรสหกรณ์ในแต่ละกลุ่มให้เหมาะสม และทันสมัยสอดคล้องกับบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งให้มีการบ่มเพาะการสร้างจิตสำนึก เรื่องสหกรณ์สำหรับหลักสูตรควรกำหนดเป็น ๓ ระดับ คือ หลักสูตรพื้นฐาน หลักสูตรก้าวหน้า และหลักสูตรขั้นสูง และต้องแบ่งแยกความรับผิดชอบในการพัฒนาบุคลากรตามบทบาทหน้าที่ และศักยภาพของหน่วยงานให้มีความชัดเจนไม่ซ้ำซ้อนกัน ทั้งนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนา คณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการ ซึ่งอาจมีการจัดตั้งสถาบันพัฒนาผู้นำสหกรณ์ และมอบหมายให้สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก โดยมีภาครัฐ ขบวนการสหกรณ์ และสถาบันการศึกษาให้การสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ และการวางระบบการบริหารจัดการ รวมทั้งให้มีการจัดเก็บข้อมูลการอบรมของบุคลากรสหกรณ์ อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรมีการปรับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยนำเทคโนโลยี มาใช้ในการเรียนการสอนแบบออนไลน์ จัดทำชุดความรู้สื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ ที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดีจะทำให้ประหยัดงบประมาณ สามารถพัฒนาบุคลากรได้จำนวนมาก รวมถึงต้องมีการสร้างระบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เพื่อเป็นคลังความรู้ให้กับคณะกรรมการและผู้จัดการ สามารถเข้าไปค้นหาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในการบริหารจัดการสหกรณ์ได้ตลอดเวลา

๔) พัฒนาระบบการบริหารจัดการของสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น โดยใช้งานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม ระบบสารสนเทศ และเครื่องมือการจัดการ สมัยใหม่มาใช้ในการบริหารงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ทั้งนี้ ภาครัฐควรส่งเสริม สหกรณ์ภาคการเกษตรจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ ระยะ ๓ - ๕ ปี เป็นกรอบในการจัดทำแผนงาน และงบประมาณประจำปี รวมทั้งให้มีการจัดทำแผนธุรกิจและสนับสนุนให้สหกรณ์ ใช้ระบบสารสนเทศในการดำเนินกิจการ เช่น การจัดทำบัญชี การจัดการข้อมูล และการให้บริการสมาชิก เพื่อให้สหกรณ์มีข้อมูลที่โปร่งใสเป็นที่น่าเชื่อถือและทันสมัยสามารถใช้ประโยชน์ ในการดำเนินงานได้ทันทั่วๆไปทำให้บริการสมาชิกได้สะดวกรวดเร็ว รวมทั้งสามารถจัดเก็บข้อมูล การทำธุรกิจของสมาชิกอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ภาครัฐต้องส่งเสริมให้สหกรณ์ภาคการเกษตร มีการกำกับดูแลกิจการที่ดีและกำหนดให้มีมาตรการเพื่อกำกับดูแลธรรมาภิบาลในสหกรณ์ไว้ด้วย

๕) ผลักดันและพัฒนาสหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งชั้น ๑ ให้เป็นสหกรณ์ต้นแบบ (Smart Cooperative) ที่สามารถทำบทบาทในการอำนวยความสะดวก ให้กับเกษตรกรสมาชิกได้อย่างแท้จริงและเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจ การเกษตรในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ สามารถทำหน้าที่ เป็นผู้ให้บริการด้านการจัดการเกษตรสมัยใหม่ (Service Provider) อย่างครบวงจร เพื่อให้มีบทบาทในการช่วยเหลือเกษตรกรสมาชิกในการทำเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีความสามารถในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องได้ และควรกำหนดจำนวนเป้าหมายในการพัฒนาเป็นสหกรณ์ต้นแบบ (Smart Cooperative) ให้ชัดเจน โดยภาครัฐให้การสนับสนุนทรัพยากรในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มศักยภาพ

ให้กับสหกรณ์เป้าหมายให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระดับต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

๖) กำหนดแนวทางในการประสานความร่วมมือกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน รวมถึงภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ หรือสร้างเครือข่ายในการส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ โดยพิจารณาจากกระบวนการ ทำบทบาทหน้าที่ของสหกรณ์ภาคการเกษตรตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง และจากกระบวนการบริหารจัดการองค์กรและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ภาคการเกษตร เพื่อให้สหกรณ์ใช้เป็นแนวทางในการบูรณาการกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์ให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการบริหารจัดการและการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิก ทั้งนี้ ควรดำเนินการร่วมกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ และผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการ พัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

๗) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง เพื่อยกระดับเป็นสหกรณ์ โดยเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการและวิธีการ สหกรณ์ การบริหารจัดการองค์กร การจัดทำบัญชี และการดำเนินธุรกิจในรูปแบบสหกรณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ให้แก่กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปลงใหญ่ ฯลฯ โดยทั้งสองหน่วยงานต้องกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนา และบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของเกษตรกร

๓. กรมส่งเสริมสหกรณ์

๑) ส่งเสริมให้สหกรณ์ภาคการเกษตรทำบทบาทในการดำเนินกิจกรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิกตามศักยภาพของสหกรณ์ได้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ โดยดำเนินกิจกรรมตั้งแต่การส่งเสริมการผลิต การรวบรวมผลผลิต การแปรรูป และการตลาด หรือเชื่อมโยงความร่วมมือและสร้างเครือข่าย กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐสถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำบทบาทของสหกรณ์แต่ละห่วงโซ่ในกิจกรรมที่สหกรณ์ไม่สามารถ ดำเนินการเองได้หรือดำเนินการได้แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพ

๒) ส่งเสริมให้สหกรณ์ภาคการเกษตรจัดทำกระบวนการแนะนำส่งเสริมการผลิต และการส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรสมาชิกอย่างเป็นระบบ โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่ม ตามชนิดสินค้าและดำเนินการในลักษณะแปลงใหญ่ นำระบบการบริหารจัดการกลุ่มมาใช้ในการขับเคลื่อนการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ มีตลาดรองรับ และมีการวางแผนการผลิตร่วมกัน สร้างบทบาทผู้นำกลุ่มและบริหารจัดการกลุ่ม ส่งเสริมการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างเกษตรกรสมาชิกให้เป็น Smart Farmer และ Young Smart Farmer ทั้งนี้ สหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีศักยภาพควรมีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาชีพไว้ในสหกรณ์ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้คำแนะนำการผลิต ของเกษตรกรสมาชิกอย่างใกล้ชิด และให้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตและการตลาด

ที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งทำหน้าที่ประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและสนับสนุนการผลิตของเกษตรกรสมาชิก

๓) ทบทวนและออกแบบโครงสร้าง บทบาท และรูปแบบการดำเนินงานของสหกรณ์ ภาคการเกษตรในทุกระดับ ตั้งแต่สหกรณ์ระดับปฐม ชุมชนสหกรณ์ระดับจังหวัด และชุมชนสหกรณ์ระดับประเทศ โครงสร้างและรูปแบบของสหกรณ์ในปัจจุบันกำหนดไว้ เป็นลักษณะเดียวกันสำหรับสหกรณ์ทุกประเภท ทุกขนาด และทุกระดับ และดำเนินการอยู่ ภายใต้บทบัญญัติเดียวกัน ทำให้เป็นปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานของสหกรณ์ ตลอดจนเป็นปัญหาในการส่งเสริมสนับสนุนหรือกำกับสหกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพ และศักยภาพของสหกรณ์ ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบจึงควรออกแบบโครงสร้าง บทบาท และรูปแบบการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับปฐมให้เป็นไปตามขนาดของสหกรณ์ และกำหนดองค์ประกอบในการแบ่งขนาดให้เหมาะสมกับประเภทสหกรณ์ สำหรับชุมชนสหกรณ์ ระดับจังหวัดและระดับประเทศต้องกำหนดบทบาทของชุมชนสหกรณ์แต่ละระดับอย่างชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อนกับสหกรณ์ระดับปฐม แต่ให้เป็นการเกื้อหนุนและสัมพันธ์กัน ตลอดจน ออกแบบโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์ให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสหกรณ์ทุกระดับ ทั้งในทางธุรกิจและความร่วมมือในการพัฒนาสหกรณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ขบวนการสหกรณ์มีพลังในการดำเนินงานร่วมกันและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานราก ซึ่งการออกแบบโครงสร้างของสหกรณ์และขบวนการสหกรณ์ ควรกำหนดให้มีการ เชื่อมโยงกันทั้งในแนวดิ่ง (Vertical Integration) และในแนวนอน (Horizontal Integration) สอดรับกับสถานการณ์หรือโครงสร้างเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยกำหนดให้มีการเชื่อมโยงบทบาท กับภาคีเครือข่ายที่เกื้อหนุนการพัฒนาระบบสหกรณ์ ประกอบด้วย ภาคีรัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์อื่น ๆ ไปด้วย

๔) ปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์หรือระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ที่เกี่ยวข้อง กับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ให้อื้อต่อการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตร เพื่อให้ได้ คณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ เพื่อการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบริหารจัดการ การเกษตร การตลาด กฎหมาย เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเงิน เป็นต้น

๕) เร่งดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์กลางทางการเงิน ในระบบสหกรณ์ เพื่อแก้ปัญหาสหกรณ์ที่ขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินกิจการและสหกรณ์ ที่มีสภาพคล่องส่วนเกินและทำให้มีเงินล้นระบบ โดยใช้งานวิจัยและผลงานทางวิชาการ ของหน่วยงาน องค์กรหรือสถาบันการศึกษาที่มีการศึกษาไว้แล้วจำนวนมากมาใช้เป็นแนวทาง ในการศึกษา รวมทั้งศึกษาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเงิน เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม กับสถานการณ์ การศึกษาครั้งนี้ควรให้ครอบคลุมถึงวิธีการบริหารจัดการ กฎหมาย ที่เป็นปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขตลอดจนวิธีการกำกับ การควบคุมดูแล เป็นต้น

๖) วางระบบการส่งเสริมสนับสนุนสหกรณ์ให้สอดคล้องกับสถานภาพและบริบทของสหกรณ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของสหกรณ์แต่ละแห่ง จากผลการประเมินระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ระดับมาตรฐานสหกรณ์ และการประเมินสหกรณ์จากเครื่องมือต่าง ๆ ที่ภาครัฐได้ดำเนินการอยู่แล้ว รวมทั้งนำขนาดของสหกรณ์มาเป็นปัจจัยในการพิจารณากำหนดระดับการส่งเสริมสหกรณ์ด้วย เพื่อให้ทราบศักยภาพของสหกรณ์ที่แท้จริงและวางระบบการส่งเสริม และกำหนดแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนให้เหมาะสมกับสถานภาพของสหกรณ์ภาคการเกษตรแต่ละระดับในการให้บริการเกษตรกรสมาชิกในด้านต่าง ๆ ตามความสามารถที่มีอยู่ และพัฒนาต่อยอดให้มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้นจนสามารถทำบทบาทหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิกและชุมชนได้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๔. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเตือนภัยทางการเงินออนไลน์ โดยการพัฒนาต่อยอดจากศูนย์ข้อมูลทางการเงินการบัญชีสหกรณ์ที่ได้มีการรวบรวมข้อมูลจากการตรวจสอบบัญชีและนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องแม่นยำ พร้อมทั้งนำมาแสดงผลเป็นรายสหกรณ์และภาพรวมในระดับจังหวัดและระดับประเทศเพื่อให้สหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบข้อมูลความเสี่ยงจุดอ่อน หรือสัญญาณเตือนภัยสำคัญ ๆ ซึ่งสหกรณ์สามารถใช้ข้อมูลในการวางแผนแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนาได้ทันเหตุการณ์ รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบมีข้อมูลเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งอีกด้วย

๒) ทบทวนระเบียบ คำแนะนำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินการบัญชีให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ควรพิจารณาตามบริบทและขนาดของสหกรณ์แต่ละประเภท เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานของสหกรณ์และสร้างความเชื่อมั่นโปร่งใสในระบบสหกรณ์

๓) ปรับบทบาทการตรวจสอบบัญชีให้เป็นการตรวจสอบเชิงการพัฒนาการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ให้มากยิ่งขึ้นเพื่อลดช่องว่างและป้องกันการเกิดทุจริตที่จะเกิดขึ้นในสหกรณ์ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้สหกรณ์นำข้อมูลทางการเงินและบัญชีมาใช้ในการวิเคราะห์ และวางแผนการดำเนินธุรกิจอย่างรอบคอบ เกิดความระมัดระวังในการดำเนินงาน

๕. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ควรพิจารณาทบทวนค่าเป้าหมาย (สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ระดับ ๑ และ ๒) ของตัวชี้วัด “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ)” ตามแผนแม่บทย่อยการพัฒนาาระบบนิเวศการเกษตร ให้มีความเหมาะสมและสามารถสะท้อนศักยภาพของสหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับขึ้นความเข้มแข็งตามค่าเป้าหมายให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปและแสดงถึงประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการรวมกลุ่ม

๒) คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ควรเป็นกลไกหลักในการพัฒนาสหกรณ์ ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง โดยการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนพัฒนาการสหกรณ์ เพื่อเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาสหกรณ์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พร้อมทั้งเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี สำหรับการกำหนดแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งควรพิจารณาแยกตามประเภทของสหกรณ์และผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐและภาคสหกรณ์ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน และจัดทำคำขอตั้งงบประมาณประจำปี เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม และควรสร้างระบบกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

๓) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) ควรสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยวิจัยของหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาในการศึกษาวิจัยหรือคิดค้นนวัตกรรมให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเกษตรหรืออุตสาหกรรมเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน โดยพิจารณาคัดเลือกสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นกรณีศึกษา ซึ่งจะทำให้สามารถขับเคลื่อนงานวิจัยได้อย่างเป็นรูปธรรมและนำไปขยายผลสู่สถาบันเกษตรกรและเกษตรกรอื่น ๆ

๔) สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ควรพิจารณาทบทวน โครงสร้าง บทบาท ให้เอื้อต่อการส่งเสริมกิจการของสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างแท้จริง โดยการศึกษาจากสันนิบาตสหกรณ์ของต่างประเทศหรือองค์กรต่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน การทำบทบาทหน้าที่ควรให้ความสำคัญในการให้การศึกษอบรมบุคลากรสหกรณ์ โดยเน้นการพัฒนากรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้มีความเป็นมืออาชีพในการบริหารกิจการสหกรณ์ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการทำงานวิจัยหรือใช้ผลงานวิชาการ ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจการของสหกรณ์ภาคการเกษตร มาใช้ในการแนะนำช่วยเหลือสนับสนุนทางวิชาการแก่สหกรณ์

๕) ชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ ควรทำบทบาทในการบริหารจัดการสินค้าสหกรณ์ทั้งระบบ และเป็นแกนหลักในการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์ประเภทเดียวกัน โดยประสานความร่วมมือกับชุมนุมสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงธุรกิจของสหกรณ์สมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ภาครัฐควรให้การสนับสนุนและพัฒนาชุมนุมสหกรณ์ให้มีศักยภาพเพียงพอในการทำบทบาทหน้าที่ดังกล่าว

๖) สหกรณ์ภาคการเกษตรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ให้สามารถมีบทบาทในการพัฒนาสหกรณ์ โดยสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ และควรส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดในเรื่องอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์อย่างถ่องแท้ เพื่อให้สมาชิกเข้ามามีส่วนทำกิจกรรมกับสหกรณ์ ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีอำนาจการต่อรองและให้บริการสมาชิกได้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนเลือกตัวแทนสมาชิกสหกรณ์ที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมเข้ามาเป็นคณะกรรมการในการบริหารงานสหกรณ์

ให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งติดตามตรวจสอบและให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสหกรณ์
อันจะส่งผลให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์และอำนาจประโยชน์
ให้แก่สมาชิกสหกรณ์ได้อย่างแท้จริง

สารบัญ

	หน้า
รายนามคณะกรรมการ	ก
รายนามคณะอนุกรรมการ	ค
รายนามคณะทำงาน	จ
รายงานการพิจารณาศึกษา	ช
บทสรุปผู้บริหาร	ฎ
สารบัญ	ผ
สารบัญตาราง	พ
สารบัญแผนภาพ	ฟ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาของการพิจารณาศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการพิจารณาศึกษา	๒
๑.๓ กรอบการพิจารณาศึกษา	๒
๑.๔ วิธีการพิจารณาศึกษา	๒
๑.๕ นิยามศัพท์	๓
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนปฏิรูปประเทศ ด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๒ บริบทและสถานการณ์ของสหกรณ์ภาคการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน	๑๔
๒.๓ การประเมินสหกรณ์ของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ	๒๓
๒.๔ รายงานการศึกษา แนวคิด และมุมมองในการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง	๓๑
บทที่ ๓ ผลการพิจารณาศึกษา วิเคราะห์ และสรุปผล	๓๙
๓.๑ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์	๓๙
๓.๒ สรุปผลการศึกษา	๗๕

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๔ ข้อเสนอแนะ	๘๑
๔.๑ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	๘๑
๔.๒ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์	๘๒
๔.๓ กรมส่งเสริมสหกรณ์	๘๔
๔.๔ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์	๘๗
๔.๕ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๘๗
บรรณานุกรม	๘๙
ภาคผนวก	๙๑
ภาคผนวกที่ ๑	๙๓
เกณฑ์การจัดขนาดสหกรณ์ทุกประเภท และกลุ่มเกษตรกร ปรับปรุงใหม่ (ปี ๒๕๖๑)	
ภาคผนวกที่ ๒	๙๕
การประเมินชั้นคุณภาพการควบคุมภายใน ส่วนที่ ๒ ด้านความเสี่ยงและกิจกรรมควบคุม	
ภาคผนวกที่ ๓	๙๗
สหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีการลงพื้นที่ และเก็บภาพรวมข้อมูลจากพื้นที่ ๕ จังหวัด ๒๑ สหกรณ์	

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนย่อย การพัฒนาาระบบนิเวศการเกษตร	๖
ตารางที่ ๒ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทเฉพาะกิจ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕	๘
ตารางที่ ๓ แนวทางการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ	๑๑
ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบจำนวนสหกรณ์ภาคการเกษตรและจำนวนสมาชิก ปี ๒๕๖๒ และ ปี ๒๕๖๓	๒๑
ตารางที่ ๕ จำนวนสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓	๒๑
ตารางที่ ๖ จำนวนสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓	๒๑
ตารางที่ ๗ จำนวนสหกรณ์ภาคการเกษตรจำแนกตามการจัดขนาด	๒๒
ตารางที่ ๘ ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตรจำแนกตามรายประเภทสหกรณ์ ปี ๒๕๖๓	๒๓
ตารางที่ ๙ การจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์มีผลการจัดระดับมาตรฐาน ปี ๒๕๖๓	๒๕
ตารางที่ ๑๐ ผลการจัดระดับขั้นการควบคุมภายในสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓	๒๗
ตารางที่ ๑๑ ผลการจัดระดับขั้นเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓	๒๗
ตารางที่ ๑๒ รายละเอียดของตัววัดในแต่ละด้าน แหล่งที่มาของข้อมูล และการให้คะแนนของเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งสหกรณ์	๒๘
ตารางที่ ๑๓ ผลการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐	๓๑
ตารางที่ ๑๔ ผลการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ทุกประเภท ปี ๒๕๖๑ ปี ๒๕๖๒ และปี ๒๕๖๓	๔๐
ตารางที่ ๑๕ ผลการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๒ และปี ๒๕๖๓ จำแนกตามประเภทสหกรณ์	๔๑
ตารางที่ ๑๖ เกณฑ์การจัดระดับขั้นความเข้มแข็งสหกรณ์	๔๙
ตารางที่ ๑๗ แสดงรายละเอียดผลการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓	๕๐

สารบัญแผนภาพ

	หน้า	
แผนภาพที่ ๑	โครงสร้างของสหกรณ์ภาคการเกษตร	๑๘
แผนภาพที่ ๒	แสดงมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์ภาคการเกษตร จำแนกตามประเภทธุรกิจ ปี ๒๕๖๓	๒๓
แผนภาพที่ ๓	แผนภูมิปริมาณธุรกิจ ปี ๒๕๕๒ และ ๒๕๖๒	๓๓
แผนภาพที่ ๔	แสดงรูปแบบการจัดการชุมชนการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง ตำบลราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ	๓๘
แผนภาพที่ ๕	แสดงความเชื่อมโยงขององค์กรในระบบสหกรณ์	๕๗
แผนภาพที่ ๖	แสดงบทบาทของสหกรณ์ภาคการเกษตรในการอำนวยความสะดวกกับเกษตรกร สมาชิกตลอดห่วงโซ่อุปทาน	๘๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของการพิจารณาศึกษา

คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา มีหน้าที่และอำนาจพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติ กระทู้กิจการ พิจารณาขอหาข้อเท็จจริง หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไขปัญหาและพัฒนาเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและปัจจัย การผลิตทางการเกษตร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร อุตสาหกรรมเกษตร อาหาร การสหกรณ์ การพัฒนาการผลิต การแปรรูป ธุรกิจการเกษตร และการเกษตรสร้างมูลค่า พิจารณาศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้พิจารณาเห็นว่า หากสหกรณ์ภาคการเกษตร ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกร ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่การส่งเสริมการผลิต การรวบรวม การแปรรูป และการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร เป็นสถาบันเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งแล้ว จะเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญมากในการพัฒนาภาคการเกษตรและสหกรณ์ พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ของประเทศเพราะเกษตรกรซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนของประเทศไทย จำนวน ๖,๓๙๕,๙๓๗ ราย หรือคิดเป็นร้อยละ ๖๘.๒๗ ของจำนวนเกษตรกรทั้งประเทศ ล้วนเป็นสมาชิกของสหกรณ์ ภาคการเกษตร ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น ๔,๔๓๗ สหกรณ์

กอปกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนย่อย : การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่ง คือ “ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ รวมถึงเชื่อมโยงไปถึงผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนา ด้านการผลิต ด้านการตลาดของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสนับสนุนการขยายเครือข่ายธุรกิจ ของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ และสนับสนุนให้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนภายใต้เงื่อนไข ที่ผ่อนปรนมากขึ้นเพื่อยกระดับการพัฒนาเกษตรกรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตร ที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการให้มีกลไกในการดูแลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่ม และการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างแท้จริง” ซึ่งแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาโดยเน้นส่งเสริมการรวมกลุ่ม ในรูปแบบที่มีโครงสร้างกระจายรายได้ทั้งวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และวิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาช่องทางการตลาดและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการกลไกการตลาดครบวงจร ในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม และการส่งเสริมสถาบันการเงินชุมชนให้มีบทบาทในการดูแล ให้คำแนะนำในการจัดการหนี้สิน รวมทั้งแผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง) กิจกรรมปฏิรูปที่ ๑ การสร้างเกษตรมูลค่าสูง (High Value Added) ได้กำหนดประเด็นสำคัญ ที่ต้องขับเคลื่อนในการปฏิรูป ด้านการสร้างเกษตรมูลค่าสูงไว้ประเด็นหนึ่ง คือ พัฒนาสหกรณ์

การเกษตรให้มีความเข้มแข็งและส่งเสริมให้เกิดผู้ให้บริการด้านการจัดการเกษตรสมัยใหม่ (Service Provider) อย่างครบวงจร เพื่อให้มีบทบาทในการช่วยเหลือเกษตรกร ในการทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา จึงได้มอบหมายให้ คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์และสถาบันเกษตรกรอื่น ดำเนินการพิจารณาศึกษา เรื่อง การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการพิจารณาศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การจัตระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความสอดคล้องของแผนงาน/โครงการปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง)

๑.๒.๓ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง เป็นที่พึงของเกษตรกรอย่างแท้จริง

๑.๓ กรอบการพิจารณาศึกษา

๑.๓.๑ ศึกษาและวิเคราะห์การจัตระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ประกอบด้วย ผลการจัตระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ ประจำปี ๒๕๖๒ - ๒๕๖๓ ของสหกรณ์ ในภาพรวม และสหกรณ์ภาคการเกษตร ลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ที่ได้รับการจัตระดับชั้นความเข้มแข็ง รายละเอียดและเงื่อนไขการจัตระดับความเข้มแข็ง ของสหกรณ์ และการจัดทำหลักเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งของสหกรณ์

๑.๓.๒ วิเคราะห์บทบาทของสหกรณ์ภาคการเกษตรในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกร สมาชิก

๑.๓.๓ ศึกษาบทบาท และความเชื่อมโยงของหน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๑.๓.๔ ศึกษาและวิเคราะห์ความสอดคล้องแผนงาน/โครงการ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔ ของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กับตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง) และแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์ โควิด-๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕

๑.๔ วิธีการพิจารณาศึกษา

๑.๔.๑ พิจารณาศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ เชิญหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ชี้แจงให้ข้อมูลต่อคณะทำงานฯ

๑.๔.๓ เชิญสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร สถาบันวิชาการด้านการสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มาร่วมประชุม

กับคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตร และสหกรณ์ วุฒิสภา เพื่อให้ข้อคิดเห็นและมุมมองในการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตร ให้มีความเข้มแข็ง

๑.๔.๔ เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ติดตามผลการพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์ ภาคการเกษตร” ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อรับทราบขั้นตอนและวิธีการจัดทำโครงการ การขับเคลื่อนโครงการและการติดตามประเมินผลโครงการ รวมทั้งการดำเนินการของสหกรณ์ เป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ

๑.๔.๕ ศึกษาดูงานสหกรณ์ภาคการเกษตร จำนวน ๒๑ สหกรณ์ (ระดับความเข้มแข็งชั้น ๑ จำนวน ๑๐ แห่ง ชั้น ๒ จำนวน ๑๐ แห่ง และชั้น ๓ จำนวน ๑ แห่ง) ในพื้นที่ ๕ จังหวัด (จังหวัดสุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา ราชบุรี เพชรบุรี และฉะเชิงเทรา) เพื่อทราบข้อมูล และข้อเท็จจริงของสหกรณ์เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานทั้งในด้านการบริหารจัดการ และการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งผลลัพธ์ที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิกและสหกรณ์ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

๑.๔.๖ ศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการผลผลิตการเกษตร ตลอดจนห่วงโซ่อุปทาน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาประกอบการจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา สหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง

๑.๔.๗ เชิญผู้แทนสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์ที่เกี่ยวข้อง กับสหกรณ์ภาคการเกษตรมาให้ข้อมูล

๑.๕ นิยามศัพท์

๑.๕.๑ สหกรณ์ภาคการเกษตร หมายถึง สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม

๑.๕.๒ หน่วยงานที่รับผิดชอบ หมายถึง กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑.๕.๓ สถาบันเกษตรกร หมายถึง สหกรณ์ภาคการเกษตร กลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ หน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจหลักในการส่งเสริม พัฒนา และกำกับดูแลสหกรณ์ สามารถนำผลการศึกษาไปกำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ และทบทวนปรับปรุงหลักเกณฑ์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ให้เหมาะสม

๑.๖.๒ หน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจหลักในการส่งเสริม พัฒนา และกำกับดูแลสหกรณ์ สามารถวางแผนการพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องทั้งแผนระยะสั้น และระยะยาว และจัดทำแผนงาน/โครงการและงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนแม่บท ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประเด็นการเกษตร และแผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง) ในส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายที่กำหนด

๑.๖.๓ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรในระบบสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มีการบูรณาการ ร่วมกันโดยการนำข้อเสนอแนะจากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนา ความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร เพื่อเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ฐานรากของประเทศซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์ในการประกอบอาชีพการเกษตร มีรายได้เพิ่มขึ้นและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

บทที่ ๒ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาศึกษาค้างนี้ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง) ที่เกี่ยวข้อง บริบทและสถานการณ์สหกรณ์ภาคการเกษตรประเทศไทยในปัจจุบัน การประเมินสหกรณ์และการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ รวมทั้งข้อเสนอแนะจากรายงานผลการศึกษา ตลอดจนแนวคิด และมุมมองในการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้อง

๑) ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน อันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “**ประเทศไทยมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน**” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม ยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (๑) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง (๒) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (๓) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (๔) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม (๕) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ (๖) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด ๓ ประการ ได้แก่ (๑) “**ต่อยอดอดีต**” (๒) “**ปรับปัจจุบัน**” และ (๓) “**สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต**” โดยยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มุ่งเน้นที่ประเด็น “**การเกษตรสร้างมูลค่า**” ซึ่งอยู่ในห้าประเด็นในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยประเด็น “**การเกษตรสร้างมูลค่า**” มีความสำคัญกับการเพิ่มผลิตภาพการผลิต ทั้งเชิงปริมาณและมูลค่า และความหลากหลายของสินค้าเกษตร ทั้งนี้ “**การเกษตรสร้างมูลค่า**” ประกอบด้วย (๑) เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น (๒) เกษตรปลอดภัย (๓) เกษตรชีวภาพ (๔) เกษตรแปรรูป และ (๕) เกษตรอัจฉริยะ

๒) แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้อง

๒.๑) แผนแม่บทประเด็นการเกษตร ประกอบด้วย ๖ แผนย่อย ดังนี้

(๑) แผนย่อยเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น (๒) แผนย่อยเกษตรปลอดภัย (๓) แผนย่อยเกษตรชีวภาพ (๔) แผนย่อยเกษตรแปรรูป (๕) แผนย่อยเกษตรอัจฉริยะ และ (๖) แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ทั้งนี้ แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตรเป็นการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเกษตรกรและภาคเกษตร มีการปรับตัวไปสู่การปรับการผลิตที่มีคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์เพื่อให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ประการหนึ่งคือ “ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ รวมถึงเชื่อมโยงไปถึงผู้ประกอบการ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาด้านการผลิตและด้านการตลาดของสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสนับสนุนการขยายเครือข่ายธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ และสนับสนุนให้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนภายใต้เงื่อนไขที่ผ่อนปรนมากขึ้น เพื่อยกระดับการพัฒนาเกษตรกรไปสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีความเข้มแข็ง ตลอดจนการให้มีกลไกในการดูแลให้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มและการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างแท้จริง” และได้กำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายไว้ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย			
		ปี ๒๕๖๑-๒๕๖๕	ปี ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐	ปี ๒๕๗๑ - ๒๕๗๕	ปี ๒๕๗๖ - ๒๕๘๐
สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น	สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ)	สหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อย ร้อยละ ๙๐	สหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อย ร้อยละ ๙๕	สหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อย ร้อยละ ๙๕	สหกรณ์ มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อย ร้อยละ ๙๕
		วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร มีความเข้มแข็ง	วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร มีความเข้มแข็ง ร้อยละ ๓๐	วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร มีความเข้มแข็ง ร้อยละ ๓๕	วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร มีความเข้มแข็ง ร้อยละ ๔๐

ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดกลยุทธ์ “สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร” ไว้ในแผนปฏิบัติการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕) และกำหนดตัวชี้วัดไว้สอดคล้องกับตัวชี้วัดของแผนย่อย การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร คือ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเข้มแข็งระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ) (๑) สหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๙๐ และ (๒) วิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งร้อยละ ๒๕ โดยมอบหมายให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานรับผิดชอบตัวชี้วัด และได้กำหนดตัวชี้วัด “อัตราการขยายตัวจำนวนการก่อตั้งสถาบันการเกษตรกรเฉลี่ยร้อยละ” ไว้ด้วย

๒.๒) แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ อันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕

แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการพัฒนาประเทศท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด - ๑๙) ความปกติรูปแบบใหม่ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลกอีกนานัปการ ดังนั้น การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติฯ จึงเป็นการทบทวนและปรับเปลี่ยนแนวทาง/วิธีการ และเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) โดยการกำหนดประเด็นและแนวทางการพัฒนาที่ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษในช่วงระยะ ๒ ปีต่อจากนี้ ดำเนินการคู่ขนานไปกับแผนแม่บททั้ง ๒๓ ประเด็น เพื่อให้สามารถเยียวยาช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบฟื้นฟูกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนนำเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาเป็น “จุดเปลี่ยน” ในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่จุดหมายใหม่ที่ดีกว่าในอนาคต

ทั้งนี้ ประเด็นการพัฒนาประเทศที่ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ในระยะเวลา ๒ ปี ข้างหน้า (พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการฟื้นฟูและขับเคลื่อนประเทศให้สามารถ “ล้มแล้วลุกไว” (Resilience) นั้น ประกอบด้วย ๔ ประเด็นการพัฒนา ได้แก่

(๑) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากภายในประเทศ (Local Economy) เพื่อลดความเสี่ยงในการพึ่งพาต่างประเทศ โดยกระจายความเจริญและโอกาสทางเศรษฐกิจไปยังระดับพื้นที่ ส่งเสริมการลงทุน สร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ท้องถิ่น และผู้ประกอบการโดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) รวมถึงเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่นให้พร้อมรับการกระจายตัวของพัฒนาและการเคลื่อนย้ายกำลังแรงงานกลับคืนถิ่น เพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศทั้งด้านการผลิตและการบริโภค

(๒) การยกระดับขีดความสามารถของประเทศเพื่อรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว (Future Growth) โดยการส่งเสริมอุตสาหกรรมและบริการที่ประเทศไทยมีโอกาสและมีศักยภาพภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงและบริบทโลกใหม่ หลังเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ อาทิ อุปสงค์ต่อสินค้าและบริการเพื่อสุขภาพที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น กระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อุปทานโลก โดยมุ่งเน้นการคิดค้นและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการ พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมในห่วงโซ่มูลค่าของท้องถิ่น และ SMEs

(๓) การพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคนให้เป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (Human Capital) โดยการยกระดับและปรับทักษะแรงงานให้ตรงกับความต้องการของนายจ้างสอดคล้องกับอุตสาหกรรมและบริการเป้าหมายที่ประเทศไทยมีโอกาสและมีศักยภาพตามที่ได้ระบุไว้ในประเด็นการพัฒนาข้อ ๒ Future Growth ตลอดจนให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและโครงสร้างเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนไป พร้อมทั้งเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตและจัดสวัสดิการทางสังคมให้เหมาะสมเพียงพอกับความจำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งความมั่นคงทางรายได้และสุขภาพ

(๔) การปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ (Enabling Factors) โดยการเร่งรัดพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ แก่ไขปรับปรุงกฎหมายและการดำเนินงานของภาครัฐให้ทันสมัย พัฒนาและประยุกต์ใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม เสริมสร้างความมั่นคงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการความเสี่ยง รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่าย ภาคประชาชน ภาคเอกชน ท้องถิ่น สถาบัน และองค์กรต่าง ๆ เพื่อลดอุปสรรค ข้อจำกัด และส่งเสริมการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศตามประเด็นการพัฒนาทั้ง ๓ ข้อข้างต้น โดยแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ มีเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ แสดงเป้าหมาย ตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	
		๒๕๖๔	๒๕๖๕
๑) คนสามารถยังชีพอยู่ได้ มีงานทำ กลุ่มเปราะบาง ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง	อัตราการว่างงาน	ไม่เกินกว่าร้อยละ ๑.๕	ไม่เกินกว่าร้อยละ ๑
	ดัชนีความยากจนแบบหลายมิติ ของกลุ่มเป้าหมาย ที่ ต้องการความช่วยเหลือ	ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ เทียบกับปีก่อนหน้า	ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ เทียบกับปีก่อนหน้า
	สัดส่วนผู้เข้าระบบประกันสังคม (มาตรา ๓๓ , ๓๙)	ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๕	ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๔๘

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	
		๒๕๖๔	๒๕๖๕
	และ ๔๐) ต่อกำลังแรงงานรวม		
	ความแตกต่างของทรัพยากร สาธารณสุข เปรียบเทียบ ระหว่างจังหวัด	ลดลงไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๒.๕ เทียบกับ ปีก่อนหน้า	ลดลงไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๒.๕ เทียบกับ ปีก่อนหน้า
	อัตราความรู้ด้านสุข ภาวะของประชากร	ร้อยละ ๖๗ ของคะแนน เต็ม	ร้อยละ ๗๐ ของคะแนน เต็ม
๒) สร้างอาชีพ และกระจาย รายได้สู่ท้องถิ่น	ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ จังหวัด เปรียบเทียบภายใน ภาค	ลดลงไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑ เทียบกับปีก่อนหน้า	ลดลงไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑ เทียบกับปีก่อนหน้า
	อัตราการขยายตัวของ การบรรจุนงานใหม่ ในแต่ละ จังหวัดของประเทศ	เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑๐ เทียบกับ ปีก่อนหน้า	เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑๐ เทียบกับ ปีก่อนหน้า
๓) เศรษฐกิจ ประเทศฟื้นตัว เข้าสู่ภาวะปกติ	ผลิ ต ภ ั ญ ฑ์ ม ว ล ร ว ม ประชาชาติต่อหัว	ไม่น้อยกว่า ๒๓๖,๐๐๐ บาท ต่อคน ต่อปี	ไม่น้อยกว่า ๒๔๕,๐๐๐ บาท ต่อคน ต่อปี
	สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวม ใน ประเทศ ของ SMEs ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมใน ประเทศทั้งหมด	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๔๒	ไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๔๒
	อัตราการขยายตัวของการ จ้างงาน ของ SMEs	เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑.๘ เทียบกับ ปีก่อนหน้า	เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑.๘ เทียบกับ ปีก่อนหน้า
๔) มีการวาง รากฐาน เพื่อ รองรับการปรับ โครงสร้าง เศรษฐกิจใหม่	อัตราการขยายตัวของการ ลงทุนในอุตสาหกรรมและ บริการเป้าหมาย	เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑๐ เทียบกับ ปีก่อนหน้า	เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑๐ เทียบกับ ปีก่อนหน้า
	อันดับความสามารถในการ แข่งขัน การพัฒนาทุนมนุษย์ ด้านทักษะแรงงาน	อยู่ในกลุ่มประเทศที่มี ความสามารถสูงสุด ๕ อันดับแรก ของ ภูมิภาคอาเซียน และมี คะแนนสูงขึ้นกว่าปีก่อน หน้า	อยู่ในกลุ่มประเทศที่มี ความสามารถสูงสุด ๔ อันดับแรกของภูมิภาค อาเซียน และมีคะแนน สูงขึ้นกว่าปีก่อนหน้า
	สัดส่วนมูลค่าการลงทุนด้าน การวิจัย และ พัฒนา นวัตกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวล รวมในประเทศ	ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑.๔	ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑.๕
	อันดับความสามารถในการ แข่งขัน ด้านดิจิทัล (IMD)	อยู่ในกลุ่มประเทศ ๔๐ อันดับแรก	อยู่ในกลุ่มประเทศที่มี ความสามารถสูงสุด

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย	
		๒๕๖๔	๒๕๖๕
	World Digital Competitiveness Ranking)		๔๐ อันดับแรก โดยมีอันดับดีขึ้น จากปีก่อนหน้า
	ดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพของภาครัฐในการทบทวนแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคและเป็นภาระในการดำเนินธุรกิจ	อยู่ในกลุ่มประเทศที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ๕๐ อันดับแรก	อยู่ในกลุ่มประเทศที่มีประสิทธิภาพที่สุด ๔๕ อันดับแรก โดยมีอันดับดีขึ้น จากปีก่อนหน้า

๒.๑.๒ แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ ได้บัญญัติให้มีการปฏิรูปประเทศ โดยบัญญัติให้มีการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปประเทศให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๖๐ ทั้งนี้ แผนการปฏิรูปประเทศฉบับแรกได้ประกาศใช้เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๖๑ มีจำนวน ๑๓ ด้าน ต่อมาได้มีการจัดทำแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ซึ่งยังคงเป็นแผนระดับที่ ๒ ตามนัยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๐ โดยต้องส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งทุกหน่วยงานต้องดำเนินการตามกิจกรรมปฏิรูปประเทศที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big Rock) เพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติของแต่ละช่วงเวลา ๕ ปี โดยแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) จะดำเนินการคู่ขนานไปกับเล่มแผนการปฏิรูปประเทศฉบับเดิมที่ประกาศใช้เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๖๑ ที่เป็นกิจกรรมในลักษณะภารกิจปกติของหน่วยงาน

ทั้งนี้ แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) ที่เกี่ยวข้องในการพิจารณาศึกษาคั้งนี้ คือ แผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง) เนื่องจากคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ บนหลักการสร้างความยั่งยืนและครอบคลุมมิติที่สำคัญรวม ๓ ด้านหลัก ได้แก่ **ด้านที่ ๑** การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้กับทุกภาคส่วนในระบบเศรษฐกิจ โดยในระยะสั้นต้องเร่งเพิ่มผลิตภาพการผลิตในอุตสาหกรรมหลักที่ประเทศไทยมีความชำนาญและสร้างฐานอุตสาหกรรมใหม่ที่มีศักยภาพ การเติบโตในอนาคต ซึ่งต้องพัฒนาและเสริมสร้างทักษะบุคลากรในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่ออนาคต เพิ่มประสิทธิภาพด้วยการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม รวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการลงทุนและการดำเนินธุรกิจ ระยะกลางต้องสร้างการรวมกลุ่มในภูมิภาคเพื่อขยายตลาดและสร้างฐานการลงทุนด้วยการสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศต่าง ๆ และระยะยาวต้องสร้างระบบนิเวศด้านการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน

ด้านที่ ๒ ความเท่าเทียมและการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยในระดับบุคคล เน้นการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะเกษตรกรและแรงงาน ระดับชุมชน เน้นเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน และในระดับประเทศมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างสมดุลกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค และ**ด้านที่ ๓** การปฏิรูปด้านสถาบันเศรษฐกิจ ให้มีวงจรการบริหารงานคุณภาพ (Plan-Do-Check-Act) เพื่อการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจ ที่เน้นปฏิรูปสถาบันเพื่อการบริหารหน่วยงานบริหาร สถาบันด้านการส่งเสริมผลิตภาพ และการมาตรฐาน สถาบันเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และหน่วยงาน ขับเคลื่อนติดตามและประเมินผลการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งให้เกิดการสร้างการเติบโต ทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เกิดการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจสู่เศรษฐกิจระดับฐานราก และเร่งยกระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างจริงจัง ซึ่งสรุปสาระสำคัญ และกิจกรรมหลักพร้อมด้วยตัวอย่างได้ ดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ แนวทางการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ

แผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ		
ครอบคลุม ๓ เรื่องหลัก และ ๑๑ ประเด็นย่อย		
๑. การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ	๒. ความเท่าเทียมและการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม	๓. การปฏิรูปกระบวนการและระบบสถาบันทางเศรษฐกิจ
๑.๑) ผลิตภาพ - เพิ่มผลผลิตและศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรมหลัก (อุตสาหกรรมเกษตรและอาหารท่องเที่ยวและบริการ) อุตสาหกรรมใหม่ อาทิ อุตสาหกรรมชีวภาพ ยานยนต์ไฟฟ้า เศรษฐกิจดิจิทัล	๒.๑) การยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล - ส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่และการทำเกษตรแม่นยำ - สร้างแรงงานคุณภาพเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างครบวงจร	๓.๑) ปฏิรูปสถาบันเพื่อการบริหาร - จัดการยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ - ปฏิรูปศักยภาพองค์กร - ปฏิรูประบบข้อมูลขนาดใหญ่
๑.๒) การรวมกลุ่มในภูมิภาค - พัฒนา Cluster และ Hub ของอุตสาหกรรมเป้าหมาย - จัดอุปสรรคทางการค้าในภูมิภาค - พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	๒.๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน - พัฒนาสถาบันการเงินชุมชน - พัฒนารัฐกิจชุมชน - ส่งเสริมและยกระดับสหกรณ์และวิสาหกิจเพื่อสังคมในพื้นที่	๒.๓) ปฏิรูปหน่วยงานบริหาร - ปฏิรูปศักยภาพองค์กร - ปฏิรูประบบข้อมูลขนาดใหญ่
๑.๓) ระบบนิเวศด้านวิจัยพัฒนาและนวัตกรรม - ศูนย์กลางการวิจัยและพัฒนา	๒.๓) การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างสมดุล - ระบบภาษีและเงินสวัสดิการประชาชน	๓.๓) ปฏิรูปสถาบันด้านการส่งเสริมผลิตภาพและการมาตรฐาน

แผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ		
กรอบกลุ่ม ๓ เรื่องหลัก และ ๑๑ ประเด็นย่อย		
- การปฏิรูปกรมทรัพย์สินทางปัญญา - ศูนย์กลางส่งเสริมธุรกิจสตาร์ทอัพและสเกลอัพ	- ขยายความคุ้มครองกองทุนประกันสังคม - การจัดเก็บภาษีและระบบบำนาญ - สร้างความมั่นคงด้านที่ดินทำกิน	๓.๔) ปฏิรูปสถาบันเพื่อส่งเสริม SMEs
		๓.๕) ปฏิรูปหน่วยงานขับเคลื่อน ติดตาม และประเมินผลการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจได้ดำเนินการปรับแผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจตามกรอบของมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๒ ไปพร้อมกับการทบทวนบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งวิถีใหม่อันเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด - ๑๙) โดยพิจารณาเลือกกิจกรรมปฏิรูปเศรษฐกิจสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big Rock) มาเป็นจุดเน้นเพื่อให้การปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจในห้วง พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม รวม ๕ กิจกรรม ได้แก่ (๑) การสร้างเกษตรมูลค่าสูง (๒) การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวคุณภาพสูง (๓) การเพิ่มโอกาสของผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กในอุตสาหกรรมและบริการเป้าหมาย (๔) การเป็นศูนย์กลางด้านการค้าและการลงทุนของไทยในภูมิภาค และ (๕) การพัฒนาศักยภาพคนเพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจซึ่งในภาพรวมของทั้ง ๕ กิจกรรมปฏิรูปดังกล่าว จะมีส่วนในการช่วยเหลือเกษตรกรกว่า ๒๗ ล้านคน บุคลากรและผู้เกี่ยวเนื่องภาคการท่องเที่ยว ประมาณ ๘ ล้านคน ผู้ประกอบการ SMEs อีกจำนวน ๓ ล้านคน รวมถึงเสริมสร้างทักษะกำลังคนในระบบให้มีความสอดคล้องตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรมและบริการเป้าหมายและลดอัตราการว่างงานในอนาคต

สำหรับกิจกรรมปฏิรูปที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ (Big Rock) กิจกรรมปฏิรูปที่ ๑ การสร้างเกษตรมูลค่าสูง (High Value Added) มีประเด็นสำคัญที่ต้องขับเคลื่อน ดังนี้

(๑) ปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการทำเกษตรมูลค่าต่ำและไม่เหมาะสมกับพื้นที่ไปสู่การปลูกพืชเลี้ยงปศุสัตว์ และประมง ที่มีมูลค่าสูงสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและเหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งขยายผลพื้นที่การทำเกษตรมูลค่าสูงที่ประสบความสำเร็จให้มีการขยายเติบโตออกไปมากขึ้น

(๒) สนับสนุนการทำเกษตรแบบรวมผลผลิตและรวมจำหน่าย (เกษตรแปลงใหญ่หรือสหกรณ์) ตามความเหมาะสมกับศักยภาพของเกษตรกร กล่าวคือ พัฒนาเกษตรกรรายเล็กให้สามารถพึ่งตนเองได้ พัฒนาเกษตรกรรายกลางให้มีความเข้มแข็งก้าวไปเป็นผู้ประกอบการเกษตรและพัฒนาเกษตรกรรายใหญ่ให้มีประสิทธิภาพสามารถแข่งขันได้ในระดับโลก โดยมีเป้าหมายในการพัฒนา ดังนี้

- การตลาดนำการผลิต โดยการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพสูงจะเป็นไปตามความต้องการของตลาดหรือนำด้วยการตลาด รวมถึงการสร้างอุปสงค์ใหม่ ๆ

- การทำเกษตรสมัยใหม่ทั้งเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) และเกษตรแม่นยำ (Precision Farming)

- การทำเกษตรยุคหลัก ๓ ข้อ คือ คุณภาพสูง ประสิทธิภาพสูง และต้นทุนต่ำ

- การทำเกษตรที่มีมาตรฐานความปลอดภัย (Sanitary and Phytosanitary Measures : SPS)

- การพัฒนาความรู้ (ล้ำสมัย) อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

- การปลูกพืช ปศุสัตว์ และประมงเสริมรายได้

(๓) ขยายพื้นที่ชลประทานให้เกษตรกรมีน้ำใช้สำหรับการผลิตสินค้าเกษตรอย่างเหมาะสมเพียงพอทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งพัฒนาเกษตรกรให้ใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) พัฒนาคัลเจอร์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และส่งเสริมให้มีความหลากหลายทางชีวภาพการเกษตร (Agricultural Biodiversity) โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อให้เกษตรกรมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์คุณภาพดีมีความหลากหลาย และเพียงพอ กับความต้องการใช้ในการทำการเกษตรมูลค่าสูง

(๕) พัฒนาสหกรณ์การเกษตรให้มีความเข้มแข็งและส่งเสริมให้เกิดผู้ให้บริการด้านการจัดการเกษตรสมัยใหม่ (Service Provider) อย่างครบวงจร เพื่อให้มีบทบาทในการช่วยเหลือเกษตรกรในการทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ

(๖) สร้างผู้ประกอบการเกษตร (Smart Farmer) โดยพัฒนาเกษตรกรและเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรที่มีองค์ความรู้ มีการใช้เทคโนโลยีและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถทำการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัย รวมถึงดำเนินธุรกิจอย่างทันสมัย สามารถเชื่อมโยงการผลิตกับตลาดและสร้างตราสินค้าที่เชื่อถือได้ให้กับสินค้าเกษตร

(๗) ส่งเสริมเกษตรกรให้สามารถเข้าถึงข้อมูล Big Data ด้านการเกษตร และใช้ประโยชน์จากดิจิทัลแพลตฟอร์ม เพื่อให้เกษตรกรมีองค์ความรู้ (Knowledge) และข้อมูล (Data) สำหรับประกอบการตัดสินใจทำการเกษตรและเชื่อมโยงตลาดให้กับผู้ผลิตทั้งออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการนำ Digital Content มาใช้ในการสื่อสาร สร้างการรับรู้ และปรับเปลี่ยนทัศนคติในการพัฒนาสู่เกษตรสมัยใหม่

(๘) เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมอาหาร และเศรษฐกิจชีวภาพตามแนวทาง BCG โดยใช้วัตถุดิบต้นทางทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสนับสนุน Value Chain ภายในประเทศ รวมถึงนำนวัตกรรมมาช่วยเพิ่มมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์อาหารมูลค่าสูง ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดโลก อาทิ เกษตรพลังงานเพื่อสร้างทางเลือกอาหารเพื่อสุขภาพ ส่วนประกอบของอาหาร (Food Ingredients) อาหารที่มีประโยชน์เฉพาะ (Functional Food) อาหารเสริมและอาหารที่มีผลในเชิงการรักษา เป็นต้น

เป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมปฏิรูป

(๑) เป้าหมาย

ยกระดับรายได้ภาคการเกษตร อาหารแปรรูป และผลิตภัณฑ์ชีวภาพ

(๒) ตัวชี้วัด

- อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศสาขาเกษตรขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๓.๘

- มูลค่าของสินค้าเกษตรแปรรูป เกษตรชีวภาพและเกษตรที่ได้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๒๐ ของ GDP ภาคเกษตร ภายใน ๕ ปี

- รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕ ต่อปี

ทั้งนี้ การปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ในประเด็นการเกษตรสร้างมูลค่า เกษตรชีวภาพ เกษตรแปรรูป และเกษตรอัจฉริยะ รวมทั้งมีความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตรในเป้าหมาย (๑) สินค้าเกษตรชีวภาพมีมูลค่าเพิ่มขึ้น (๒) สินค้าเกษตรแปรรูป และผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มขึ้น (๓) สินค้าที่ได้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่/อัจฉริยะมีมูลค่าเพิ่มขึ้น (๔) ผลผลิตต่อหน่วยของฟาร์มหรือแปลงที่มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่/อัจฉริยะเพิ่มขึ้น และ (๕) ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรต่อหน่วยมีการปรับตัวเพิ่มขึ้น และแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานรากในเป้าหมายผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๒.๒ บริบทและสถานการณ์ของสหกรณ์ภาคการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน

๒.๒.๑ บริบทเกี่ยวกับสหกรณ์ และสหกรณ์ภาคการเกษตร

๑) ความหมายสหกรณ์

"สหกรณ์" หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ผู้มีสัญชาติไทย โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ซึ่งเป็นบทบัญญัติตามมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

๒) ประเภทสหกรณ์และการจัดกลุ่มประเภทสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๖๒ มาตรา ๓๓/๑ บัญญัติว่า "สหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนตามมาตรา ๓๓ แบ่งประเภทได้ดังต่อไปนี้ (๑) สหกรณ์การเกษตร (๒) สหกรณ์ ประมง (๓) สหกรณ์ นิคม (๔) สหกรณ์ ร้านค้า (๕) สหกรณ์ บริการ (๖) สหกรณ์ ออมทรัพย์ (๗) สหกรณ์ เครดิตยูเนียน (๘) สหกรณ์ อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้จัดกลุ่มประเภทสหกรณ์ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๒.๑) กลุ่มสหกรณ์ภาคการเกษตร เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้มีอาชีพทางการเกษตรรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นและดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตร เช่น การปลูกพืช ประมง แปรรูปผลผลิต เป็นต้น ประกอบด้วยสหกรณ์ ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) สหกรณ์การเกษตร (๒) สหกรณ์ประมง และ (๓) สหกรณ์นิคม

๒.๒) กลุ่มสหกรณ์นอกภาคการเกษตร เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งและดำเนินธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เช่น การรับฝากเงิน การให้กู้เงิน การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และการให้บริการประกอบด้วยสหกรณ์ ๔ ประเภท ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน

๓) ลักษณะของสหกรณ์ที่รับจดทะเบียน วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์

มาตรา ๓๓/๑ วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ บัญญัติว่า “ลักษณะของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์แต่ละประเภทตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้ว โดยในร่างกฎกระทรวง กำหนดลักษณะของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์แต่ละประเภท ในส่วนสหกรณ์ภาคการเกษตร มีรายการ ดังนี้

ลักษณะของสหกรณ์

(๑) สหกรณ์การเกษตร เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวของผู้ประกอบอาชีพหลักทางเกษตรกรรมภายในพื้นที่อำเภอเดียวกัน เพื่อดำเนินกิจการร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพ รวมถึงส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกตามวัตถุประสงค์และขอบเขตแห่งการดำเนินการของสหกรณ์การเกษตรอันเป็นไปตามหลักการสหกรณ์หรือเป็นสหกรณ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนฐานะกลุ่มเกษตรกร

(๒) สหกรณ์ประมง เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันของผู้ประกอบอาชีพหลักทางการประมงที่เกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และการแปรรูปสัตว์น้ำ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพ รวมถึงส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกตามวัตถุประสงค์และขอบเขตแห่งการดำเนินการของสหกรณ์ประมงอันเป็นไปตามหลักการสหกรณ์ หรือเป็นสหกรณ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนฐานะกลุ่มเกษตรกร

(๓) สหกรณ์นิคม เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในเขตนิคมสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพหรือในพื้นที่ที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด เพื่อให้สมาชิกได้รับที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม เพื่อดำเนินกิจการร่วมกันที่จะส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมของบรรดาสมาชิกตามวัตถุประสงค์และขอบเขตแห่งการดำเนินการของสหกรณ์นิคมอันเป็นไปตามหลักการสหกรณ์

วัตถุประสงค์

กำหนดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ทั้งสามประเภทมีลักษณะเหมือนกัน ดังนี้

- (๑) แก้ไขปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพของสมาชิก
- (๒) ส่งเสริมประโยชน์อันเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมอันจำเป็นที่เกี่ยวกับอาชีพหลัก และการดำรงชีวิตของสมาชิก

(๓) ส่งเสริมการออมของสมาชิก

- (๔) ปกป้อง รักษา และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่สมาชิก
- (๕) ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชน
- (๖) ร่วมมือกับสหกรณ์อื่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์
องค์กรภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมและพัฒนากิจการของสหกรณ์
- (๗) ส่งเสริมและเผยแพร่อาชีพการเกษตร ทัศนกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือน
หรือประกอบอาชีพอย่างอื่นในหมู่สมาชิกและครอบครัวสมาชิก รวมทั้งการส่งเสริมความรู้
ในการผลิตทางอุตสาหกรรมเพื่อให้สมาชิกมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง
- ทั้งนี้ ในส่วนสหกรณ์ประมงจะมุ่งเน้นส่งเสริมและเผยแพร่อาชีพการประมง
และในส่วนสหกรณ์นิคมจะมีรายการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย
- ขอบเขตแห่งการดำเนินงานกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์สำหรับกำหนด
เป็นอำนาจกระทำการในข้อบังคับ
- กำหนดขอบเขตแห่งการดำเนินงานกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ สำหรับกำหนด
เป็นอำนาจกระทำการในข้อบังคับของสหกรณ์ทั้งสามประเภท มีลักษณะเหมือนกัน ดังนี้
- (๑) จัดหาทุนเพื่อดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์โดยวิธีการขายหุ้น
ให้แก่สมาชิก การรับฝากเงิน การกู้ยืมเงิน การสะสมทุนสำรองและทุนอื่น รับเงินอุดหนุน
หรือทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้
- (๒) จัดหาปัจจัยการผลิต วัสดุการเกษตรและสินค้าอุปโภค บริโภคที่จำเป็น
มาจำหน่ายแก่สมาชิก
- (๓) รวบรวมผลิตผลการเกษตร ผลิตภัณฑ์และบริการของสมาชิกมาจัดจำหน่าย
หรือแปรรูปออกขาย โดยซื้อหรือรวบรวมผลิตผลจากสมาชิกก่อนผู้อื่น
- (๔) จัดให้มีเงินกู้หรือสินเชื่อแก่สมาชิกเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ
หรือให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงิน
- (๕) จัดให้มีบริการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการทางการเกษตร
รวมทั้ง การจัดให้มีตลาดกลางเพื่อการเกษตร เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ
ของสมาชิก
- (๖) จัดให้มีสิ่งปลูกสร้าง โรงงานอุตสาหกรรม เครื่องมือเครื่องจักรการเกษตร
ยานพาหนะขนส่งเกี่ยวกับการผลิต รวบรวม เก็บรักษาและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
สำหรับกิจการของสหกรณ์ หรือให้บริการแก่สมาชิก
- (๗) ฝากหรือลงทุนอย่างอื่นตามกฎหมายสหกรณ์
- (๘) ให้สวัสดิการและการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
- (๙) ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มของสมาชิก กลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มเยาวชนสหกรณ์
กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มรวมกันผลิต กลุ่มรวมกันซื้อ กลุ่มรวมกันขาย และกลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ
- (๑๐) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- (๑๑) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงาน
ของต่างประเทศ นิติบุคคลหรือบุคคลอื่นใด

(๑๒) จัดให้ได้มา ชื่อ ถิ่นกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สินครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใด ซึ่งทรัพย์สิน

(๑๓) ดำเนินกิจการอย่างอื่นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวข้างต้น ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยต้องเป็นกิจการที่ดำเนินธุรกิจหรือให้บริการกับสมาชิกสหกรณ์เป็นหลัก

ทั้งนี้ ในส่วนสหกรณ์ประมงจะมุ่งเน้นกิจการการประมง และสหกรณ์นิคม จะมีขอบเขตการดำเนินกิจการอีก ๒ กิจการ คือ ๑) ครอบครองและจัดที่ดินให้สมาชิกใช้เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพในรูปแบบการเช่าหรือการเช่าซื้อ หรือตามรูปแบบนิคมสหกรณ์ ที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด และ ๒) พัฒนาหมู่บ้าน การคมนาคม สิ่งสาธารณะต่าง ๆ ตลอดจนปรับปรุงบำรุงดินเพื่อความสะอาดและเหมาะสม

จากวัตถุประสงค์และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ ของสหกรณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเป็นแบบอเนกประสงค์ โดยสามารถจำแนกธุรกิจที่สำคัญของสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็น ๕ ประเภท คือ

(๑) ธุรกิจสินเชื่อ เป็นธุรกิจซึ่งสหกรณ์เป็นผู้ให้เงินกู้หรือสินเชื่อการเกษตร แก่สมาชิกตามระเบียบและหลักเกณฑ์การให้เงินกู้เพื่อให้สมาชิกนำไปประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายที่จำเป็น แบ่งประเภทเงินกู้ออกตามระยะเวลาการให้เงินกู้ ได้แก่ เงินกู้ระยะสั้น เงินกู้ระยะปานกลาง และเงินกู้ระยะยาวซึ่งเงินกู้แต่ละประเภทมีเงื่อนไขแตกต่างกันออกไปตามแต่ที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ นอกจากนี้ ยังมีการให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินโดยปฏิบัติตามระเบียบของสหกรณ์ ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

(๒) ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เป็นธุรกิจที่สหกรณ์จัดหาหรือจัดซื้อเครื่องมือ เครื่องใช้และวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักรกลทางการเกษตร ตลอดจนสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นเพื่อนำมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ ทั้งนี้ โดยจำหน่ายให้ในราคาที่เหมาะสมสำหรับประเภท ชนิด และคุณภาพสินค้า เป็นไปตามความต้องการของสมาชิก

(๓) ธุรกิจรวบรวมผลผลิต เป็นธุรกิจที่เกิดจากการที่สหกรณ์ทำการรวบรวม หรือรับซื้อผลิตผลและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของสมาชิกนำมาขายให้ได้ราคาดี ทั้งยังให้ความเป็นธรรมในด้านการชั่ง ตวง วัด และคัดคุณภาพผลิตผลของสมาชิกตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์

(๔) ธุรกิจแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและการผลิตสินค้า เป็นธุรกิจที่เกิดจากการนำผลิตผลที่สหกรณ์รวบรวมหรือจัดหามาแปรรูปเป็นสินค้าสำเร็จรูปเพื่อขายต่อ ตลอดจนส่งเสริมให้สมาชิกผลิตสินค้าเพื่อนำมาขายตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์

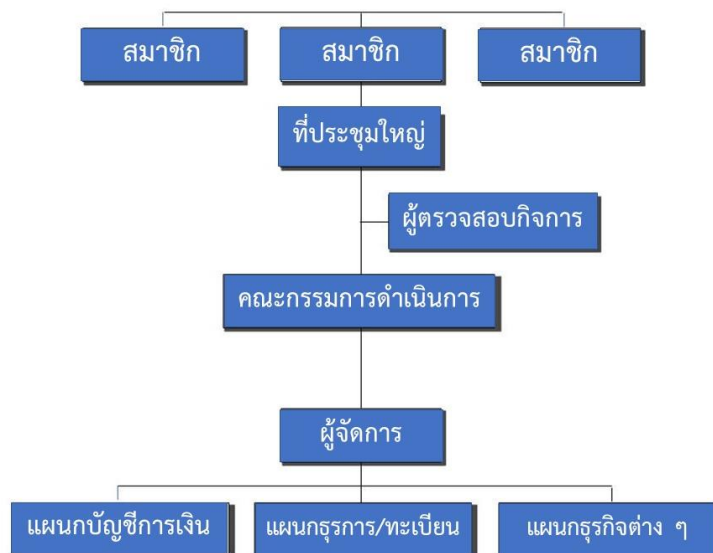
(๕) ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร เป็นธุรกิจที่เกิดจากการที่สหกรณ์ให้บริการช่วยเหลือเกษตรกรในด้านการเผยแพร่ความรู้และส่งเสริมการเกษตร การวางแผนเพาะปลูก ตลอดจนการให้บริการและบำรุงดินเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การเพาะปลูกของสมาชิก

เพื่อการให้บริการ เช่น การให้บริการสูบน้ำ ปรับพื้นที่ การให้บริการไถโรนา การจัดระบบส่งน้ำ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์

๔) โครงสร้างสหกรณ์ภาคการเกษตร

โครงสร้างของสหกรณ์ภาคการเกษตรตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย สมาชิกทุกคนเป็นเจ้าของสหกรณ์ แต่เนื่องจากสมาชิกทุกคนไม่สามารถร่วมบริหารกิจการของสหกรณ์ได้ จึงต้องมีการเลือกตั้งคณะกรรมการเป็นผู้บริหารงานแทนสมาชิกทุกคน มีอำนาจหน้าที่ เป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการทั้งปวง นอกจากนี้ เพื่อให้กิจการสหกรณ์ ดำเนินการได้อย่างกว้างขวางและให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง คณะกรรมการดำเนินการ ก็จะจัดจ้างผู้จัดการและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานในกิจการของสหกรณ์ สำหรับโครงสร้าง ภายในของสหกรณ์ภาคการเกษตร มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังแผนภาพที่ ๑

แผนภาพที่ ๑ โครงสร้างของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๕) กฎหมายเพื่อการกำกับดูแล แนะนำ ส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์

ประเทศไทยออกกฎหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ โดยปัจจุบันได้ถือใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๒ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่กับออกกฎกระทรวง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้แบ่งหมวดไว้ ๑๐ หมวด ประกอบด้วย หมวด ๑ บททั่วไป หมวด ๒ การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ หมวด ๓ สหกรณ์ หมวด ๔ การชำระบัญชี หมวด ๔/๑ การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน หมวด ๕ การควบสหกรณ์เข้ากัน หมวด ๖ การแยกสหกรณ์ หมวด ๗ ชุมนุมสหกรณ์ หมวด ๘ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย หมวด ๙ กลุ่มเกษตรกร หมวด ๙/๑ การพิจารณาอุทธรณ์

และหมวด ๑๐ บทเฉพาะกาล ทั้งนี้ ในหมวดที่ ๒ ได้การกำหนดให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นนายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(๑) รับผิดชอบยื่น ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับดูแลสหกรณ์ให้เป็นไปตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น

(๒) กำหนดระบบบัญชี ตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่าง ๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบพิมพ์อื่น ๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) แต่งตั้งผู้สอบบัญชีตามมาตรา ๘๐ ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี

(๔) ออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบ หรือได้สวนเกี่ยวกับการจัดตั้งการดำเนินงาน หรือฐานะการเงินของสหกรณ์ หรือให้จัดทำแผนปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์

(๕) สั่งให้ระงับการดำเนินงานทั้งหมด หรือบางส่วนของสหกรณ์ หรือให้เลิกสหกรณ์ ถ้าเห็นว่าสหกรณ์กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ อันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ หรือสมาชิก

(๖) ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนสหกรณ์

(๗) จัดทำรายงานประจำปีแยกตามประเภทสหกรณ์เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

(๘) ออกระเบียบหรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์

(๙) กระทำการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ หรือตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

บรรดาอำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์ในการสั่งการอนุญาต การอนุมัติ หรือการดำเนินการอื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้ นายทะเบียนสหกรณ์อาจมอบอำนาจให้รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายให้ปฏิบัติการแทนได้

๖) แหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนส่งเสริมกิจการของสหกรณ์ภาคการเกษตร ประกอบด้วย

(๑) กองทุนพัฒนาการสหกรณ์ (กพส.)

กองทุนพัฒนาการสหกรณ์ หรือ กพส. เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๒๗ โดยมีวัตถุประสงค์ของกองทุนคือ เพื่อเป็นทุนส่งเสริมกิจการของสหกรณ์ โดยการให้สินเชื่อแก่สหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจ เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการให้เงินกู้แก่สมาชิก การรวบรวมผลผลิต การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เป็นเงินกู้ระยะสั้น ๑ ปี การลงทุนในสินทรัพย์เป็นเงินกู้ระยะยาวไม่เกิน ๑๕ ปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑.๕ - ๕.๕ ต่อปี ตามชั้นลูกหนี้ ซึ่งจะมีการจัดขึ้นทุกปี และโครงการพิเศษอื่นอีกในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑ ต่อปี สหกรณ์ทุกประเภทสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ มีคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาการสหกรณ์ ประกอบด้วย อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ อธิบดีกรมประมง อธิบดีกรมปศุสัตว์ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร ผู้แทนกรมบัญชีกลาง ผู้แทนสำนักงานประมาณ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง กรรมการอื่นซึ่งรัฐมนตรี

แต่งตั้งจากผู้แทนของสหกรณ์ประเภทละหนึ่งคน และผู้แทนกลุ่มเกษตรกรหนึ่งคน เป็นกรรมการ และรองอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ซึ่งอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์มอบหมายเป็นกรรมการ และเลขานุการ สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ และ พ.ศ. ๒๕๖๕ กองทุนพัฒนาสหกรณ์ มีวงเงิน ๔,๐๐๐ ล้านบาท และ ๔,๗๐๐ ล้านบาท ตามลำดับ

(๒) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นสถาบันการเงิน ที่มีวัตถุประสงค์ คือ

(๑) ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ การเกษตรสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ประกอบอาชีพอย่างอื่น เพื่อเพิ่มรายได้ พัฒนาความรู้ด้านเกษตรกรรม หรืออาชีพอย่างอื่น เพื่อเพิ่มรายได้ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือครอบครัวของเกษตรกร ดำเนินกิจการ ตามโครงการที่เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบเกษตรกรรม ซึ่งเป็นการดำเนินการ ร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อเพิ่มรายได้หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรหรือครอบครัว ของเกษตรกร

(๒) ประกอบธุรกิจอื่นอันเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบเกษตรกรรม

(๓) ดำเนินงานเป็นสถาบันการเงินเพื่อการพัฒนาชนบท โดยให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือการบริหารจัดการแก่บุคคล กลุ่มบุคคล ผู้ประกอบการ กองทุนหมู่บ้าน หรือชุมชน รวมทั้งองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในรูปแบบใดที่มีวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนการประกอบอาชีพ ของเกษตรกรหรือชุมชน ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ของเกษตรกร หรือชุมชนให้มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การแปรรูป และการตลาด หรือเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจหรือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

(๔) ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ เพื่อให้ดำเนินงานภายใต้ขอบเขต วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสหกรณ์

ปัจจุบันธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีผลิตภัณฑ์สินเชื่อหลัก สำหรับสหกรณ์ภาคการเกษตร โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ MLR + ชั้นความเสี่ยง และคิดค่าปรับเพิ่ม (กรณีผิดนัดชำระหนี้) อัตราร้อยละ ๓ ดังนี้

- สินเชื่อเพื่อเป็นเงินให้กู้ยืมแก่สมาชิก
- สินเชื่อเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายจำหน่ายปัจจัยการผลิต
- สินเชื่อเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายรวบรวมผลผลิตการเกษตร
- สินเชื่อเพื่อลงทุนในการประกอบธุรกิจ
- สินเชื่อเบิกเงินบัญชี OD

นอกจากนั้น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรยังมีผลิตภัณฑ์ สินเชื่อชนิดอื่น สำหรับสถาบันเกษตรกรตามโครงการภาครัฐ และมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป

๒.๒.๒ สถานการณ์ของสหกรณ์ภาคการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน

๑) จำนวนสหกรณ์และจำนวนสมาชิก

ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓ มีสหกรณ์ภาคการเกษตร จำนวน ๔,๔๓๗ สหกรณ์ จำนวนลดลงจากปี ๒๕๖๒ ซึ่งมีจำนวน ๔,๕๓๕ สหกรณ์ หรือลดลงร้อยละ ๒.๑๖ และมีจำนวนสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตร จำนวน ๖,๓๙๕,๙๓๗ ราย จำนวนลดลงจากปี ๒๕๖๒ ซึ่งมีจำนวน ๖,๔๔๙,๐๗๘ ราย หรือลดลงร้อยละ ๐.๘๒ โดยมีรายละเอียดของสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม ดังตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ เปรียบเทียบจำนวนสหกรณ์ภาคการเกษตรและจำนวนสมาชิก ปี ๒๕๖๒ และ ปี ๒๕๖๓

ประเภท	จำนวนสหกรณ์ (แห่ง)					จำนวนสมาชิก (คน)				
	ปี ๒๕๖๒		ปี ๒๕๖๓		เพิ่มขึ้น/ (ลดลง)	ปี ๒๕๖๒		ปี ๒๕๖๓		เพิ่มขึ้น/ (ลดลง)
	สหกรณ์	ร้อยละ	สหกรณ์	ร้อยละ		ราย	ร้อยละ	ราย	ร้อยละ	
การเกษตร	๔,๓๔๐	๙๕.๗๐	๔,๒๔๓	๙๕.๖๓	(๒,๒๔)	๖,๒๔๔,๑๗๗	๙๖.๘๒	๖,๑๙๔,๗๐๒	๙๖.๘๕	(๐.๗๙)
ประมง	๑๐๔	๒.๒๙	๑๐๓	๒.๓๒	(๐.๙๖)	๑๔,๔๑๘	๐.๒๒	๑๔,๔๒๔	๐.๒๓	๐.๐๔
นิคม	๙๓	๒.๐๑	๙๑	๒.๐๕	๐	๑๙๐,๔๖๓	๒.๙๕	๑๘๖,๘๑๑	๒.๙๒	(๑.๙๒)
รวม	๔,๕๓๕	๑๐๐.๐๐	๔,๔๓๗	๑๐๐.๐๐	(๒,๑๖)	๖,๔๔๙,๐๗๘	๑๐๐.๐๐	๖,๓๙๕,๙๓๗	๑๐๐.๐๐	(๐.๘๒)

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์

ทั้งนี้ ในช่วงระยะเวลา ๕ ปี ที่ผ่านมา จำนวนสหกรณ์ภาคการเกษตรและจำนวนสมาชิก มีแนวโน้มลดลง ตามตารางที่ ๕ และ ๖

ตารางที่ ๕ จำนวนสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓

ประเภทสหกรณ์	จำนวนสหกรณ์ (แห่ง)				
	ปี ๒๕๕๙	ปี ๒๕๖๐	ปี ๒๕๖๑	ปี ๒๕๖๒	ปี ๒๕๖๓
สหกรณ์การเกษตร	๓,๖๘๖	๓,๕๗๕	๓,๔๘๙	๔,๓๔๐	๔,๒๔๓
สหกรณ์ประมง	๘๑	๗๙	๗๘	๑๐๔	๑๐๓
สหกรณ์นิคม	๘๙	๙๐	๘๗	๙๑	๙๑
รวม	๓,๘๕๖	๓,๗๔๔	๓,๖๕๔	๔,๕๓๕	๔,๔๓๗

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์

ตารางที่ ๖ จำนวนสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๓

ประเภทสหกรณ์	จำนวนสมาชิก (คน)				
	ปี ๒๕๕๙	ปี ๒๕๖๐	ปี ๒๕๖๑	ปี ๒๕๖๒	ปี ๒๕๖๓
สหกรณ์การเกษตร	๖,๓๙๓,๘๑๒	๖,๓๔๗,๗๖๒	๖,๔๗๒,๕๙๑	๖,๒๔๔,๑๗๗	๖,๑๙๔,๗๐๒
สหกรณ์ประมง	๑๕,๑๔๘	๑๔,๙๓๒	๑๕,๑๒๘	๑๔,๔๑๘	๑๔,๔๒๔
สหกรณ์นิคม	๑๘๔,๖๔๕	๑๘๓,๓๑๑	๑๘๙,๗๘๑	๑๙๐,๔๖๓	๑๘๖,๘๑๑
รวม	๖,๕๙๓,๖๐๕	๖,๕๕๖,๐๐๕	๖,๖๗๑,๕๐๐	๖,๔๔๙,๐๗๘	๖,๓๙๕,๙๓๗

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์

๒) จำนวนสหกรณ์จำแนกตามการจัดขนาด

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้จัดขนาดของสหกรณ์ทุกประเภทออกเป็น ๕ ขนาด คือ (๑) ขนาดเล็ก (๒) ขนาดกลาง (๓) ขนาดใหญ่ (๔) ขนาดใหญ่มาก และ (๕) ขนาดใหญ่พิเศษ ดังตารางที่ ๗ โดยมีตัวแปรในการวิเคราะห์ขนาดสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ประกอบด้วย (๑) จำนวนสมาชิก (๒) ทุนดำเนินงาน (๓) รายได้ธุรกิจหลัก ซึ่งได้กำหนดช่วงข้อมูล และค่าคะแนนในแต่ละช่วงของตัวแปร และกำหนดคะแนนรวม ๓ ตัวแปรที่วัดเพื่อจัดขนาดของสหกรณ์ (รายละเอียดตามภาคผนวกที่ ๑)

ตารางที่ ๗ จำนวนสหกรณ์ภาคการเกษตรจำแนกตามการจัดขนาด

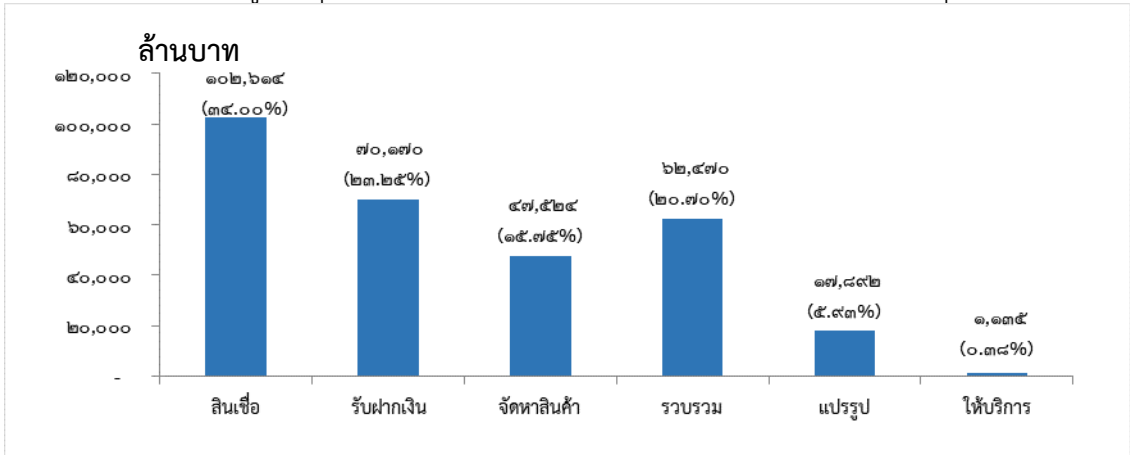
ขนาด	ประเภทสหกรณ์						รวม	
	การเกษตร		นิคม		ประมง			
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
เล็ก	๒๖	๐.๘๗	-	-	-	-	๒๖	๐.๘๓
กลาง	๓๘๖	๑๒.๘๖	๒	๒.๔๑	๑๕	๒๓.๘๑	๔๐๓	๑๒.๘๐
ใหญ่	๑,๓๒๙	๔๔.๒๗	๑๖	๑๙.๒๘	๓๒	๕๐.๗๙	๑,๓๗๗	๔๓.๗๔
ใหญ่มาก	๑,๐๒๖	๓๔.๑๘	๕๖	๖๗.๔๗	๑๖	๒๕.๕๐	๑,๐๙๘	๓๔.๘๘
ใหญ่พิเศษ	๒๓๕	๗.๘๓	๙	๑๐.๘๔	-	-	๒๔๔	๗.๗๕
รวม	๓,๐๐๒	๑๐๐.๐๐	๘๓	๑๐๐.๐๐	๖๓	๑๐๐.๐๐	๓,๑๔๘	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๓) ทุนดำเนินงานและมูลค่าธุรกิจ

สหกรณ์ภาคการเกษตร ๔,๔๓๗ แห่ง สมาชิก ๖,๓๙๕,๙๓๗ คน ใช้เงินทุนดำเนินงานทั้งสิ้น ๒๙๗,๑๑๖ ล้านบาท ส่วนใหญ่มาจากหนี้สิน ๒๐๖,๑๑๖ ล้านบาท หรือร้อยละ ๖๙.๓๗ และทุนของสหกรณ์ ๙๑,๐๐๐ ล้านบาท หรือร้อยละ ๓๐.๖๓ ของเงินทุนดำเนินงานทั้งสิ้น บริหารจัดการธุรกิจมีมูลค่าทั้งสิ้น ๓๐๑,๘๐๕ ล้านบาท เฉลี่ยเดือนละ ๒๕,๑๕๐ ล้านบาท โดยธุรกิจสินเชื่อมีมูลค่าสูงสุด ๑๐๒,๖๑๔ ล้านบาท หรือร้อยละ ๓๔.๐๐ ของมูลค่าธุรกิจภาคการเกษตรทั้งสิ้น รองลงมาเป็นธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการร้อยละ ๒๓.๒๕, ๒๐.๗๐, ๑๕.๗๕, ๕.๙๓ และ ๐.๓๘ ตามลำดับ ดังแผนภาพที่ ๒

แผนภาพที่ ๒ แสดงมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์ภาคการเกษตร จำแนกตามประเภทธุรกิจ ปี ๒๕๖๓

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๔) รายได้ ค่าใช้จ่าย และผลกำไร

สหกรณ์ภาคการเกษตร มีผลการดำเนินงาน โดยมีรายได้ทั้งสิ้น ๑๕๘,๗๕๖ ล้านบาท เฉลี่ยเดือนละ ๑๓,๒๓๐ ล้านบาท ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น ๑๕๖,๑๓๗ ล้านบาท และมีผลกำไรสุทธิ ๒,๖๑๙ ล้านบาท หากพิจารณาสมาชิกมีเงินออมเฉลี่ยต่อราย ๒๔,๖๗๙ บาท และหนี้สินเฉลี่ยต่อราย ๓๑,๓๔๓ บาท โดยสมาชิกมีหนี้สินเฉลี่ยมากกว่าเงินออมเฉลี่ย ๑.๒๗ เท่า ตามรายละเอียดของสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง และสหกรณ์นิคม ดังตารางที่ ๘

ตารางที่ ๘ ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตรจำแนกตามรายประเภทสหกรณ์ ปี ๒๕๖๓

รายการ	การเกษตร	ประมง	นิคม	รวมทั้งสิ้น
ผลการดำเนินงาน (ล้านบาท)				
รายได้	๑๕๐,๘๓๔	๑,๓๙๒	๖,๕๓๐	๑๕๘,๗๕๖
ร้อยละ	๙๕.๐๑	๐.๘๘	๔.๑๑	๑๐๐.๐๐
ค่าใช้จ่าย	๑๔๘,๐๙๕	๑,๓๕๐	๖,๖๙๒	๑๕๖,๑๓๗
ร้อยละ	๙๔.๘๕	๐.๘๖	๔.๒๙	๑๐๐
กำไร (ขาดทุน) สุทธิ	๒,๗๓๙	๔๒	(๑๖๑)	๒,๖๑๙
ร้อยละ	๑๐๔.๕๗	๑.๕๙	(๖.๑๕)	๑๐๐.๐๐
เงินออมเฉลี่ยและหนี้สินเฉลี่ยของสมาชิก (บาท/ราย)				
เงินออมเฉลี่ย	๒๔,๕๔๒	๒๙,๓๖๐	๒๘,๘๖๒	๒๔,๖๗๙
หนี้สินเฉลี่ย	๓๐,๘๖๖	๕๑,๗๘๕	๔๕,๗๔๔	๓๑,๓๔๓

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๒.๓ การประเมินสหกรณ์ของหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ

หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้ดำเนินการประเมินสหกรณ์ทุกประเภท เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบในการวางแผนแนะนำส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ โดยการประเมินสหกรณ์ทุกประเภทที่มีอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วยการประเมินและจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ การจัดชั้นคุณภาพการควบคุมภายในของสหกรณ์

การจัดเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ และการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ ซึ่งรายละเอียดโดยสังเขปของการประเมินแต่ละแบบ มีดังนี้

๒.๓.๑ การประเมินและจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้ดำเนินการประเมินและจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินศักยภาพในการดำเนินงานของสหกรณ์แต่ละแห่งว่ามีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร มีศักยภาพที่จะอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่สมาชิก ซึ่งเป็นเจ้าของสหกรณ์ ได้ดีเพียงใด มีความสามารถในการบริหารจัดการมากน้อยเพียงใด เพื่อจัดระดับสหกรณ์ แต่ละประเภทตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด โดยสหกรณ์เป้าหมายที่ทำการประเมินและนำผลการประเมินมาจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ คือ สหกรณ์ทุกประเภท ยกเว้นสหกรณ์ที่อยู่ในเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้ (๑) สหกรณ์ที่ตั้งใหม่ ยังไม่ได้ดำเนินการ หรือดำเนินการแต่จัดตั้งไม่ครบ ๒ ปี (๒) สหกรณ์ที่หยุดดำเนินธุรกิจ หรือไม่ดำเนินธุรกิจ หรือสหกรณ์อยู่ระหว่างการตัดสินใจที่จะปรับปรุงกิจการ หรือหยุดเพื่อเตรียมขอเลิกสหกรณ์ในปีถัดไป และ (๓) สหกรณ์ที่เลิกหรืออยู่ระหว่างการชำระบัญชี

หลักเกณฑ์การประเมินมาตรฐานสหกรณ์

เกณฑ์ประเมินมาตรฐานสหกรณ์ แบ่งเป็น ๒ ส่วน (คะแนนรวม ๑๐๐ คะแนน) ส่วนที่ ๑ เป็นการประเมินผลการดำเนินงานของสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ ๗๐ และส่วนที่ ๒ เป็นการประเมินกระบวนการจัดการภายในสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ ๓๐ โดยหลักเกณฑ์ประเมินมาตรฐานสหกรณ์ มีจำนวน ๗ เกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์ที่ ๑ ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง สหกรณ์มีผลการดำเนินงานไม่ขาดทุน เว้นแต่ปีใดมีอุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติจนเกิดความเสียหายต่อสมาชิกและสหกรณ์โดยรวมให้ตัดปีนั้นออก

เกณฑ์ที่ ๒ ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง ไม่มีการกระทำอันถือได้ว่าทุจริตต่อสหกรณ์

เกณฑ์ที่ ๓ ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์จัดทำงบการเงินแล้วเสร็จและส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ แล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบล้านนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

เกณฑ์ที่ ๔ ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์ต้องมีสมาชิกไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ของสมาชิกทั้งหมด ร่วมทำธุรกิจกับสหกรณ์

เกณฑ์ที่ ๕ ต้องจัดจ้างเจ้าหน้าที่สหกรณ์ปฏิบัติงานประจำรับผิดชอบดำเนินการและธุรกิจของสหกรณ์ หากไม่มีการจัดจ้างต้องมีกรรมการดำเนินการหรือสมาชิกที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำ

เกณฑ์ที่ ๖ ผลการดำเนินงานในรอบสองปีบัญชีย้อนหลัง สหกรณ์ต้องมีการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี และจ่ายเงินทุนสวัสดิการสมาชิกหรือทุนสาธารณประโยชน์อย่างน้อยหนึ่งครั้ง

เกณฑ์ที่ ๗ ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีสุดท้าย สหกรณ์ต้องไม่กระทำการอันใดเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์

การจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์

การจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ เป็นการนำผลการประเมินตามหลักเกณฑ์การประเมินมาตรฐานสหกรณ์แต่ละแห่งมาจัดระดับตามระดับมาตรฐานสหกรณ์ที่กำหนด โดยแบ่งออกเป็น ๔ ระดับ คือ

(๑) ระดับดีเลิศ (A)	ผลการประเมินตั้งแต่ ๙๖	คะแนนขึ้นไป
(๒) ระดับดีมาก (B)	ผลการประเมินตั้งแต่ ๘๖ - ๙๕.๙๙	คะแนน
(๓) ระดับดี (C)	ผลการประเมินตั้งแต่ ๗๖ - ๘๕.๙๙	คะแนน
(๔) ระดับไม่ผ่านมาตรฐาน (F)	ผลการประเมินต่ำกว่า ๗๖	คะแนน

ผลการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์

การจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ได้ทำการจัดระดับมาตรฐานปีละ ๑ ครั้ง และประกาศผลการจัดระดับมาตรฐานให้สหกรณ์ทุกประเภททราบเป็นประจำทุกปี ซึ่งการจัดระดับมาตรฐานนั้นเป็นการวัดกิจกรรมดำเนินงานขั้นพื้นฐานที่สหกรณ์ทุกประเภทต้องดำเนินการ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการสหกรณ์วิธีการสหกรณ์ และกฎหมายสหกรณ์ สำหรับการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ทุกประเภทนี้เป็นที่รับรู้และยอมรับโดยทั่วกันแล้วทั้งตัวสหกรณ์และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง และกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ใช้ระดับมาตรฐานของสหกรณ์เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนให้กับสหกรณ์และการพิจารณาให้เงินกู้ของกองทุนพัฒนาสหกรณ์ รวมทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในฐานะที่เป็นหน่วยงานให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ก็ได้ใช้ระดับมาตรฐานสหกรณ์นี้เป็นองค์ประกอบในการพิจารณาสินเชื่อของสหกรณ์ด้วยเช่นกัน ในปี ๒๕๖๓ มีผลการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ ดังตารางที่ ๙

ตารางที่ ๙ การจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์มีผลการจัดระดับมาตรฐาน ปี ๒๕๖๓

ลำดับ	ประเภทสหกรณ์	จำนวนสหกรณ์ทั้งหมด	จำนวนสหกรณ์ที่สำรวจ	ร้อยละ	นำมาจัดมาตรฐานดำเนินการ	ไม่นำมาจัดมาตรฐาน			ผลการจัดมาตรฐาน			
						ไม่ครบ ๒ ปี	หยุด	ชำระบัญชี	ดีเลิศ	ดีมาก	ดี	ไม่ผ่าน
๑	การเกษตร	๔,๒๕๓	๔,๒๕๓	๑๐๐	๓,๐๗๔	๖๖	๑๙๒	๙๒๑	๙๐๐	๘๔๒	๕๒๔	๘๐๘
๒	ประมง	๑๐๓	๑๐๓	๑๐๐	๖๕	๒	๗	๒๙	๑๓	๑๘	๑๒	๒๒
๓	นิคม	๘๙	๘๙	๑๐๐	๘๔	๐	๐	๕	๓๔	๑๑	๑๖	๒๓
๔	ออมทรัพย์	๑,๔๙๐	๑,๔๙๐	๑๐๐	๑,๓๘๐	๓๑	๗	๗๒	๙๙๒	๒๙๑	๓๙	๕๘
๕	ร้านค้า	๑๙๔	๑๙๔	๑๐๐	๑๒๐	๔	๓	๖๗	๕๑	๒๑	๑๒	๓๖
๖	บริการ	๑,๒๖๖	๑,๒๖๖	๑๐๐	๙๒๙	๗๐	๖๖	๒๐๑	๙๕	๒๙๗	๑๒๙	๔๐๘
๗	เครดิตยูเนียน	๖๐๙	๖๐๙	๑๐๐	๕๔๙	๑๒	๒๐	๒๘	๒๘๐	๑๒๐	๖๔	๘๕
รวมสหกรณ์ทั้งหมด		๘,๐๐๔	๘,๐๐๔	๑๐๐	๖,๒๐๑	๑๘๕	๒๙๕	๑,๓๒๓	๒,๓๖๕	๑,๖๐๐	๗๙๖	๑,๔๔๐

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์

๒.๓.๒ การจัดชั้นคุณภาพการควบคุมภายในของสหกรณ์

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้ดำเนินการจัดชั้นการควบคุมภายในของสหกรณ์ โดยเป็นการสรุปการประเมินการควบคุมภายในตามแนวคิดของ COSO ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นใจอย่างสมเหตุต่อผู้บริหารสหกรณ์ในการช่วยลดความเสี่ยงทางธุรกิจ จัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ช่วยปกป้องคุ้มครองทรัพย์สินเงินทุนของสมาชิกผู้ถือหุ้น ทั้งนี้ ในการประเมินชั้นคุณภาพการควบคุมภายในจะทำการประเมินหลังการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี โดยแบบที่ใช้ในการประเมินประกอบด้วย ๔ ส่วน ซึ่งในแต่ละส่วนมีกิจกรรมย่อยที่มีข้อถามและนำคำตอบมาคำนวณเพื่อให้คะแนนในการประเมินชั้นคุณภาพการควบคุมภายในจากกิจกรรมย่อยจนถึงการประเมินชั้นคุณภาพการควบคุมภายในโดยรวม ดังนี้

- การประเมินในส่วนที่ ๑ ด้านสภาพแวดล้อมการควบคุม ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย ๘ กิจกรรม คือ ความซื่อสัตย์และจริยธรรม คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ/ผู้ทำหน้าที่แทนฝ่ายจัดการ ผู้ตรวจสอบกิจกรรม/ผู้ตรวจสอบภายใน นโยบายและการวางแผนโครงสร้างสหกรณ์ การบริหารทรัพยากรบุคคล และสภาพเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมทั่วไป

- การประเมินในส่วนที่ ๒ ด้านความเสี่ยงและกิจกรรมควบคุม ประกอบด้วย ๑๐ ด้าน คือ (๑) ด้านการเงินการบัญชี (๒) ด้านธุรกิจสินเชื่อ (๓) ด้านธุรกิจจัดหาจำหน่าย (๔) ด้านธุรกิจรวบรวมผลิตผล/แปรรูปผลิตผลทางการเกษตร และผลิตสินค้า (๕) ด้านธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร (๖) ด้านธุรกิจเงินรับฝาก (๗) ด้านเงินลงทุนในหลักทรัพย์ (๘) ด้านที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ (๙) ด้านเจ้าหนี้เงินกู้ (๑๐) ด้านสมาชิกและทุนเรือนหุ้น โดยแต่ละด้านประกอบด้วยกิจกรรมย่อย (รายละเอียดตามภาคผนวกที่ ๒)

- การประเมินในส่วนที่ ๓ ระบบข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย ๓ กิจกรรม คือ (๑) ข้อมูลข่าวสาร (๒) ระบบสารสนเทศ และ (๓) การป้องกันดูแลรักษาสารสนเทศ

- การประเมินในส่วนที่ ๔ ระบบการติดตามและประเมินผล

การกำหนดชั้นคุณภาพการควบคุมภายในของสหกรณ์

คุณภาพชั้นที่ ๑ คุณภาพการควบคุมภายในดีมาก

คุณภาพชั้นที่ ๒ คุณภาพการควบคุมภายในดี

คุณภาพชั้นที่ ๓ คุณภาพการควบคุมภายในพอใช้

คุณภาพชั้นที่ ๔ คุณภาพการควบคุมภายในควรปรับปรุง

คุณภาพชั้นที่ ๕ คุณภาพการควบคุมภายในต้องแก้ไข

ผลการจัดระดับชั้นคุณภาพการควบคุมภายในของสหกรณ์

ผลการจัดระดับชั้นการควบคุมภายในสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓ ดังตารางที่ ๑๐

ตารางที่ ๑๐ ผลการจัดระดับชั้นการควบคุมภายในสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓

ระดับชั้น คุณภาพ	สหกรณ์ภาคการเกษตร							
	รวม		สหกรณ์การเกษตร		สหกรณ์ประมง		สหกรณ์นิคม	
	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ
ดีมาก	๑๖๔	๖.๘๖	๑๕๖	๖.๙๐	๑	๒.๐๐	๗	๘.๗๕
ดี	๑,๓๙๖	๕๘.๓๙	๑,๓๑๗	๕๘.๒๕	๒๕	๕๐.๐๐	๕๔	๖๗.๕๐
พอใช้	๖๕๔	๒๗.๓๕	๖๑๙	๒๗.๓๘	๑๗	๓๔.๐๐	๑๘	๒๒.๕๐
ต้องปรับปรุง	๑๗๗	๗.๔๐	๑๖๙	๗.๔๗	๗	๑๔.๐๐	๑	๑.๒๕
รวม	๒,๓๙๑	๑๐๐.๐๐	๒,๒๖๑	๑๐๐.๐๐	๕๐	๑๐๐.๐๐	๘๐	๑๐๐.๐๐
ร้อยละ	๑๐๐.๐๐		๑๐๐.๐๐		๑๐๐.๐๐		๑๐๐.๐๐	

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๒.๓.๓ การจัดเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้ดำเนินการจัดเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินระดับความมั่นคงทางการเงินของสหกรณ์ โดยใช้อัตราส่วนทางการเงิน ในการประเมินแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มการเงิน (CAEL) ให้น้ำหนักร้อยละ ๗๐ ใช้อัตราส่วนทางการเงินของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรที่บ่งบอกให้เห็นถึงเสถียรภาพของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร

- กลุ่มการบริหาร (M) ให้น้ำหนักร้อยละ ๓๐

ระดับชั้นเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร แบ่งเป็น ๖ ระดับ ได้แก่ (๑) ระดับมั่นคงดีมาก (๒) ระดับมั่นคงดี (๓) ระดับมั่นคงตามมาตรฐาน (๔) ระดับต่ำกว่ามาตรฐาน (๕) ระดับต้องปรับปรุง (๖) ระดับต้องแก้ไขเร่งด่วน

ผลการจัดระดับชั้นเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ภาคการเกษตร

ผลการจัดระดับชั้นเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓ ดังตารางที่ ๑๑

ตารางที่ ๑๑ ผลการจัดระดับชั้นเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓

ระดับชั้น เสถียรภาพทาง การเงิน	ประเภทสหกรณ์ภาคการเกษตร							
	รวม		สหกรณ์การเกษตร		สหกรณ์ประมง		สหกรณ์นิคม	
	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ	จำนวน (สหกรณ์)	ร้อยละ
มั่นคงดีมาก	๒๘๗	๘.๘๕	๒๘๒	๙.๑๔	๒	๓.๐๘	๓	๓.๒๖
มั่นคงดี	๕๘๔	๑๘.๐๑	๕๕๕	๑๗.๙๙	๑๔	๒๑.๕๔	๑๕	๑๖.๓๐
มั่นคงตามมาตรฐาน	๗๗๙	๒๔.๐๓	๗๔๔	๒๔.๑๒	๑๕	๒๓.๐๘	๒๐	๒๑.๗๔
ต่ำกว่ามาตรฐาน	๗๑๙	๒๒.๑๘	๖๘๖	๒๒.๒๔	๑๕	๒๓.๐๘	๑๘	๑๙.๕๗
ต้องปรับปรุง	๔๔๓	๑๓.๖๖	๔๑๖	๑๓.๔๘	๗	๑๐.๗๗	๒๐	๒๑.๗๔
ต้องแก้ไขเร่งด่วน	๔๓๐	๑๓.๒๖	๔๐๒	๑๓.๐๓	๑๒	๑๘.๔๖	๑๖	๑๗.๓๙
รวม	๓,๒๔๒	๑๐๐.๐๐	๓,๐๘๕	๑๐๐.๐๐	๖๕	๑๐๐.๐๐	๙๒	๑๐๐.๐๐
ร้อยละ	๑๐๐.๐๐		๑๐๐.๐๐		๑๐๐.๐๐		๑๐๐.๐๐	

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๒.๓.๔ การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์

ความเป็นมาของการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์

ปี ๒๕๕๘ รัฐมีนโยบายให้พัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือสมาชิก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มอบหมายให้กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์จัดระดับสหกรณ์ พร้อมเหตุผล แนวทางแก้ไขและพัฒนาสหกรณ์ในแต่ละระดับ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้ร่วมกันศึกษาวิเคราะห์กำหนดเกณฑ์การจัดระดับสหกรณ์ ประเมินสถานภาพ และจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ตามสถานภาพของสหกรณ์ทุกประเภท รวมทั้งขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามนโยบายดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์การจัดทำแผนพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์เพื่อ (๑) เป็นการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์สำหรับใช้ในการพัฒนาศักยภาพของสหกรณ์ให้สอดคล้องในแต่ละระดับชั้น (๒) พัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ให้สามารถเป็นที่พึ่งของสมาชิกและส่งผ่านนโยบายรัฐเพื่อช่วยเหลือประชาชน

เกณฑ์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ ประกอบด้วย เกณฑ์การประเมิน ๔ ด้าน โดยรายละเอียดของตัววัดแต่ละด้าน แหล่งที่มาของข้อมูลและการให้คะแนนสรุปได้ดังตารางที่ ๑๒

ตารางที่ ๑๒ รายละเอียดของตัววัดในแต่ละด้าน แหล่งที่มาของข้อมูล และการให้คะแนนของเกณฑ์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์

ด้าน	ตัววัด	แหล่งที่มาของข้อมูล	การให้คะแนน
ด้านที่ ๑ ความสามารถในการให้บริการสมาชิก	สัดส่วนร้อยละของจำนวนสมาชิกที่ใช้บริการจากรูรกิจของสหกรณ์ ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด	กรมส่งเสริมสหกรณ์	มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ ๗๐ ได้ ๔ คะแนน ระหว่างร้อยละ ๖๐ - ๖๙ ได้ ๒ คะแนน น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ได้ ๐ คะแนน
ด้านที่ ๒ ประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ	ระดับชั้นเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์ (เฉพาะอัตราส่วนทางการเงิน)	กรมตรวจบัญชีสหกรณ์	ระดับมั่นคงดีมาก ได้ ๔ คะแนน ระดับมั่นคงดี ได้ ๓ คะแนน ระดับมั่นคงตามมาตรฐาน ได้ ๒ คะแนน ระดับมั่นคงต่ำกว่ามาตรฐาน ได้ ๑ คะแนน ระดับต้องปรับปรุง/ต้องแก้ไขเร่งด่วน ได้ ๐ คะแนน
ด้านที่ ๓ ประสิทธิภาพในการจัดการองค์กร	ชั้นคุณภาพของการควบคุมภายใน	กรมตรวจบัญชีสหกรณ์	ดีมาก ได้ ๔ คะแนน ดี ได้ ๓ คะแนน พอใช้ ได้ ๒ คะแนน ต้องปรับปรุง ได้ ๑ คะแนน ไม่มีการควบคุมภายใน ได้ ๐ คะแนน
ด้านที่ ๔ ประสิทธิภาพการบริหารงาน	การปฏิบัติตามระเบียบ/กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการเกิดข้อบกพร่องในการบริหารงานของสหกรณ์	กรมส่งเสริมสหกรณ์	ไม่มีข้อบกพร่อง/ดำเนินการแล้วเสร็จสมบูรณ์ ได้ ๔ คะแนน ดำเนินการแล้วเสร็จต้องติดตาม/อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไข ได้ ๒ คะแนน ยังไม่เริ่มดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่อง ได้ ๐ คะแนน

ระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์

การประเมินความเข้มแข็งของสหกรณ์ได้แบ่งระดับของสหกรณ์เป็น ๔ ระดับ ดังนี้

ชั้น ๑ (Class ๑) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้มากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ ๗๐ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับมาตรฐานขึ้นไป มีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในดีถึงดีมาก และไม่มีข้อบกพร่องจากการดำเนินงาน หรือมีข้อบกพร่องแต่ได้ดำเนินการแก้ไขแล้วเสร็จสมบูรณ์

ชั้น ๒ (Class ๒) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้ระหว่างร้อยละ ๖๐ - ๖๙ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน มีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในระดับพอใช้หรือเป็นสหกรณ์ที่มีข้อบกพร่อง ซึ่งได้ดำเนินการแก้ไขแล้วเสร็จ ต้องติดตามหรืออยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขแต่ได้ดำเนินการแก้ไขแล้วเสร็จสมบูรณ์

ชั้น ๓ (Class ๓) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้ต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับต้องปรับปรุง และมีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในต้องปรับปรุงหรือไม่มีระบบการควบคุมภายในหรือเป็นสหกรณ์ที่เกิดข้อบกพร่องและยังไม่เริ่มดำเนินการแก้ไข

ชั้น ๔ (Class ๔) เป็นสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิกกิจการแล้วอยู่ในระหว่างชำระบัญชี

มาตรการเพื่อยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้ร่วมกันพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาความเข้มแข็ง ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ โดยได้กำหนดมาตรการเพื่อยกระดับความเข้มแข็ง ๕ มาตรการ ประกอบด้วย

๑) มาตรการสร้างความเข้มแข็งของสมาชิก ประกอบด้วย การส่งเสริมพัฒนาอาชีพแก่สมาชิก การส่งเสริมสวัสดิการสมาชิก การส่งเสริมการออม และการพัฒนาและส่งเสริมความรู้ด้านการเงินบัญชีแก่สมาชิก

๒) มาตรการเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจ ประกอบด้วย การยกระดับความสามารถในการดำเนินธุรกิจด้านการเกษตร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางธุรกิจในการเพิ่มมูลค่าสินค้า การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับสหกรณ์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน การส่งเสริมการใช้นวัตกรรมในการให้บริการ การเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการสหกรณ์ การเพิ่มคุณภาพการผลิตสินค้าและบริการให้เป็นที่ประจักษ์ และการฟื้นฟูและพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์

๓) มาตรการพัฒนาการบริหารและระบบธรรมาภิบาล ประกอบด้วย การสร้างความเชื่อมั่นต่อการทำธุรกรรมทางการเงิน การยกระดับการบริหารจัดการ การพัฒนาระบบบริหารจัดการความเสี่ยง การเพิ่มขีดความสามารถในการจัดทำบัญชีและงบการเงิน การยกระดับชั้นคุณภาพการควบคุมภายใน การส่งเสริมให้สหกรณ์มีผู้จัดทำบัญชี การพัฒนาศักยภาพการใช้ข้อมูลทางการเงินการบัญชี การพัฒนาศักยภาพผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ การกำหนด

คุณสมบัติและวิธีการสรรหาคณะกรรมการและผู้ตรวจสอบกิจการ และการแก้ไขข้อบกพร่องของสหกรณ์

๔) มาตรการกำกับและตรวจสอบ

๔.๑) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ดำเนินการเพื่อการกำกับ ประกอบด้วย การวิเคราะห์และติดตามฐานะการเงินสหกรณ์ (Off-Site) และการกำกับสหกรณ์ที่สอบบัญชีสหกรณ์โดยภาคเอกชน และออกกระเปียบนายทะเบียนสหกรณ์ที่เกี่ยวกับการบัญชีและการสอบบัญชี และดำเนินการเพื่อการตรวจสอบ ประกอบด้วย การจัดทีมตรวจสอบเฉพาะกิจเข้าตรวจสอบสหกรณ์ที่มีปัญหาพิเศษ เช่น การทุจริตร้องเรียน เป็นต้น

๔.๒) กรมส่งเสริมสหกรณ์

ดำเนินการเพื่อการกำกับ ประกอบด้วย การแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์โดยการออกกระเปียบในการกำกับและมีอำนาจฟ้องบุคคลภายนอก การกำหนดแนวทางในการใช้อำนาจของรองนายทะเบียนสหกรณ์ให้ชัดเจน และการออกกระเปียบและกำกับการบริหารงานนายทะเบียนสหกรณ์ และดำเนินการเพื่อการตรวจสอบ ประกอบด้วย การให้สหกรณ์รายงานธุรกรรมทางการเงินทุกเดือน การให้ทีมตรวจสอบระดับจังหวัดตรวจสอบสหกรณ์ทุกแห่งอย่างเข้มข้นให้ครบภายใน ๓ ปี และการตั้งทีมตรวจการสหกรณ์เฉพาะกิจในส่วนกลางตรวจสอบสหกรณ์ที่ส่อไปในทางทุจริต

๕) มาตรการสนับสนุน ประกอบด้วย

- การพัฒนาบุคลากร : จัดตั้งสถาบันพัฒนากรรมการ โรงเรียนผู้ตรวจกิจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีสหกรณ์
- การควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี : คุณภาพงานสอบบัญชีของผู้สอบบัญชี ควบคุมคุณภาพสำนักงานสอบบัญชี
- ระบบ IT : ฐานข้อมูลสมาชิกสหกรณ์ สร้างระบบรายงานธุรกรรมทางการเงินสหกรณ์
- จัดตั้งกองทุนรักษาเสถียรภาพทางการเงินสหกรณ์
- จัดระดับความน่าเชื่อถือของสหกรณ์
- สนับสนุนให้สหกรณ์เข้าสู่ Credit Bureau
- สนับสนุนเงินกู้จาก กฟส. (๔,๐๐๐ ล้านบาท)

ผลการดำเนินงานยกระดับชั้นความเข้มแข็ง

ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐ เปรียบเทียบกับเป้าหมาย ดังตารางที่ ๑๓

ตารางที่ ๑๓ ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐

ระดับชั้น	ระดับชั้นสหกรณ์				เป้าหมาย	
	ปี ๒๕๕๙		ปี ๒๕๖๐		เมื่อสิ้นสุดแผน ปี ๒๕๖๐	
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
ชั้น ๑	๒,๘๙๘	๓๖.๐๒	๓,๕๖๒	๔๕.๑๓	๔,๖๒๙	๖๕
ชั้น ๒	๓,๖๖๓	๔๕.๕๓	๓,๐๒๖	๓๘.๓๔	๒,๑๗๓	๓๐
ชั้น ๓	๕๘๑	๗.๒๒	๕๕๔	๗.๐๒	๓๔๐	๕
ชั้น ๔	๙๐๓	๑๑.๒๒	๗๕๑	๙.๕๑	ชำระบัญชี สหกรณ์ ชั้น ๔ เสร็จสิ้น	-
รวม	๘,๐๔๕	๑๐๐.๐๐	๗,๘๙๓	๑๐๐.๐๐	๗,๑๗๒	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี ๒๕๖๑ เป็นต้นมา กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ไม่ได้จัดทำแผนพัฒนาความเข้มแข็งสหกรณ์ต่อเนื่องจากแผนเดิม ซึ่งสิ้นสุดไปตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ ถึงแม้ว่าผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ ปี ๒๕๖๐ จะไม่ได้ไปตามเป้าหมายที่กำหนด แต่วางแผนทางการพัฒนาสหกรณ์เข้มแข็งไว้ตาม ๕ มาตรการเดิม และได้ดำเนินการขับเคลื่อนการสร้างความเข้มแข็งให้สหกรณ์ผ่านกิจกรรมในแผนงานพื้นฐาน (งบอำนวยการ) ซึ่งเป็นการแนะนำ ส่งเสริม กำกับและตรวจสอบสหกรณ์ตามภารกิจของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และคงดำเนินการประเมินและจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง

๒.๔ รายงานการพิจารณาศึกษา แนวคิด และมุมมองในการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง

๒.๔.๑ รายงานการพิจารณาการศึกษา เรื่อง “สหกรณ์เข้มแข็ง เกษตรกรยั่งยืน” ของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

รายงานการพิจารณาการศึกษา เรื่อง “สหกรณ์เข้มแข็ง เกษตรกรยั่งยืน” ของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาของสหกรณ์ส่วนใหญ่ คือ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของสมาชิก ปัญหาด้านการทุจริตในสหกรณ์ ความโปร่งใส และการตรวจสอบ ปัญหาการเชื่อมโยงระบบสหกรณ์ระหว่างสหกรณ์ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ปัญหาด้านการผลิต การรวบรวม เครื่องหมายการค้า การจำหน่าย การตลาด การแปรรูปและการขนส่ง ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในระบบสหกรณ์ของสมาชิก ปัญหาด้านคุณวุฒิของฝ่ายบริหารและฝ่ายจัดการ ปัญหาด้านการสนับสนุน และการกำหนดนโยบายภาครัฐ ปัญหาด้านกฎหมายที่มีอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ปัญหาด้านเงินทุนในระบบสหกรณ์ที่ขาดเสถียรภาพ ด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศที่ไม่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลในการดำเนินงานต่าง ๆ ของสหกรณ์และเสนอแนวทางสำคัญที่จะพัฒนาให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งและเกษตรกรยั่งยืน ประกอบด้วย

- ๑) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นสิ่งที่สำคัญของระบบสหกรณ์
- ๒) การตรวจสอบและแนวทางการป้องกันการทุจริตในสหกรณ์
- ๓) การส่งเสริมการบูรณาการและการเชื่อมโยงระบบสหกรณ์ในประเภทต่าง ๆ

(๑) การใช้ประโยชน์จากแผนภูมิความสำคัญและบทบาทของระบบสหกรณ์ต่อสมาชิกเพื่อการเกษตรกรรม

(๒) การใช้ประโยชน์จากแผนภูมิความเชื่อมโยงบทบาทหน้าที่ระหว่างสหกรณ์กับองค์กรสนับสนุน

๔) การเสริมสร้างความรู้ให้แก่สหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์ในด้านการผลิต การรวบรวม การออกแบบเครื่องหมายการค้า การจำหน่าย การตลาด การแปรรูป และการขนส่ง รวมทั้งการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์ กลไก วิธีการ รวมทั้งระบบสหกรณ์ให้แก่สมาชิก

๕) การกำหนดคุณวุฒิและการตรวจสอบคุณสมบัติทางจริยธรรมของฝ่ายบริหาร และการเสริมสร้างหลักคุณธรรม

๖) การสนับสนุนและกำหนดนโยบายภาครัฐ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๖ เรื่อง นโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๗๕ วรรค ๓ ที่บัญญัติให้ “รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน คุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ ประเภทต่าง ๆ และกิจการวิสาหกิจชุมชนขนาดย่อมและขนาดกลางของประชาชนและชุมชน”

๗) การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน

๘) การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศในการดำเนินกิจกรรม และการเชื่อมโยงของสหกรณ์แต่ละประเภท รวมทั้งการจัดทำระบบ Application ให้เป็นศูนย์กลางข้อมูลด้านการเกษตรและสหกรณ์ให้แก่สมาชิกสหกรณ์

๒.๔.๒ แนวคิดและมุมมองของสถาบันวิชาการด้านการสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

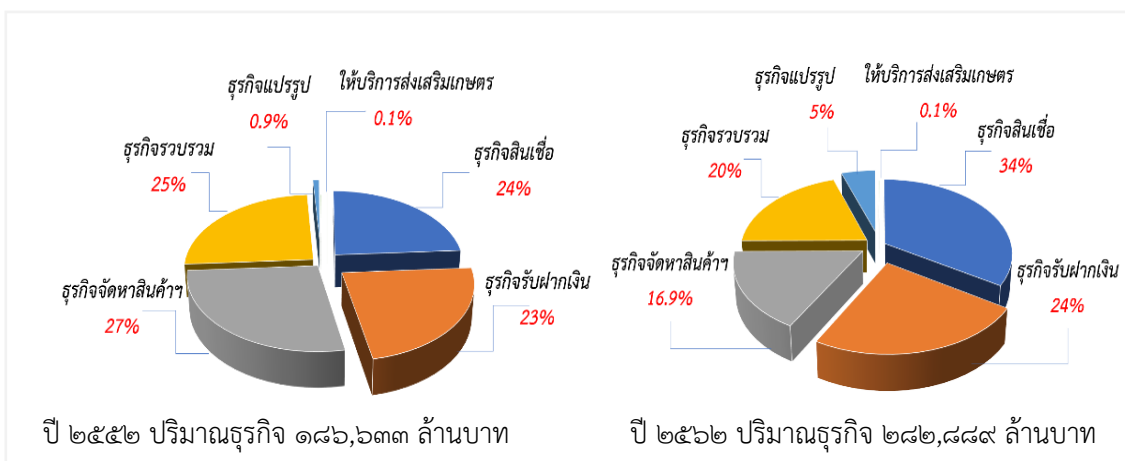
สถาบันวิชาการด้านการสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสหกรณ์ มุ่งดำเนินพันธกิจด้านการวิจัย บริการวิชาการ และเป็นศูนย์กลางเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของขบวนการสหกรณ์ รองศาสตราจารย์ จุฑาทิพย์ ภัทราวาท ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านการสหกรณ์ ได้เสนอความคิดเห็น และมุมมองเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ ภาคการเกษตรสู่ความเข้มแข็ง ในการประชุม คณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตร และสหกรณ์ วุฒิสภา ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๓ สรุปได้ดังนี้

๑) การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์อยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ข้อเท็จจริงของการขับเคลื่อนจะดำเนินการไปแต่ละองค์กรซึ่งขาดการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงาน ดังนั้น ภาครัฐควรมีการสร้างการบูรณาการร่วมกันของแต่ละหน่วยงานโดยมุ่งเน้นไปยังเกษตรกร โดยใช้สถาบันหรือองค์กรเป็นส่วนในการขับเคลื่อนเกษตรกรจึงจะเป็นการพัฒนาภาคการเกษตรอย่างแท้จริง

๒) ตั้งแต่มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ได้มีการทำแผนงานวิจัยโดยมีการวางยุทธศาสตร์เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ – ๒๕๔๙ เป็นการเปิด วิสัยทัศน์ใหม่ในการพัฒนาด้วยการนำคุณศาสตร์ โดยให้สหกรณ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนา เศรษฐกิจและชุมชน

๓) จากการเปรียบเทียบมูลค่าธุรกิจสหกรณ์การเกษตรในรอบทศวรรษ ระหว่างปี ๒๕๕๒ และ ๒๕๖๒ ดังแผนภาพที่ ๓

แผนภาพที่ ๓ แผนภูมิปริมาณธุรกิจ ปี ๒๕๕๒ และ ๒๕๖๒

จากแผนภาพที่ ๓ พบว่า ธุรกิจที่ขับเคลื่อนสหกรณ์ภาคการเกษตรจะเป็นธุรกิจ ทางด้านการรับฝากเงิน แต่สิ่งที่สหกรณ์ภาคการเกษตรควรจะดำเนินการ คือ ด้านการให้บริการ ส่งเสริมเกษตร ซึ่งมีอัตราการดำเนินการในด้านดังกล่าวเพียงร้อยละ ๐.๑ ซึ่งถือว่าน้อยมาก

๔) บทวิเคราะห์ช่องว่างเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์

๔.๑) รัฐมีมาตรการการกำกับดูแลที่เข้มงวด และสวนทางกับปรัชญาแนวคิด การสหกรณ์มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานสหกรณ์

๔.๒) ขาดนวัตกรรมในการส่งเสริมเพื่อยกระดับขีดความสามารถเชิงธุรกิจ ของสหกรณ์และสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับบริบทปัจจัยสภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลง

๔.๓) โครงสร้างและระบบสหกรณ์ในลักษณะที่เน้นการเชื่อมโยงในแนวตั้ง (Vertical Integration) ไม่เกื้อหนุนการพัฒนาาระบบสหกรณ์ภายใต้บริบทโครงสร้างเศรษฐกิจ ปัจจุบัน

๔.๔) ผลิตภัณฑ์และบริการ ส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบที่จำหน่ายต่อคนกลาง โรงงาน แปรรูปและส่งออก ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบสินค้าอุปโภคบริโภคมีน้อย จึงไม่สามารถตอบสนอง ความต้องการของสมาชิกและชุมชนได้

๔.๕) ขาดกลไกส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างสมรรถนะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้นำฝ่ายจัดการ) ให้มีมุมมองทั้งในมิติของฉันทนาการพัฒนาและทักษะในการบริหารจัดการ สหกรณ์ให้สอดคล้องกับบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต

๔.๖) ขาดระบบเทคโนโลยีและระบบฐานข้อมูลสนับสนุนพัฒนาระบบบริหารจัดการสหกรณ์ และการเชื่อมโยงธุรกิจทั้งในลักษณะ Intranet ในสหกรณ์ชั้นปฐมและ Internet ระหว่างกันในขบวนการสหกรณ์

๕) ข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์

๕.๑) กำหนด Agenda การพัฒนาภายใต้ทิศทางเชิงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน การพัฒนาสหกรณ์การเกษตรให้เป็นกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นรูปธรรม

๕.๒) ส่งเสริมให้สหกรณ์การเกษตรประยุกต์ใช้นวัตกรรมการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain Development Platform) ตัวแบบธุรกิจแบบมีส่วนร่วม (Inclusive Business Model) มาใช้เพื่อก้าวข้ามช่องว่างและข้อจำกัด

๕.๓) การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้สนับสนุนแผนขับเคลื่อนการยกระดับขีดความสามารถแก่ขบวนการสหกรณ์การเกษตร ได้แก่ แผนวิจัยและพัฒนา ชุดความรู้ และนวัตกรรม หลักสูตรเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี หน่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ทีมโค้ช

๕.๔) จัดให้มีแหล่งทุนส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรเป็นกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์บริการของสหกรณ์และสมาชิกที่มีมูลค่าเพิ่ม

๕.๕) การปรับปรุงกฎหมาย นโยบายรัฐในทิศทางตามคำแนะนำองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO Recommendation ๑๙๓) และสัมพันธภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ (ICA Blueprint)

๕.๖) จัดให้มีแผนงาน/โครงการ เพื่อกระตุ้นอุปสงค์ผู้บริโภคในผลิตภัณฑ์สหกรณ์การเกษตรอย่างต่อเนื่อง อาทิ การจำหน่ายสินค้าสหกรณ์ออนไลน์ ตลาดสินค้าสหกรณ์การเกษตร ร้านค้า Farmers Shop

๒.๔.๓ แนวคิดและมุมมองของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เพื่อส่งเสริมอาชีพหรือการดำเนินงานของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์การเกษตร นายภานิต ภัทรสาริน ผู้ช่วยผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้เสนอความคิดเห็นและมุมมองเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรสู่ความเข้มแข็งในการประชุมคณะอนุกรรมการด้านการสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๓ สรุปได้ดังนี้

๑) สถานะหนี้สินของสหกรณ์กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้ปล่อยสินเชื่อให้สหกรณ์ภาคการเกษตร จำนวน ๗๖,๐๐๐ ล้านบาท ซึ่งจากการให้สินเชื่อดังกล่าว มีสัดส่วนสินเชื่อ NPLs/Loan จำนวนร้อยละ ๒.๓๖ ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับการให้สินเชื่อกับกลุ่มลูกค้าอื่น

๒) การวิเคราะห์การรวมกลุ่มกันของสหกรณ์

๒.๑) องค์ประกอบของสหกรณ์ เช่น โครงสร้างของคณะกรรมการที่ต้องเปลี่ยนแปลงทุก ๆ ๒ ปี ทำให้เป็นอุปสรรคการเรียนรู้และกำหนดทิศทางธุรกิจ ซึ่งต้องใช้เวลาในการศึกษาการบริหารสหกรณ์ทั้งการดำเนินการและการบริหารธุรกิจของสหกรณ์ โครงสร้างดังกล่าวอาจเป็นจุดอ่อนในการดำเนินงานของสหกรณ์ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง

๒.๒) ปัญหาด้านฐานข้อมูลของสมาชิก เนื่องจากสหกรณ์ไม่ได้เข้าสู่ระบบเครดิตบูโร (NCB)

๒.๓) ปัญหารูปแบบการดำเนินธุรกิจ เช่น การให้สินเชื่อแก่สมาชิกของสหกรณ์ ซึ่งมีต้นทุนในการดำเนินงาน รวมถึงปัญหาความซ้ำซ้อนระหว่างสมาชิกกับสถาบันการเงิน ส่งผลต่อหนี้สินภาคครัวเรือนที่เกินรายได้ที่แท้จริง รวมทั้งขีดความสามารถในการบริหารความเสี่ยงและการติดตามหนี้เมื่อค้างชำระ

๓) ข้อเสนอในการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง

๓.๑) สนับสนุนการปรับธุรกิจของสหกรณ์จากธุรกิจสินเชื่อเป็นธุรกิจในการจัดการผลผลิต โดยให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจจัดการผลผลิตของสมาชิกสหกรณ์ในลักษณะเป็นหัวขบวนในการจัดการผลผลิต ในสัดส่วนประมาณร้อยละ ๒๐ - ๓๐ ต่อปี โดยอาจเริ่มจัดการผลผลิตในพื้นที่ที่ตัวเองดูแลอยู่เพื่อกระตุ้นตลาดในพื้นที่และป้องกันไม่ให้ผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมกัน ทำให้ราคาตกต่ำ ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสามารถเข้าไปสนับสนุนทุนในการรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ได้

๓.๒) ปัญหาในส่วนที่ทำกินของสมาชิกสหกรณ์ จะเห็นได้ว่าที่ดินทำกินของสมาชิกสหกรณ์ลดลง ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังนั้น สหกรณ์ควรจะต้องเข้ามาช่วยเหลือในส่วนของการลดต้นทุนที่เกิดขึ้นของสมาชิกสหกรณ์ด้วยโครงการเครื่องจักรรวม (Machinery Pool) และโครงการเกษตรแปลงใหญ่ที่ใช้เทคโนโลยี โดยให้สหกรณ์ส่งเสริมการรวมกลุ่มของสมาชิกปลูกผลผลิตชนิดเดียวกัน เพื่อใช้เครื่องจักรในการเก็บเกี่ยวหรือการเพาะปลูกจะทำให้ลดต้นทุนการผลิต

๓.๓) มุ่งหวังให้สหกรณ์ต้นแบบดำเนินการทำ Smart Farm เพื่อเป็นแปลงตัวอย่าง ให้สมาชิกสหกรณ์ได้ศึกษาหาความรู้ในแปลงสาธิตและนำไปปรับใช้ที่ดินของตนเอง รวมถึงส่งเสริมรายได้จากธุรกิจใหม่

๓.๔) การทำหน้าที่เป็นคนกลางในการจัดการผลผลิตหรือตลาดในการรวบรวมผลไม้นิพชภัณฑ์ เชื่อมโยงตลาดระหว่างผู้ผลิตและผู้ซื้อ โดยใช้ Application ช่วยในการจัดการผลผลิต

๓.๕) เป็นต้นแบบในการส่งเสริมให้สมาชิกมีที่ทำกินตลอด ๑๒ เดือน ด้วยขนาดที่ดินที่เหมาะสมกับแรงงาน มีระบบน้ำใช้ภายในแปลงที่ดิน เพื่อให้สมาชิกมีรายได้ตลอดทั้ง ๑๒ เดือน

๓.๖) ร่วมกับหน่วยงานอื่นเพื่อส่งเสริมการทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของดีของตนเองในแต่ละพื้นที่เพื่อส่งออกไปยังพื้นที่อื่นด้วยระบบขนส่ง เช่น ร่วมกับไปรษณีย์ และตลาดปลายทางที่เป็นคู่ค้า ซึ่งดำเนินการภายใต้ Platform เดียวกัน เป็นต้น

๒.๔.๔ ผลการศึกษากรณีตัวอย่างด้านการบริหารจัดการผลผลิตการเกษตรตลอดห่วงโซ่ของสถาบันเกษตรกร

จากการลงพื้นที่ศึกษาดูงานวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการผลผลิตการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาประกอบการจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง โดยได้ศึกษาดูงานที่วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง ตำบลคู อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ ระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ พบว่า วิสาหกิจชุมชนแห่งนี้ เป็นการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้มีอาชีพทำนา (ข้าวขาวดอกมะลิ ๑๐๕ อินทรี) เป็นองค์กรที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และมีการบริหารจัดการผลผลิตการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

โดยรายละเอียดการดำเนินการในแต่ละห่วงโซ่อุปทานของวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง สามารถสรุปดังแผนภาพที่ ๔ คือ

๑) การผลิตและการจัดการพื้นที่

การรวมกลุ่มกันและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในการลดรายจ่ายด้วยการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิต ผลิตอาหารปลอดภัย และใส่ใจสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการกลุ่มเห็นช่องทางการตลาดข้าวอินทรีย์ จากโอกาสไปร่วมจัดงานข้าวทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งพบว่าตลาดข้าวอินทรีย์มีแนวโน้มเจริญเติบโต จึงเริ่มนำมาส่งเสริมให้สมาชิกเกษตรกรปลูกข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์มากขึ้น โดยเน้นการปลูกข้าวที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐานข้าว สมาชิกเกษตรกรผู้ปลูกข้างได้รับการรับรองมาตรฐานทั้งในและต่างประเทศ เช่น มาตรฐาน GAP อินทรี IFAOM (ทั้ง EU และ NOP) และมาตรฐานการค้าที่เป็นธรรม (Fairtrade) เป็นต้น โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการผลิต จัดทำฐานข้อมูลสมาชิกรายบุคคล เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกมีการวางแผนการผลิตข้าวให้มีคุณภาพและปริมาณตามความต้องการของตลาด ลดต้นทุนและลดการใช้สารเคมีโดยส่งเสริมให้สมาชิกใช้ปุ๋ยชีวภาพ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ (Zero West) ทั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนด้านการผลิตจากกรมการข้าว กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร บริษัท สยามคูโบต้า จำกัด และเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิต เป็นต้น

๒) การรวบรวมผลผลิต

กลุ่มฯ รวบรวมผลผลิตและรับซื้อข้าวจากสมาชิก โดยมีความพร้อมในด้านอุปกรณ์ในการรวบรวม เช่น ลานตาก เครื่องชั่ง ฉาง/ไซโล ฯลฯ และก่อนการรับซื้อมีการตรวจสอบของสมาชิกเพื่อตรวจสอบคุณภาพข้าวเปลือกให้เป็นไปตามมาตรฐาน มีระบบการตรวจสอบย้อนกลับ และประเมินปริมาณข้าวที่จะรวบรวมซึ่งรับซื้อข้าวเปลือกอินทรีย์ในราคาที่สูงกว่าท้องตลาด อย่างไรก็ตาม สามารถรวบรวมข้าวเปลือกจากสมาชิกได้เพียงร้อยละ ๕๐ - ๖๐ ของแผนที่กำหนด ทำให้ต้องรวบรวมข้าวเปลือกจากเครือข่ายในจังหวัดมหาสารคาม สุรินทร์ ยโสธร ร้อยเอ็ด ในกรณีที่ปริมาณข้าวเปลือกจากสมาชิกไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด

๓) การแปรรูปผลผลิต

การแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารให้ได้มาตรฐาน มีความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐาน และอุปกรณ์การแปรรูป ได้แก่ โรงสีขนาด ๔๐ ตัน/วัน โรงปรับปรุงคุณภาพข้าว ๖๐ ตัน/วัน โรงอบลดความชื้นข้าวเปลือก ๒๐๐ ตัน/วัน โกดังเก็บข้าวเปลือก รถตักข้าว รถโฟล์คคลิฟท์ ห้องบรรจุข้าวสาร และโรงงานปรับปรุงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมีเจ้าหน้าที่โรงงานควบคุมกระบวนการผลิตได้รับการรับรองมาตรฐานสากล GMP, HACCP, มกษ ๔๔๐๓

๔) การพัฒนาผลิตภัณฑ์

ส่งเสริมให้สมาชิกเกษตรกรส่วนหนึ่งปลูกข้าวอินทรีย์ ข้าวหอมมะลิแดง ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวเหนียวดำ การแปรรูปข้าวเป็นข้าวกล้องงอก แป้งข้าวกล้องงอก ไอศกรีมข้าวกล้องงอก สบู่ น้ำมันข้าว น้ำมันข้าวอัดเม็ด น้ำมันรำข้าว ขนมที่ทำจากข้าวกล้องงอก เป็นต้น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและเป็นการสร้างอาชีพให้คนในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

๕) การตลาด

สร้างระบบตลาดข้าวอินทรีย์ โดยการศึกษาความต้องการของตลาดข้าวอินทรีย์ และการรับรองมาตรฐานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งกลุ่มฯ ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล IFAOM (ทั้ง EU และ NOP) และมาตรฐานการค้าที่เป็นธรรม (Fairtrade) เป็นต้น มีการสร้างเรื่องราว (Story) ให้มีเอกลักษณ์และความน่าสนใจ เช่น ประเพณีวัฒนธรรมในการปลูกข้าวของไทย ฯลฯ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ผลิตในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง และมีตลาดรับซื้อในประเทศโดยการร่วมแสดงสินค้าในงานต่าง ๆ การค้าออนไลน์/ออฟไลน์ และตลาดต่างประเทศโดยขายผ่านผู้ส่งออก การค้าผ่านระบบ Fairtrade การค้าขายล่วงหน้า ฯลฯ

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนแห่งนี้สามารถนำมาปรับใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์ภาคการเกษตรต่อไป คือ

(๑) ผู้นำมีวิสัยทัศน์และเป็นแบบอย่างที่ดี

(๒) องค์กรมีการกำหนดแผนทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและต่อเนื่อง

(๓) การจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและการบริหารงาน

(๔) ศึกษาข้อมูลแนวโน้มและโอกาสช่องทางการตลาดของข้าวอินทรีย์ รวมทั้งการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

(๕) การบริหารจัดการผลผลิตการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่การส่งเสริมการผลิต การรวบรวม การแปรรูป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ จนถึงการจำหน่าย ทั้งในด้านองค์ความรู้ และการควบคุมคุณภาพในทุกขั้นตอนเพื่อให้ได้มาตรฐานที่กำหนด

(๖) การประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการเงิน สถาบันการศึกษา องค์กรส่วนท้องถิ่น เครือข่ายกลุ่มผู้ผลิต เป็นต้น

(๗) มีระบบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่สมาชิกในรูปแบบเงินปันผลและสวัสดิการต่าง ๆ

แผนภาพที่ ๔ แสดงรูปแบบการจัดการชุมชนการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง ตำบลราชสีห์ ไชยสงคราม จังหวัดศรีสะเกษ

บทที่ ๓

ผลการพิจารณาศึกษา วิเคราะห์ และสรุปผล

การพิจารณาศึกษา เรื่อง “การพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร และศึกษาความสอดคล้องของแผนงาน/โครงการปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็งเป็นที่พึงของเกษตรกรอย่างแท้จริงและสามารถเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศโดยแบ่งเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์

๑) ผลการศึกษาและวิเคราะห์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

(๑) ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ ประจำปี ๒๕๖๒ – ๒๕๖๓ ของสหกรณ์ในภาพรวมและสหกรณ์ภาคการเกษตร

(๒) ลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง

(๓) รายละเอียดและเงื่อนไขการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ และการจัดทำหลักเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งของสหกรณ์

๒) ผลการวิเคราะห์บทบาทของสหกรณ์ภาคการเกษตรในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก

๓) ผลการศึกษายบทบาทและความเชื่อมโยงของหน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๔) ผลการศึกษาความสอดคล้องแผนงาน/โครงการปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ของหน่วยงานที่รับผิดชอบกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ

ส่วนที่ ๒ สรุปผลการศึกษา

๓.๑ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์

๓.๑.๑ การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

การศึกษาและวิเคราะห์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรในครั้งนี้ เพื่อต้องการทราบผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับค่าเป้าหมายตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร และลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์จากการจัดระดับชั้นตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด สามารถอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิกได้มากน้อยเพียงใดมีผลการศึกษา ดังนี้

๑) ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ ประจำปี ๒๕๖๒ - ๒๕๖๓ ของสหกรณ์ในภาพรวมและสหกรณ์ภาคการเกษตร

ตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตรของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร ได้กำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๙๐ โดยในปี ๒๕๖๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓) จากผลการจัดระดับชั้นมีสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งอยู่ในชั้น ๑ จำนวน ๑,๗๘๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗๒ และชั้น ๒ จำนวน ๔,๒๘๖ คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๒๐ แห่ง รวมสหกรณ์เข้มแข็งในชั้น ๑ และชั้น ๒ จำนวน ๖,๐๗๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๙๒ ของสหกรณ์ที่มีสถานะดำเนินธุรกิจทั้งหมด ๖,๖๗๖ แห่ง เมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๒ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๒) ซึ่งมีสหกรณ์เข้มแข็ง ในชั้น ๑ และชั้น ๒ ร้อยละ ๙๔.๐๔ พบว่า ผลรวมของสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งอยู่ในชั้น ๑ และชั้น ๒ ลดลงร้อยละ ๓.๑๒ ดังตารางที่ ๑๔

ตารางที่ ๑๔ ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ทุกประเภท ปี ๒๕๖๑ ปี ๒๕๖๒ และปี ๒๕๖๓

ระดับชั้น	ระดับชั้นสหกรณ์					
	ปี ๒๕๖๑		ปี ๒๕๖๒		ปี ๒๕๖๓	
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
ชั้น ๑	๑,๙๐๑	๒๗.๖๔	๒,๑๕๔	๓๑.๖๘	๑,๗๘๔	๒๖.๗๒
ชั้น ๒	๔,๔๔๖	๖๔.๖๔	๔,๒๔๐	๖๒.๓๖	๔,๒๘๖	๖๔.๒๐
ชั้น ๓	๕๓๑	๗.๗๒	๔๐๕	๕.๙๖	๖๐๖	๙.๐๘
รวม	๖,๘๗๘	๑๐๐.๐๐	๖,๗๙๙	๑๐๐.๐๐	๖,๖๗๖	๑๐๐.๐๐
ชั้น ๔ (ชำระบัญชี)	๑,๒๕๒	-	๑,๒๘๗	-	๑,๓๑๘	-
รวม	๘,๑๓๐	-	๘,๐๘๖	-	๗,๙๙๔	-

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์

*หมายเหตุ ไม่ได้นำสหกรณ์ชั้น ๔ มาเป็นฐานในการคำนวณร้อยละของสหกรณ์ที่เข้มแข็ง ในแต่ละระดับ เนื่องจากสหกรณ์ชั้น ๔ เป็นสหกรณ์ที่มีสถานะเลิกกิจการ และอยู่ระหว่างการชำระบัญชี

จากผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ตามรายงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สรุปผลว่า ในปี ๒๕๖๒ บรรลุตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตรเรียบร้อยแล้ว แต่ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งดังกล่าว เป็นการประเมินระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ทุกประเภท ทั้งนี้ หากพิจารณาตามเป้าหมายและตัวชี้วัดตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร กำหนดไว้ว่า สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ) ซึ่งหมายถึงสหกรณ์ภาคการเกษตรเท่านั้น

ดังนั้น เมื่อนำผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง ปี ๒๕๖๒ และ ๒๕๖๓ เฉพาะสหกรณ์ภาคการเกษตรมาพิจารณาพบว่า ในปี ๒๕๖๒ สหกรณ์ภาคการเกษตร มีความเข้มแข็งอยู่ในชั้น ๑ จำนวน ๖๙๖ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓๒ และชั้น ๒ จำนวน ๒,๖๕๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๖๘ รวมสหกรณ์ชั้น ๑ และชั้น ๒ จำนวน ๓,๓๕๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๐๐ ของสหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีสถานะดำเนินธุรกิจทั้งหมด ๓,๖๐๒ แห่ง ซึ่งถือว่าบรรลุค่าเป้าหมายตามที่สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วเช่นกัน

สำหรับผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งปี ๒๕๖๓ มีสหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีความเข้มแข็งอยู่ในชั้น ๑ จำนวน ๕๒๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๐๓ และชั้น ๒ จำนวน ๒,๖๐๕ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๙๗ รวมสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งอยู่ในชั้น ๑ และชั้น ๒ จำนวน ๓,๑๒๙ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๘๙.๗๖ ของสหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีสถานะดำเนินการ ทั้งหมด ๓,๘๘๖ แห่ง ซึ่งลดลงจากปี ๒๕๖๒ ร้อยละ ๓.๗๐ และพบว่าสหกรณ์ชั้น ๑ มีจำนวนและอัตราส่วนร้อยละลดลง ในขณะที่สหกรณ์ชั้น ๒ มีจำนวนลดลง แต่อัตราร้อยละเพิ่มขึ้น ส่วนสหกรณ์ชั้น ๓ มีจำนวนเพิ่มขึ้น จากผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สหกรณ์ภาคการเกษตรส่วนใหญ่จะถูกจัดเป็นสหกรณ์ชั้น ๒ ถึงร้อยละ ๗๔.๙๗ ในขณะที่เป็นสหกรณ์ชั้น ๑ เพียงร้อยละ ๑๕.๐๓ เท่านั้น (สหกรณ์ที่นำมาจัดระดับชั้นมีจำนวนลดลง เพราะไม่ได้นำสหกรณ์ชั้น ๔ มาเป็นฐานในการคำนวณประกอบกับสหกรณ์ชั้น ๔ ซึ่งมีสถานะหยุดดำเนินการ มีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วย) ดังตารางที่ ๑๕

ตารางที่ ๑๕ ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๒ และปี ๒๕๖๓ จำแนกตามประเภทสหกรณ์

ระดับชั้น	ประเภทสหกรณ์ภาคการเกษตร						รวม			
	สหกรณ์การเกษตร (แห่ง)		สหกรณ์นิคม (แห่ง)		สหกรณ์ประมง (แห่ง)		๒๕๖๒		๒๕๖๓	
	๒๕๖๒	๒๕๖๓	๒๕๖๒	๒๕๖๓	๒๕๖๒	๒๕๖๓	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
ชั้น ๑	๖๖๒	๔๙๘	๒๓	๑๘	๑๑	๘	๖๙๖	๑๙.๓๒	๕๒๔	๑๕.๐๓
ชั้น ๒	๒,๕๓๕	๒,๔๘๐	๖๐	๖๕	๔๙	๖๐	๒,๖๕๔	๗๓.๖๘	๒,๖๐๕	๗๔.๙๗
ชั้น ๓	๒๔๑	๓๔๘	๔	๓	๗	๖	๒๕๒	๗.๐๐	๓๕๗	๑๐.๒๔
รวม	๓,๔๓๘	๓,๓๒๘	๘๗	๘๖	๗๗	๗๗	๓,๖๐๒	๑๐๐.๐๐	๓,๔๘๖	๑๐๐.๐๐

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์

จากผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ ปี ๒๕๖๓ ที่ภาครัฐดำเนินการ มีสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง ระดับ ๑ ลดลง จากปีก่อน ร้อยละ ๒๔.๗๑ สหกรณ์ระดับ ๒ ลดลงจากปีก่อนร้อยละ ๑.๘๔ และสหกรณ์ระดับ ๓ เพิ่มขึ้น จากปีก่อน ร้อยละ ๔๑.๖๖ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วควรกำหนดเป้าหมายการพัฒนาความเข้มแข็ง

ให้เป็นสหกรณ์ระดับ ๑ เพิ่มขึ้น และให้สหกรณ์ระดับ ๓ ลดลง ทั้งนี้ เนื่องจากตั้งแต่ปี ๒๕๖๑ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ไม่ได้จัดทำแผนพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ และกำหนดเป้าหมายในการยกระดับสหกรณ์ในแต่ละระดับชั้นให้ชัดเจนต่อจากแผนเดิม (ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐) แต่กำหนดให้เป็นงานตามภารกิจปกติของหน่วยงาน ผ่านกิจกรรม แผนงานพื้นฐาน (งบอำนวยการ) โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดผลสัมฤทธิ์และตัวชี้วัด ปี ๒๕๖๔ "สหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และระดับ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๘๘" ไว้เท่านั้น เพื่อเป็นการขับเคลื่อนค่าเป้าหมายตัวชี้วัดตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร โดยไม่ได้กำหนดว่าจำนวนเป้าหมายที่ต้องยกระดับเป็นสหกรณ์ชั้น ๑ และเป็นสหกรณ์ชั้น ๒ จำนวนเท่าใด รวมทั้งไม่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาหรือยกระดับในแต่ละระดับชั้นไว้ด้วย

๒) ลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งว่ามีความสามารถในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ตลอดจนมีความสามารถในการให้บริการสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารงาน การจัดการองค์กร และการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกมากขึ้นเพียงใด โดยศึกษาสหกรณ์ภาคการเกษตรในพื้นที่ ๕ จังหวัด จำนวน ๒๑ สหกรณ์ (ระดับ ๑ จำนวน ๑๐ สหกรณ์ ระดับ ๒ จำนวน ๑๐ สหกรณ์ ระดับ ๓ จำนวน ๑ สหกรณ์) โดยใช้วิธีการสุ่มจากรายชื่อสหกรณ์ตามผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ปี ๒๕๖๒ สำหรับรายชื่อสหกรณ์เป้าหมายในพื้นที่จังหวัด (รายละเอียดตามภาคผนวกที่ ๓) ผลการศึกษา ดังนี้

(๑) สหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง ระดับ ๑ จำนวน ๑๐ สหกรณ์ พบว่า

(๑.๑) สหกรณ์ทั้ง ๑๐ แห่ง ผ่านเกณฑ์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์ และผ่านการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์

(๑.๒) การบริหารงานของสหกรณ์

(๑) กรรมการดำเนินการของสหกรณ์ส่วนใหญ่ขาดความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารงานสหกรณ์ สหกรณ์มีความสามารถในการจัดจ้างเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่อื่นตามธุรกิจที่สหกรณ์ดำเนินการ

(๒) การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกในการประกอบอาชีพและการให้สวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน สหกรณ์มีการดำเนินงานไม่ครบวงจรการผลิตของสมาชิก กล่าวคือ สหกรณ์ทั้ง ๑๐ แห่ง ดำเนินธุรกิจสินเชื่อเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพเป็นธุรกิจหลัก รองลงมาเป็นธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และการรับฝากเงิน โดยสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก มีจำนวน ๔ แห่ง ดำเนินธุรกิจแปรรูปผลผลิตการเกษตร จำนวน ๓ แห่ง และดำเนินธุรกิจบริการส่งเสริมการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง พบว่ามีสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจสินเชื่อเพียงธุรกิจเดียว จำนวน ๑ แห่ง

(๓) สหกรณ์ยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลการประกอบอาชีพของสมาชิก อย่างเป็นระบบและบางแห่งไม่มีการสำรวจความต้องการของสมาชิก เพื่อใช้ในการวางแผน การผลิตและการตลาดของสหกรณ์ และสหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ หรือแผนกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางการดำเนินงาน มีเพียงการจัดทำแผนงาน และงบประมาณประจำปีเพื่อขออนุมัติที่ประชุมใหญ่ และยังไม่มีการจัดทำแผนธุรกิจแต่ละธุรกิจ ที่สอดคล้องกับผลผลิต ความต้องการของสมาชิก รวมทั้งไม่มีการกำหนดกิจกรรม/โครงการที่เป็น การส่งเสริม พัฒนา และแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิกอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(๔) สหกรณ์ส่วนใหญ่ขาดการสร้างเครือข่ายหรือการประสาน ความร่วมมือกับสหกรณ์หรือสถาบันเกษตรกรอื่น หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้เข้ามา มีบทบาทช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุน สมาชิกสหกรณ์ในการประกอบอาชีพทั้งในด้านการเสริมสร้าง องค์ความรู้ด้านการผลิตเพื่อลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณผลผลิต พัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐาน และการหาช่องทางการจำหน่ายผลผลิตผลการเกษตรให้แก่สมาชิก เป็นต้น

(๕) สหกรณ์ที่มีปัจจัยพื้นฐานอุปกรณ์การผลิตและการตลาด ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการอุดหนุนจากภาครัฐ เช่น ฉาง ลานตาก เครื่องซัง โรงสีข้าว รถดัก รถบรรทุก ศูนย์รวบรวม/คัดแยกผลผลิต ตลาดกลางจำหน่ายผลผลิตการเกษตร สามารถให้บริการสมาชิก ในการรวบรวม/แปรรูปผลผลิตได้แต่ยังไม่เต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควร มีสมาชิกใช้บริการน้อย

(๒) สหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง ระดับ ๒ จำนวน ๑๐ สหกรณ์ พบว่า

(๒.๑) มีสหกรณ์ภาคการเกษตร จำนวน ๑ แห่ง มีผลการให้บริการต่ำกว่า ร้อยละ ๖๐ มีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ อยู่ในระดับต้องปรับปรุงหรือต้องแก้ไขเร่งด่วน จำนวน ๑ แห่ง มีประสิทธิภาพในการจัดการองค์กรที่ไม่มีระบบการควบคุมภายใน จำนวน ๑ แห่ง มีประสิทธิภาพการบริหารงานที่มีข้อบกพร่องและดำเนินการแก้ไขแล้วเสร็จต้องติดตาม หรืออยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไข จำนวน ๕ แห่ง ซึ่งไม่เป็นไปตามเกณฑ์การจัดระดับชั้น ความเข้มแข็งของสหกรณ์

(๒.๒) มีสหกรณ์ที่ “ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน” จำนวน ๓ แห่ง

(๒.๓) การบริหารงานของสหกรณ์

(๑) กรรมการดำเนินการของสหกรณ์ ส่วนใหญ่ขาดความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารงานสหกรณ์ สหกรณ์ขนาดใหญ่สามารถจัดจ้างเจ้าหน้าที่ ในการปฏิบัติงานประจำได้แต่มีสหกรณ์ขนาดเล็กยังไม่มีเงินทุนเพียงพอในการจัดจ้างเจ้าหน้าที่

(๒) สมาชิกสหกรณ์ไม่สามารถชำระหนี้ให้สหกรณ์ได้ เกิดจากสมาชิก ประสบปัญหาในการประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง ทำให้ได้ปริมาณผลผลิตไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ เกิดโรคระบาด เป็นต้น ทำให้สมาชิกมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะมาชำระหนี้ให้แก่สหกรณ์

(๓) การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกในการประกอบอาชีพ และการให้สวัสดิการแก่สมาชิกและชุมชน พบว่า มีสหกรณ์เพียง ๓ แห่ง ที่สามารถดำเนินธุรกิจให้บริการสมาชิกได้ครบทุกด้านทั้งธุรกิจสินเชื่อ การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายการรวบรวมผลผลิต การแปรรูป การให้บริการและส่งเสริมการเกษตร และมีสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกิจสินเชื่อหรือจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเพียงอย่างเดียว จำนวน ๓ แห่ง อีกทั้งยังพบว่าการดำเนินธุรกิจสินเชื่อของสหกรณ์มีหนี้ค้างชำระจำนวนมาก โดยเฉพาะมากกว่าร้อยละ ๓๐ ของลูกหนี้ที่ถึงกำหนดชำระ และสหกรณ์ยังไม่มีแนวทางในการแก้ปัญหาหนี้สินสมาชิกสหกรณ์อย่างเป็นระบบ

(๔) สหกรณ์ยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลการประกอบอาชีพของสมาชิกอย่างเป็นระบบ และบางแห่งไม่มีการสำรวจความต้องการของสมาชิกเพื่อใช้ในการวางแผนการผลิตและการตลาดของสหกรณ์ และสหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์หรือแผนกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางในการดำเนินงาน มีเพียงการจัดทำแผนงานและงบประมาณประจำปีเพื่อขออนุมัติที่ประชุมใหญ่ และยังไม่มีการจัดทำแผนธุรกิจแต่ละธุรกิจที่สอดคล้องกับผลผลิตความต้องการของสมาชิก รวมทั้งไม่มีการกำหนดกิจกรรม/โครงการที่เป็นการส่งเสริม พัฒนา และแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิกอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(๕) มีสหกรณ์ที่ไม่ได้ดำเนินธุรกิจรวบรวมผลผลิตและแปรรูปซึ่งส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ขนาดกลางและขนาดเล็กที่ไม่มีความพร้อมของสหกรณ์ในด้านบุคลากร เงินทุน เครื่องจักรอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ

(๖) สหกรณ์ขนาดเล็กที่ทำธุรกิจสินเชื่อเพียงอย่างเดียวมีสมาชิกเป็นผู้สู่วัย ไม่ได้ทำการเกษตร บางรายขายที่นาแล้วเช่าทำนา หรือหันไปทำอาชีพค้าขายรับจ้างรายวัน

(๗) สหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสหกรณ์หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ให้เข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ความรู้แก่สมาชิกสหกรณ์ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

(๘) สหกรณ์ขนาดใหญ่ขึ้นไปมีปัจจัยพื้นฐานอุปกรณ์การผลิตและการตลาด ได้แก่ ฉางข้าว ลานตากข้าว เครื่องซัง โรงสี ศูนย์รวบรวมและคัดแยกผลผลิต การเกษตรโรงงานปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ บ่อปุ๋ยหมัก ไชโล ห้องแล็บพร้อมอุปกรณ์ รถยก รถตักข้าว รถดำนารถเกี่ยวข้าว รถบรรทุก ตลาดกลางจำหน่ายผลผลิตการเกษตร และรถห้องเย็น เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้มาจากเงินลงทุนของสหกรณ์เองและบางส่วนได้รับเงินอุดหนุนจากภาครัฐ สหกรณ์สามารถให้บริการสมาชิกในการรวบรวม/แปรรูปผลผลิตได้ แต่ยังใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์ได้ไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร บางสหกรณ์ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากอุปกรณ์ดังกล่าว

๓) สหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง ระดับ ๓ จำนวน

๑ สหกรณ์ พบว่า

๓.๑) เป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก แต่มีพื้นที่การดำเนินงานของสหกรณ์ครอบคลุมทั้งจังหวัด ทำให้คณะกรรมการดำเนินการไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ครบองค์ประชุม

สมาชิกไม่สนใจให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุม ไม่มีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่และผลการประเมินไม่ผ่านมาตรฐานสหกรณ์

๓.๒) สหกรณ์ทำธุรกิจสินเชื่อ มีหนี้ค้างชำระจำนวนมาก ทั้งนี้ สหกรณ์มีความพร้อมในด้านสถานที่และอุปกรณ์การแปรรูปน้ำมันดิบ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการรวบรวมและแปรรูปผลผลิตจากสมาชิกได้ เนื่องจากสหกรณ์ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงาน

๓.๓) คณะกรรมการดำเนินการ ยังมีความต้องการที่จะฟื้นฟูกิจการให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ แต่ไม่มีการจัดทำแผนฟื้นฟูหรือแผนปรับปรุงกิจการแต่อย่างใด หากสหกรณ์หยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลาสองปีหรือไม่ส่งสำเนารายงานประจำปีและงบการเงินประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลาสามปีติดต่อกัน อาจถูกนายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิกได้ และจะถูกจัดชั้นอยู่ในระดับ ๔ ทั้งนี้

จากการศึกษาลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรในพื้นที่สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งชั้น ๑ และชั้น ๒ ถึงแม้ว่าจะผ่านเกณฑ์การประเมินตามเงื่อนไข แต่สหกรณ์ส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอในการที่จะทำบทบาทหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ หรืออำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกตามที่ควรจะเป็นได้อย่างเต็มที่ ในกิจกรรมต้นทางสหกรณ์ภาคการเกษตรมีการให้บริการสมาชิกเพื่อการผลิตเพียงการให้สินเชื่อและจัดหาปัจจัยการผลิตมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกเท่านั้น การให้บริการและส่งเสริมอาชีพด้านอื่น ๆ เพื่อให้สมาชิกผลิตสินค้าคุณภาพดีมีมาตรฐานเป็นไปตามความต้องการของตลาดและลดต้นทุนการผลิตยังมีน้อยมาก เช่น การให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดการการเกษตรสมัยใหม่ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการผลิต การส่งเสริมการรวมกลุ่มการผลิต หรือการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร รวมถึงการช่วยเหลือสมาชิกในการวางแผนการผลิตเพื่อเป็นการลดต้นทุนและลดความเสี่ยงในการผลิต เป็นต้น สำหรับกิจกรรมกลางทางและปลายทาง เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการทางการตลาดให้กับสมาชิก สหกรณ์ภาคการเกษตรที่สามารถดำเนินการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อจัดจำหน่ายหรือแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าได้ ส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่มากและใหญ่พิเศษที่มีศักยภาพด้านการบริหารจัดการและได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ทางการตลาดจากภาครัฐอย่างเพียงพอ ส่วนสหกรณ์ขนาดกลางและขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่บางส่วนยังมีศักยภาพในการบริหารจัดการไม่เพียงพอที่จะสามารถดำเนินธุรกิจดังกล่าวได้ ถึงแม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อทำการตลาด เช่น ตลาดกลางพืชผลการเกษตรหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการรวบรวมผลผลิตและแปรรูปแล้วก็ตามแต่ยังไม่สามารถดำเนินงานให้เกิดความคุ้มค่าส่งผลให้ผลประกอบการขาดทุน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่สหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ดำเนินกิจกรรมการตลาด คือ การรวบรวมผลผลิตและการแปรรูปเพราะความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจทางการตลาดเป็นจุดอ่อนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นอย่างมาก

สาเหตุสำคัญที่ทำให้สหกรณ์ภาคการเกษตรมีศักยภาพไม่เพียงพอในการอำนวยความสะดวกและให้บริการเกษตรกรสมาชิกได้ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้หรือตามบทบาทหน้าที่ควรจะเป็น มีดังนี้

(๑) ด้านบุคลากรสหกรณ์

- เกษตรกรสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ คนรุ่นใหม่เข้ามาทำการเกษตรค่อนข้างน้อยหรือไม่สนใจเข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์ ทำให้การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ค่อนข้างมีข้อจำกัด เนื่องจากสหกรณ์การเกษตรทั่วไปได้กำหนดระเบียบปฏิบัติการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการต้องมาจากตัวแทนของกลุ่มสมาชิก เพื่อเข้ามาผ่านกระบวนการเลือกตั้งกรรมการในที่ประชุมใหญ่ และสมาชิกสหกรณ์จะให้ความไว้วางใจคนรุ่นเก่าและเลือกให้เป็นตัวแทนของกลุ่ม ดังนั้น คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ภาคการเกษตรส่วนใหญ่จึงเป็นผู้สูงอายุ ขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสหกรณ์ให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ตลอดจนมีปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารวิทยาการและความรู้สมัยใหม่ เพื่อสำหรับใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานของสหกรณ์ได้

- สหกรณ์เป็นองค์กรธุรกิจ จึงจำเป็นต้องจัดจ้างผู้จัดการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์เพื่อทำหน้าที่บริหารกิจการและให้บริการสมาชิกในด้านต่าง ๆ ฝ่ายจัดการจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความเป็นมืออาชีพและมีทักษะในการบริหารกิจการของสหกรณ์ให้มีความมั่นคง ตลอดจนมีทักษะในการทำธุรกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างครบวงจร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้ดีขึ้น ในความเป็นจริงพบว่าสหกรณ์ภาคการเกษตรหลายแห่งไม่ได้พิจารณาคัดเลือกผู้จัดการและเจ้าหน้าที่จากความรู้ความสามารถที่แท้จริง อีกทั้งคณะกรรมการดำเนินการมีการเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องหรือบางแห่งทุนดำเนินงานไม่เพียงพอที่จะสามารถจัดจ้างผู้จัดการในอัตราผลตอบแทนที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ผู้จัดการมืออาชีพมาบริหารงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะสหกรณ์ขนาดเล็กส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดจ้างเจ้าหน้าที่ได้หรือจัดจ้างได้เพียงคนเดียว และให้ทำหน้าที่ดูแลกิจการทั้งหมดของสหกรณ์ ดังนั้น การที่จะให้สหกรณ์ทำบทบาทหน้าที่ในการดูแลและช่วยเหลือสมาชิกอย่างครบวงจรจึงเป็นไปได้ยาก สหกรณ์ส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงแหล่งเงินทุนของสมาชิกเท่านั้น ในหลายกรณียังพบว่าผู้จัดการสหกรณ์มีผลประโยชน์แอบแฝงหรือเป็นผู้ทุจริตเสียเอง โดยที่คณะกรรมการดำเนินการไม่สามารถตรวจสอบหรือกำกับฝ่ายจัดการได้ การที่สหกรณ์จะมีความเข้มแข็งหรือประสบความสำเร็จได้ ผู้จัดการสหกรณ์คือส่วนสำคัญที่ต้องบริหารกิจการด้วยความรู้ความสามารถและมีการพัฒนาตนเองแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอและยอมรับในสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์เพื่อประโยชน์ของสมาชิก ตลอดจน ต้องมีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์สุจริตในการบริหารกิจการสหกรณ์

(๒) ด้านการบริหารจัดการองค์กร

- สหกรณ์ภาคการเกษตรส่วนใหญ่ขาดข้อมูลสำคัญสำหรับใช้จัดทำแผนการดำเนินงานของสหกรณ์ คือฐานข้อมูลของสมาชิก โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตร เพราะเป็นข้อมูลจำเป็นที่สหกรณ์จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าแต่ละชนิดของสมาชิก เพื่อวางแนวทางในการช่วยเหลือสนับสนุนและให้บริการ ตั้งแต่กระบวนการผลิตจนถึงการตลาดได้ ซึ่งข้อมูลของสมาชิกดังกล่าวหากมีการจัดการอย่างเป็นระบบแล้ว จะทำให้การจัดทำแผนธุรกิจของสหกรณ์เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินงานของสหกรณ์เพราะสมาชิกเป็นทั้งเจ้าของและผู้ให้บริการ และภาครัฐยังสามารถบริหารจัดการข้อมูลดังกล่าวเพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งได้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

- การจัดทำแผนการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตร ส่วนใหญ่จะมีการจัดทำแผนงานและงบประมาณ ประจำปีเท่านั้น มีบางส่วนที่จัดทำแผนกลยุทธ์ แต่ไม่มีการขับเคลื่อนแผนอย่างจริงจังหรือจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ ตลอดจนสหกรณ์ไม่ได้จัดทำแผนธุรกิจหรือแผนบริหารความเสี่ยง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารจัดการองค์กรโดยทั่วไป จึงทำให้สหกรณ์มีทิศทางการดำเนินงานที่ไม่ชัดเจนและประสบปัญหาในการดำเนินธุรกิจอยู่บ่อยครั้ง

- สหกรณ์ภาคการเกษตรยังขาดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานของสหกรณ์ทั้งทางด้านการผลิตและการตลาด ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าสหกรณ์ภาคการเกษตรส่วนใหญ่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอในการบริหารจัดการธุรกิจของตนเอง ตลอดห่วงโซ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพแต่สหกรณ์ก็ยังไม่สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารองค์ความรู้ระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันได้ เช่น การสร้างความร่วมมือกับภาครัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการผลิตด้านพืชปศุสัตว์และประมง สถาบันการศึกษาหรือภาคเอกชน เพื่อเข้ามาช่วยเหลือในการให้องค์ความรู้และแนะนำส่งเสริมพัฒนาการทำการเกษตรสมัยใหม่ให้กับสมาชิกสหกรณ์หรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรชุมชน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ผลิต สถาบันเกษตรกรอื่นในการวางแผนการผลิตร่วมกัน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐาน ลดต้นทุนการผลิตและมีปริมาณเพียงพอต่อการทำธุรกิจ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสหกรณ์ที่มีศักยภาพและภาคเอกชนในการรวบรวมผลผลิตแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าและการจัดจำหน่ายผลผลิต หรือช่วยเหลือในการทำการตลาด เป็นต้น

- การขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนเพื่อใช้ในการดำเนินธุรกิจ เป็นปัญหาใหญ่ของสหกรณ์ภาคการเกษตร โดยเฉพาะการทำธุรกิจรวบรวมผลผลิตและแปรรูปซึ่งต้องใช้เงินทุนในวงเงินที่ค่อนข้างสูง แม้สหกรณ์ภาคการเกษตรจะมีแหล่งเงินทุนหลักจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แต่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูงเกินกว่าความสามารถของสหกรณ์จะจัดการธุรกิจเพื่อไม่ให้ขาดทุนได้และแหล่งเงินทุนจากกองทุนพัฒนาสหกรณ์

ถึงแม้จะมีดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำแต่เงินของกองทุนมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ภาคการเกษตรเพราะเงินของกองทุนเป็นเงินที่ไว้ให้บริการแก่สหกรณ์ทุกประเภท

● สหกรณ์ส่วนใหญ่ยังไม่มี ความมุ่งมั่น ในการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสหกรณ์ จึงเป็นปัญหาสำคัญต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยเฉพาะสมาชิกสหกรณ์

(๓) ด้านการดำเนินธุรกิจ

● สหกรณ์ภาคการเกษตร ส่วนใหญ่จะดำเนินธุรกิจการเงินเป็นหลัก คือ การให้สินเชื่อแก่สมาชิกและการรับฝากเงินจากสมาชิก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ยังมีความต้องการเงินทุนจากสหกรณ์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ รองลงมาจะเป็นธุรกิจในการจัดหาสินค้ามาจำหน่ายสำหรับธุรกิจรวบรวมผลผลิตและแปรรูปสหกรณ์ภาคการเกษตรส่วนใหญ่จะไม่ได้ทำหรือทำแต่ปริมาณธุรกิจไม่มาก เนื่องจากคณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการของสหกรณ์มีความสามารถและมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการค่อนข้างน้อย บางแห่งมีผลประกอบการขาดทุน สหกรณ์จึงหยุดดำเนินธุรกิจดังกล่าว สมาชิกจึงเสียโอกาสในการจำหน่ายผลผลิตในราคาที่เป็นธรรม และธุรกิจที่สหกรณ์ดำเนินการน้อยที่สุดคือ ธุรกิจบริการและส่งเสริมอาชีพ ทั้งที่ธุรกิจนี้เป็นกิจกรรมที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกได้มากที่สุด และไม่มียกเว้นใครใดที่จะมาทำหน้าที่นี้ให้กับสมาชิกดังเช่นธุรกิจอื่นที่มีเอกชนเข้ามาดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจการจำหน่ายปัจจัยการผลิต การรับซื้อผลผลิต และการแปรรูป

● การดำเนินธุรกิจการให้สินเชื่อซึ่งเป็นธุรกิจหลักของสหกรณ์ ในปัจจุบันพบว่าสหกรณ์มีหนี้ผิดสัญญาจำนวนมาก ประมาณร้อยละ ๓๐ ของหนี้สินที่ถึงกำหนดชำระทั้งหมด และมีดอกเบี้ยค้างชำระจำนวนมากเช่นกัน แสดงให้เห็นถึงสมาชิกมีรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จึงไม่สามารถชำระหนี้ได้ ประกอบกับการบริหารสินเชื่อของสหกรณ์ไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหานี้ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์มีความสามารถในการชำระหนี้และดำรงชีพอยู่ได้โดยทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพ

จากการศึกษาลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์ จำนวน ๒๑ สหกรณ์ และพบว่ามีสหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งเป็นสหกรณ์ชั้น ๒ ตามเงื่อนไขเกณฑ์การจัดระดับชั้นมีลักษณะไม่เป็นไปตามการแบ่งชั้น (Class) ของสหกรณ์ตามที่หน่วยงานกำหนดไว้ และยังพบว่าสหกรณ์ส่วนใหญ่ที่ได้รับการจัดระดับชั้น ๑ และ ชั้น ๒ ยังไม่สามารถทำบทบาทหน้าที่หรือดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ในการอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกได้อย่างแท้จริงจึงมีข้อสังเกตว่า ผลดังกล่าวอาจเกิดจากเกณฑ์และเงื่อนไขการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งที่มีจุดอ่อนจึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์รายละเอียดการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรปี ๒๕๖๓ เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นทั้งหมดเป็นสหกรณ์ที่มีลักษณะไม่เป็นไปตามการแบ่งชั้นหรือไม่ จำนวนเท่าใด รวมทั้งศึกษาเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งสหกรณ์ที่กำหนดไว้ ๔ ด้านว่ามีความเหมาะสมหรือไม่

๓.๑.๒ การศึกษารายละเอียดและเงื่อนไขการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ ภาคการเกษตรและการจัดทำหลักเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็ง

๑) รายละเอียดและเงื่อนไขการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ ภาคการเกษตร

หน่วยงานที่รับผิดชอบได้กำหนดแบ่งชั้นการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ เป็น ๔ ระดับ (Class) ดังนี้

ชั้น ๑ (Class ๑) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้มากกว่า หรือเท่ากับร้อยละ ๗๐ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับมาตรฐานขึ้นไป มีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในดีถึงดีมาก และไม่มีข้อบกพร่องจากการดำเนินงาน หรือมีข้อบกพร่องแต่ได้ดำเนินการแก้ไขแล้วเสร็จสมบูรณ์

ชั้น ๒ (Class ๒) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้ระหว่าง ร้อยละ ๖๐ - ๖๙ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐาน มีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในระดับพอใช้หรือเป็นสหกรณ์ที่มีข้อบกพร่อง ซึ่งได้ดำเนินการแก้ไข แล้วเสร็จต้องติดตามหรืออยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไขแต่ได้ดำเนินการแก้ไขแล้วเสร็จสมบูรณ์

ชั้น ๓ (Class ๓) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้ต่ำกว่า ร้อยละ ๖๐ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับต้องปรับปรุงและมีชั้นคุณภาพ การควบคุมภายในต้องปรับปรุงหรือไม่มีระบบการควบคุมภายในหรือเป็นสหกรณ์ที่เกิดข้อบกพร่อง และยังไม่เริ่มดำเนินการแก้ไข

ชั้น ๔ (Class ๔) เป็นสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิกกิจการแล้ว อยู่ในระหว่างชำระบัญชี

โดยมีเงื่อนไข/ข้อกำหนดการแบ่งระดับชั้นความเข้มแข็ง ดังตารางที่ ๑๖

ตารางที่ ๑๖ เกณฑ์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งสหกรณ์

เกณฑ์การ ประเมิน ระดับชั้น	๑. ความสามารถ ในการบริการ สมาชิก (การมี ส่วนร่วม)	๒. ประสิทธิภาพ ในการดำเนินธุรกิจ (อัตราส่วน ทางการเงิน)	๓. ประสิทธิภาพ ในการจัดการ องค์กร (การควบคุม ภายใน)	๔. ประสิทธิภาพ ของการบริหารงาน (ข้อบกพร่อง)
ชั้น ๑	๔ คะแนน (มากกว่าหรือเท่ากับ ๗๐%)	๔,๒,๒ คะแนน (มั่นคงดีมาก, มั่นคงดี, มั่นคงตาม มาตรฐาน)	๔,๓ คะแนน (ควบคุมดีมาก, ดี)	๔ คะแนน (ไม่มีข้อบกพร่องหรือ ได้ดำเนินการแก้ไข แล้วเสร็จสมบูรณ์)
ชั้น ๒	สหกรณ์ที่มีคุณสมบัติของสหกรณ์ชั้น ๑ ไม่ครบทั้ง ๔ เกณฑ์			
ชั้น ๓	๐ คะแนน (ต่ำกว่า ๖๐%)	๐ คะแนน (ต้องปรับปรุง, ต้องแก้ไขเร่งด่วน)	๑, ๐ คะแนน (ต้องปรับปรุง, ไม่มีควบคุมภายใน)	๐ คะแนน (มีข้อบกพร่อง และ ยังไม่เริ่มดำเนินการ แก้ไข)
	ต้องมีคะแนนตกครบทั้ง ๓ ด้าน			
ชั้น ๔	สหกรณ์ที่มีสถานะเลิก			

เงื่อนไข

๑. สหกรณ์ที่มีข้อบกพร่องและยังไม่เริ่มดำเนินการแก้ไขอยู่ในระดับชั้น ๓
๒. สหกรณ์ที่มีสมาชิกมีส่วนร่วมต่ำกว่า ๖๐% + อัตราส่วนทางการเงินต้องปรับปรุง / ต้องแก้ไขเร่งด่วน + ไม่มีการควบคุมภายใน/ต้องปรับปรุง (ต้องมีครบ ๓ เงื่อนไข) อยู่ในระดับชั้น ๓
๓. สหกรณ์ที่มีสมาชิกมีส่วนร่วมมากกว่า ๗๐% + อัตราส่วนทางการเงินมั่นคงดีมาก มั่นคงดี มั่นคงตามมาตรฐาน + มีการควบคุมภายในดีมาก/ดี และไม่มีข้อบกพร่อง อยู่ในระดับชั้น ๑
๔. สหกรณ์อื่น ๆ จะอยู่ในระดับชั้น ๒

จากการศึกษารายละเอียดผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง ปี ๒๕๖๓ ของสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นรายสหกรณ์พบว่า สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งชั้น ๑ จำนวน ๕๒๔ แห่ง ผ่านเกณฑ์การประเมินทั้ง ๔ ด้านทุกสหกรณ์สอดคล้องกับการศึกษาสหกรณ์ในพื้นที่ แต่สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งชั้น ๒ จำนวน ๒,๖๐๕ แห่ง ตกตัววัดที่สำคัญจำนวนมาก ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดของหน่วยงานที่กำหนดไว้ว่า "สหกรณ์ชั้น ๒ (Class ๒) เป็นสหกรณ์ที่มีความสามารถในการบริการสมาชิกได้ระหว่างร้อยละ ๖๐ - ๖๙ และมีประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ อยู่ในระดับพอใช้ (ระดับมั่นคงต่ำกว่ามาตรฐาน) มีชั้นคุณภาพการควบคุมภายในระดับพอใช้ หรือเป็นสหกรณ์ที่มีข้อบกพร่องซึ่งดำเนินการแก้ไขแล้ว ต้องติดตามหรือแก้ไขแล้วเสร็จสมบูรณ์" ดังนี้ (๑) สหกรณ์ที่มีสัดส่วนของสมาชิกที่มาใช้บริการธุรกิจต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดน้อยกว่าร้อยละ ๖๐ จำนวน ๘๔๙ แห่ง (๒) สหกรณ์ที่มีระดับชั้นเสถียรภาพทางการเงิน (เฉพาะอัตราส่วนทางการเงิน) ต้องปรับปรุง/ต้องแก้ไขเร่งด่วน ซึ่งต่ำกว่าระดับพอใช้ จำนวน ๗๖๓ แห่ง (๓) สหกรณ์ที่มีระดับชั้นคุณภาพการควบคุมภายใน อยู่ในระดับไม่มีหรือต้องปรับปรุงซึ่งต่ำกว่าระดับพอใช้ จำนวน ๙๐๖ แห่ง ดังตารางที่ ๑๗

ตารางที่ ๑๗ แสดงรายละเอียดผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ปี ๒๕๖๓

ตัววัดและการให้คะแนน	สหกรณ์ภาคการเกษตร (แห่ง) (สหกรณ์การเกษตร ประมง นิคม)			รวม (แห่ง)
	ชั้น ๑	ชั้น ๒	ชั้น ๓	
๑. สัดส่วนของสมาชิกที่มาใช้บริการธุรกิจต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด				
มากกว่าหรือเท่ากับ ร้อยละ ๗๐	๕๒๔	๑,๓๓๓	-	๑,๘๕๗
ระหว่าง ร้อยละ ๖๐ - ๖๙	-	๔๒๓	-	๔๒๓
น้อยกว่า ร้อยละ ๖๐	-	๘๔๙	๓๕๗	๑,๒๐๖
รวม	๕๒๔	๒,๖๐๕	๓๕๗	๓,๔๘๖
๒. ข้อมูลเสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์				
ระดับมั่นคงดีมาก	๖๕	๒๒๖	-	๒๙๑
ระดับมั่นคงดี	๑๗๗	๔๐๖	-	๕๘๓
ระดับมั่นคงตามมาตรฐาน	๒๘๒	๔๙๐	-	๗๗๒
ระดับมั่นคงต่ำกว่ามาตรฐาน	-	๗๒๐	-	๗๒๐

ตัววัดและการให้คะแนน	สหกรณ์ภาคการเกษตร (แห่ง) (สหกรณ์การเกษตร ประมง นิคม)			รวม (แห่ง)
	ชั้น ๑	ชั้น ๒	ชั้น ๓	
ระดับต้องปรับปรุง,ต้องแก้ไขเร่งด่วน	-	๗๖๓	๓๕๗	๑,๑๒๐
รวม	๕๒๔	๒,๖๐๕	๓๕๗	๓,๔๘๖
๓. ชั้นคุณภาพการควบคุมภายในของสหกรณ์				
ระดับดีมาก	๘๙	๙๓	-	๑๘๒
ระดับดี	๔๓๕	๙๕๐	-	๑,๓๘๕
ระดับพอใช้	-	๖๕๖	-	๖๕๖
ระดับต้องปรับปรุง	-	๑๔๙	๔๑	๑๙๐
ไม่มีควบคุมภายใน	-	๗๕๗	๓๑๖	๑,๐๗๓
รวม	๕๒๔	๒,๖๐๕	๓๕๗	๓,๔๘๖
๔. การเกิดข้อบกพร่อง				
ไม่มีข้อบกพร่องหรือได้ดำเนินการแล้วเสร็จสมบูรณ์	๕๒๔	๒,๒๐๕	๒๘๖	๓,๐๑๕
ดำเนินการแก้ไขแล้วเสร็จต้องติดตาม/อยู่ระหว่างดำเนินการแก้ไข	-	๔๐๐	๗๑	๔๗๑
มีข้อบกพร่องและยังไม่เริ่มดำเนินการแก้ไข	-	-	-	-
รวม	๕๒๔	๒,๖๐๕	๓๕๗	๓,๔๘๖

จากผลการศึกษาเป็นการแสดงให้เห็นว่าการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ชั้น ๒ ตามเกณฑ์และเงื่อนไขการประเมินการจัดระดับชั้นของหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการในปัจจุบัน ยังมีจุดอ่อนที่ทำให้สหกรณ์ชั้น ๒ ตกตัววัดที่สำคัญจำนวนมากไม่น้อยกว่า ๙๐๖ แห่ง ดังนั้น การนำผลการจัดชั้นของสหกรณ์เข้มแข็งชั้น ๒ ไปรวมกับสหกรณ์เข้มแข็ง ชั้น ๑ เพื่อนับเป็นผลงานตามค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ คือ ภายในปี ๒๕๖๕ สหกรณ์มีความเข้มแข็งในชั้น ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๙๐ จึงเห็นว่ายังไม่เหมาะสม เพราะสหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีความเข้มแข็งในชั้น ๒ จำนวนมาก ที่ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอในการที่จะถูกจัดให้เป็นสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งและใช้นับเป็นค่าเป้าหมายตามตัวชี้วัด

๒) การจัดทำเกณฑ์การประเมินการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง

หน่วยงานที่รับผิดชอบได้จัดทำเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ทุกประเภทไว้ ๔ ด้าน โดยประเมินจากผลการดำเนินงานประจำปีของสหกรณ์ และจากการศึกษาผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ ชั้น ๑ และ ชั้น ๒ พบว่ามีสหกรณ์ชั้น ๑ บางส่วน และชั้น ๒ ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ทำบทบาทหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกและชุมชน

ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่กำหนดไว้ได้อย่างแท้จริง จึงได้พิจารณาศึกษาเกณฑ์การจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ผลการศึกษา ดังนี้

(๑) การกำหนดเกณฑ์ประเมินการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งและการกำหนดตัววัดได้นำมาใช้ประเมินกับสหกรณ์ทุกประเภท ในขณะที่สหกรณ์แต่ละประเภทจะมีบริบทและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น สหกรณ์ในภาคการเกษตรจะมุ่งเน้นในการให้ความช่วยเหลือการประกอบอาชีพด้านการเกษตรแก่สมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมุ่งเน้นในการส่งเสริมการออมและการให้บริการทางการเงินแก่สมาชิก สหกรณ์ร้านค้าและสหกรณ์บริการจะมุ่งเน้นในเรื่องการจัดหาสินค้าและบริการให้แก่สมาชิก เป็นต้น ดังนั้น การกำหนดใช้หลักเกณฑ์เดียวกันสำหรับการประเมินสหกรณ์ทุกประเภท อาจทำให้การจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการที่จะให้สหกรณ์ทำบทบาทหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกและชุมชนของสหกรณ์แต่ละประเภทได้อย่างแท้จริง

(๒) การกำหนดตัววัดสำหรับการประเมินความเข้มแข็งสหกรณ์ ในแต่ละด้านได้กำหนดตัววัดเพียงประเด็นเดียว ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการแสดงให้เห็นถึงลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์แต่ละประเภทได้อย่างชัดเจน ดังนี้

- **ด้านความสามารถในการให้บริการสมาชิก** ได้กำหนดตัววัดจากสัดส่วนร้อยละของจำนวนสมาชิกที่ใช้บริการจากธุรกิจของสหกรณ์ต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมด (การมีส่วนร่วมของสมาชิก) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ และได้ให้ค่าคะแนนการมีส่วนร่วมของสมาชิกจากธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งเกินกว่าร้อยละ ๗๐ เป็นสหกรณ์ชั้น ๑ อยู่ระหว่างร้อยละ ๖๐-๖๙ เป็นสหกรณ์ชั้น ๒ และน้อยกว่าร้อยละ ๖๐ เป็นสหกรณ์ชั้น ๓ ซึ่งไม่สะท้อนถึงประสิทธิภาพความสามารถในการให้บริการสมาชิกของสหกรณ์แต่ละประเภทได้ จึงทำให้พบว่า มีสหกรณ์ภาคการเกษตรที่เข้มแข็งระดับ ๑ ทำธุรกิจการให้สินเชื่อหรือจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเพียงธุรกิจเดียวเท่านั้น ไม่มีการให้บริการสมาชิกในด้านอื่น ๆ

- **ด้านประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ** ได้ใช้เสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์เป็นตัววัด โดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นผู้ประเมินจากอัตราส่วนทางการเงินที่สำคัญซึ่งสามารถบ่งบอกถึงเสถียรภาพทางการเงินหรือสถานะทางการเงินของสหกรณ์ได้ แต่สามารถสะท้อนถึงประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น

- **ด้านประสิทธิภาพในการจัดการองค์กร** ได้ใช้ผลการจัดระดับคุณภาพการควบคุมภายในของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นตัววัด ซึ่งเป็นการประเมิน ๕ ด้าน ครอบคลุมการบริหารจัดการองค์กร แต่วัตถุประสงค์หลักของการจัดระดับชั้นคุณภาพการควบคุมภายในได้ให้ผู้สอบบัญชีเป็นผู้ประเมินเพื่อประกอบการประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชี และใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำผลการตรวจสอบบัญชีประจำปีของสหกรณ์ จึงเป็นการให้น้ำหนักด้านการเงินและการบัญชีมากกว่าการบริหารจัดการองค์กรด้านอื่น ๆ

- **ด้านประสิทธิภาพในการบริหารงาน** ได้ใช้การปฏิบัติตามระเบียบ/กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการเกิดข้อบกพร่องในการบริหารงานสหกรณ์เป็นตัววัด ซึ่งการปฏิบัติตามระเบียบ/กฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการประเมินจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์

อยู่แล้ว การวัดความเข้มแข็งของสหกรณ์ควรกำหนดตัววัดที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการวัดการเกิดข้อบกพร่องเพียงอย่างเดียว เช่น การมีธรรมาภิบาลในสหกรณ์ เป็นต้น

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการประเมินความเข้มแข็งของสหกรณ์ทั้ง ๔ ด้านเป็นการประเมินในระดับองค์กรเท่านั้น แต่ยังไม่แสดงให้เห็นถึงว่าสหกรณ์ที่เข้มแข็งจะส่งผลให้เกษตรกรสมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหรือได้รับประโยชน์จากสหกรณ์อย่างไรบ้าง และวัดได้ด้วยอะไร

(๓) การจัดระดับความเข้มแข็งสหกรณ์ ไม่ได้นำผลการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์มาเป็นเรื่องอื่นในการประเมิน ซึ่งการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์นั้นเป็นการวัดกิจกรรมการดำเนินงานขั้นพื้นฐานที่ทุกสหกรณ์ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการ วิธีการ และกฎหมายสหกรณ์หรืออาจกล่าวได้ว่าเพื่อวัดความเป็นสหกรณ์ของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์ ซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้จัดมาตรฐานสหกรณ์เป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว การพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์จึงควรเป็นการพัฒนาต่อยอดให้สหกรณ์ที่ผ่านมาตรฐานเป็นสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งต่อไป แต่จากการศึกษาพบว่า มีสหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งขั้น ๑ และขั้น ๒ เป็นสหกรณ์ที่ไม่ผ่านมาตรฐานสหกรณ์อยู่ด้วย ดังนั้น การจัดระดับขั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ควรสัมพันธ์กับการจัดระดับมาตรฐานของสหกรณ์ กล่าวคือ สหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งขั้น ๑ และขั้น ๒ ควรเป็นสหกรณ์ที่ผ่านมาตรฐานสหกรณ์แล้วเท่านั้น และควรกำหนดตัววัดประสงค์ของการจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์และการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ให้ชัดเจน

(๔) ผลการประเมินการจัดระดับความเข้มแข็งสหกรณ์ในแต่ละปีใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาและยกระดับสหกรณ์ของหน่วยงานเท่านั้น ไม่ได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับสหกรณ์และหน่วยงานอื่น ๆ ได้รับทราบ เพื่อที่สหกรณ์จะใช้วางแผนการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนหรือใช้สหกรณ์ที่เข้มแข็งเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากต่อไป

(๕) หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดระดับขั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ไม่ได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความเข้มแข็งของสหกรณ์ในแต่ละระดับขั้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของสหกรณ์ไว้ด้วย รวมทั้งไม่มีการสร้างแรงจูงใจให้กับสหกรณ์เพื่อให้เกิดการพัฒนา

๓.๑.๓ การวิเคราะห์บทบาทของสหกรณ์ภาคการเกษตรในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก

จากการศึกษาข้อมูลรายงานผลการศึกษาฯ แนวคิดและมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ กรณีตัวอย่างการบริหารจัดการผลผลิตการเกษตรตลอดห่วงโซ่ของวิสาหกิจชุมชนบ้านอุ่มแสง และการศึกษาวัตถุประสงค์อำนาจหน้าที่การของสหกรณ์ภาคการเกษตร ตลอดจนการศึกษาลักษณะความเข้มแข็งของสหกรณ์ในพื้นที่พบว่าการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพของสมาชิกและการส่งเสริมประโยชน์อันเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้าการบริการและอุตสาหกรรม อันจำเป็นที่เกี่ยวกับอาชีพหลักและการดำรงชีวิตของสมาชิกเป็นวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ภาคการเกษตร ดังนั้น บทบาท

ของสหกรณ์ภาคการเกษตรที่จะสามารถอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกได้ สหกรณ์จะต้องทำหน้าที่ในการส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรของสมาชิกตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อให้สมาชิกผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐาน มีมูลค่าสูง เป็นไปตามความต้องการของตลาด สามารถลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ ตลอดจนทำหน้าที่ในการจัดการทางการตลาด เพื่อให้สมาชิกสามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีหนี้สินลดลง และมีเงินออมเพื่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้ดีขึ้น ซึ่งการส่งเสริมการประกอบอาชีพเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทานนั้น สหกรณ์ต้องดำเนินกิจกรรมและให้บริการสมาชิก ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

๑) กิจกรรมต้นทาง ได้แก่ ด้านการผลิต ประกอบด้วย

(๑.๑) การให้ความรู้ด้านการเกษตรให้กับสมาชิก

สหกรณ์ ต้องให้ความรู้ทางวิชาการกับสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ และมีการติดตาม ให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการผลิตของสมาชิกรวมถึงมีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการเกษตรสมัยใหม่ให้รู้จักการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการผลิต เช่น การเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Farming) การรวมการผลิต (เกษตรแปลงใหญ่) และส่งเสริมการทำเกษตรสร้างมูลค่า ได้แก่ เกษตรอัตลักษณ์ เกษตรปลอดภัย เกษตรแปรรูป เกษตรชีวภาพ และเกษตรอัจฉริยะ ตลอดจนการทำเกษตรมูลค่าสูง เพื่อให้เกษตรกรสมาชิกผลิตสินค้าที่มีคุณภาพเป็นไปตามความต้องการของตลาด สามารถลดต้นทุนการผลิตเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ สหกรณ์จึงควรมีบทบาทในการพัฒนาเกษตรกรสมาชิกให้เป็นเกษตรกรปราดเบรื่อง (Smart Farmer) เพื่อให้เป็นเกษตรกรที่มีศักยภาพและพัฒนาเป็นผู้ประกอบการเกษตรต่อไป

(๑.๒) การให้สินเชื่อเพื่อการผลิต

เงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการลงทุนเพื่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร สหกรณ์จึงต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้กับเกษตรกรสมาชิกอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกษตรกรสมาชิกสามารถเข้าถึงแหล่งทุนภายใต้เงื่อนไขที่ผ่อนปรนมากยิ่งขึ้นและเป็นการลดต้นทุนการผลิตซึ่งสหกรณ์ต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการสินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพด้วย

(๑.๓) การจัดหาปัจจัยการผลิต

ปัจจัยการผลิตเป็นองค์ประกอบหลักของการทำการเกษตร ดังนั้น ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐาน ราคาถูก จะสามารถช่วยให้สมาชิกเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตได้อย่างมาก สหกรณ์จึงจำเป็นต้องเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพมาบริการให้กับสมาชิก โดยดำเนินการในลักษณะการรวมกันซื้อ จากการสอบถามความต้องการของสมาชิก และพิจารณาความเหมาะสมของพื้นที่เพาะปลูก คุณภาพของดินหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร เพื่อให้การลงทุนด้านปัจจัยการผลิตของสมาชิกเกิดความคุ้มค่ามากที่สุดและไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เช่น จัดหาเมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปุ๋ย ยา และเครื่องจักรกลการเกษตรขนาดเล็ก เป็นต้น

(๑.๔) การบริการเครื่องจักรกลการเกษตร

การให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตร ถือว่าเป็นบทบาทสำคัญของสหกรณ์ที่จะต้องดำเนินการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตให้กับสมาชิก สหกรณ์จึงต้องจัดให้มีการให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรที่ทันสมัยตลอดห่วงโซ่การผลิต ตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว เพื่อสร้างความได้เปรียบในการลดต้นทุนการผลิตและรักษาคุณภาพสินค้าของสมาชิก และเป็นการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร การจ้างเอกชนมักมีข้อจำกัดและค่าจ้างค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตาม การจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรที่ทันสมัยเพื่อมาบริการสมาชิก สหกรณ์ต้องใช้งบลงทุนค่อนข้างสูง และสหกรณ์ต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนต้องมีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะทางด้านเกษตรและการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย อาจเป็นอุปสรรคในการที่จะทำให้สหกรณ์ไม่สามารถให้บริการสมาชิกในเรื่องดังกล่าวได้ ดังนั้น สหกรณ์ที่ยังไม่มีความพร้อม อาจต้องสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนที่ให้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรมาเป็นผู้ให้บริการสมาชิก โดยสหกรณ์ทำหน้าที่ในการจัดการแทนสมาชิก

(๑.๕) การให้บริการด้านอื่น ๆ

สหกรณ์ต้องทำหน้าที่ในการให้บริการข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการทำการเกษตรของสมาชิก เช่น ข้อมูลต้นทุนการผลิต ข้อมูลเกี่ยวกับการตลาด ข้อมูลเกี่ยวกับด้านดิน ข้อมูลเกี่ยวกับน้ำ หรือข้อมูลเกี่ยวกับแผนที่เกษตรกรรม (Agri - Map) เป็นต้น นอกจากนี้ สหกรณ์ควรให้ความช่วยเหลือสมาชิก ตั้งแต่การวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับตลาด รวมถึงมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านการเกษตรให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกในการผลิต บทบาทอีกประการหนึ่งที่จะอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกได้สูงสุดก็คือ การทำให้สหกรณ์มีศักยภาพมากพอในการทำบทบาทเป็นผู้ให้บริการทางการเกษตร (Agriculture Service Provider) ให้กับเกษตรกรสมาชิก

๒) กิจกรรมกลางทาง ได้แก่ การรวบรวมผลผลิตเพื่อจัดจำหน่าย และการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

(๒.๑) การรวบรวมผลผลิตเพื่อจัดจำหน่าย

การจำหน่ายผลผลิตการเกษตรเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรสมาชิกที่ไม่สามารถขายผลผลิตได้หรือขายได้ในราคาที่ไม่เป็นธรรม เนื่องจากสมาชิกไม่มีอำนาจการต่อรอง ดังนั้น บทบาทสำคัญของสหกรณ์ภาคเกษตรต้องสามารถทำให้สมาชิกสามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรมโดยสหกรณ์ต้องมีการดำเนินกิจกรรมรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อจัดจำหน่ายในลักษณะการรวมกันขายในกรณีนี้สหกรณ์จำเป็นต้องหาตลาดรองรับผลผลิตของสมาชิกไว้ด้วย และในกระบวนการรวบรวมผลผลิตต้องมีความพร้อมด้านเงินทุนและด้านอุปกรณ์ในการรวบรวมและการจัดเก็บผลผลิต

(๒.๒) การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตเป็นการสร้างโอกาสให้กับสมาชิกให้มีรายได้เพิ่มขึ้น จึงถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญของสหกรณ์ภาคการเกษตรอีกประการหนึ่งที่สหกรณ์ควรดำเนินการให้มีการแปรรูปผลผลิตเพื่อให้ผลผลิตของสมาชิกมีมูลค่าเพิ่มขึ้น และทำให้มีช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งการดำเนินกิจกรรมแปรรูปนี้สหกรณ์ต้องให้ความสำคัญกับงานวิจัย นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ในการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐาน และมีมูลค่าสูง สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้หลากหลายและง่ายขึ้น

๓) กิจกรรมปลายทาง ได้แก่ ด้านการตลาด

การตลาดเป็นหัวใจสำคัญของภาคการเกษตร การทำการเกษตรสมัยใหม่ที่ต้องใช้การตลาดนำการผลิต สหกรณ์จึงต้องมีบทบาทในการจัดการทางการตลาดให้กับสมาชิก โดยหาตลาดรองรับผลผลิตเพื่อให้สมาชิกสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐานและมีปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด ลดความเสี่ยงในการลงทุน การมีตลาดที่แน่นอนสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการผลิตของสมาชิก และวางแผนการทำธุรกิจของสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ การที่สหกรณ์ภาคการเกษตรจะสามารถทำบทบาทอำนวยประโยชน์ให้กับสมาชิกในการบริหารจัดการผลผลิตของสมาชิกได้ สหกรณ์ต้องมีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพเพียงพอในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะต้องมีความพร้อมด้านบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีเงินทุน และวัสดุอุปกรณ์ที่เพียงพอ สำหรับการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง สหกรณ์ต้องมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการจัดทำแผนธุรกิจทุกธุรกิจที่สหกรณ์ดำเนินการ รวมทั้งสหกรณ์จะต้องมีการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบทั้งข้อมูลพื้นฐานสมาชิกและข้อมูลการทำเกษตรของสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน รวมถึงข้อมูลของสหกรณ์ และข้อมูลอื่น ๆ ที่สนับสนุนระบบการผลิตของสมาชิก และระบบการตลาดของสหกรณ์ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ให้ประสบความสำเร็จก็คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และขบวนการสหกรณ์ด้วยกันเองหรือสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ ในแต่ละห่วงโซ่ที่สหกรณ์ต้องดำเนินการเพื่อเติมเต็มในขั้นตอนหรือกระบวนการที่สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินการได้เองหรือดำเนินการได้แต่ไม่มีประสิทธิภาพเพื่อที่สหกรณ์จะสามารถทำให้สมาชิกได้รับประโยชน์สูงสุดจากการประกอบอาชีพการเกษตรและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

๓.๑.๔ บทบาทและความเชื่อมโยงของหน่วยงานและองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๑) บทบาทของหน่วยงานและองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

นอกเหนือจากกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการแนะนำส่งเสริม กำกับดูแล และตรวจสอบสหกรณ์แล้ว ยังมีองค์กรในระบบสหกรณ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และชุมนุมสหกรณ์ในภาคการเกษตรระดับประเทศ ดังแผนภาพที่ ๕

แผนภาพที่ ๕ แสดงความเชื่อมโยงขององค์กรในระบบสหกรณ์

โดยแต่ละหน่วยงานหรือองค์กรมีบทบาท ดังนี้

๑.๑) คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.)

ตามมาตรา ๙ ของพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) มีองค์ประกอบ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ผู้จัดการใหญ่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ประธานกรรมการธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการ ประธานกรรมการดำเนินการชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศประเภทละหนึ่งคน ประธานคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรระดับประเทศหนึ่งคน เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินห้าคนเป็นกรรมการ และให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจและหน้าที่ของ คพช. ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสหกรณ์ คพช. มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

(๑) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีในเรื่องนโยบายและแนวทางในการพัฒนาการสหกรณ์ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

(๒) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการสหกรณ์ให้สอดคล้องกับระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(๓) กำหนดแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการขยายธุรกิจและกิจการของสหกรณ์รวมทั้งการร่วมมือกับภาคเอกชนให้มีส่วนในการพัฒนาการสหกรณ์

(๔) กำหนดแนวทางในการประสานงานระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือภาคเอกชน เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสหกรณ์

(๕) พิจารณาแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อขัดข้องที่ทำให้นโยบายและแผนการพัฒนาการสหกรณ์ไม่อาจบรรลุเป้าหมาย

(๖) พิจารณาเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับสหกรณ์ตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

(๗) มีอำนาจและหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการสหกรณ์ที่สอดคล้องกับระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้ว ๓ ฉบับ และปัจจุบันได้มีการกำหนดแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ ๔ (๒๕๖๓ - ๒๕๖๕) โดยนายยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสหกรณ์ รวมทั้งแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพและความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์ของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภามาเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผน แต่แผนดังกล่าวไม่ได้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบกำหนดเป็นนโยบายและแนวทางในการพัฒนาสหกรณ์ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมทั้งไม่ได้กำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติของขบวนการสหกรณ์และหน่วยงานที่รับผิดชอบ และยังไม่มีการติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนแผนฯ อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนั้น คพช. ยังไม่มีการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการขยายธุรกิจและกิจการของสหกรณ์และร่วมมือกับภาคเอกชนให้มีส่วนพัฒนาการสหกรณ์และกำหนดแนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือภาคเอกชนเพื่อให้ส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสหกรณ์

หากพิจารณาองค์ประกอบของ คพช. จะเห็นได้ว่า เป็นองค์ประกอบที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ประกอบด้วย ๒ ภาคส่วนที่สำคัญคือ (๑) ภาคราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการสหกรณ์ที่มีบทบาทภารกิจหลายด้าน ประกอบด้วย ด้านการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้านการจัดงบประมาณ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านการเงิน/การคลัง (๒) ภาคสหกรณ์ ประกอบด้วย ขบวนการสหกรณ์ทั้งหมดซึ่งทำให้ คพช. สามารถดำเนินการได้ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามกฎหมายในการพัฒนาการสหกรณ์ได้อย่างครบถ้วน

๑.๒) สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นองค์กรสูงสุดของขบวนการสหกรณ์ไม่แสวงหากำไร ทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาความก้าวหน้าให้แก่สหกรณ์ทุกประเภททั่วประเทศ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกำหนดไว้

ในมาตรา ๑๐๘ ให้มี "สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย" ประกอบด้วย สมาชิกที่เป็นสหกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมกิจการสหกรณ์ทุกประเภททั่วราชอาณาจักร ให้มีความเจริญก้าวหน้า อันมิใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน มาตรา ๑๐๙ ให้สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นนิติบุคคล สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยมีสำนักงานใหญ่ ในกรุงเทพมหานคร และจะตั้งสำนักงานสาขาขึ้น ณ ที่อื่นใดก็ได้ และมาตรา ๑๑๐ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยมีอำนาจกระทำการต่าง ๆ ภายในขอบวัตถุประสงค์ตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๐๘ และอำนาจเช่นว่านี้ให้รวมถึง

(๑) ส่งเสริมและเผยแพร่กิจการสหกรณ์ ตลอดจนทำการวิจัย และรวบรวมสถิติเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์

(๒) แนะนำช่วยเหลือทางวิชาการแก่สหกรณ์ และอำนวยความสะดวก ในการติดต่อประสานงานระหว่างสหกรณ์กับส่วนราชการหรือบุคคลอื่น

(๓) ให้การศึกษาฝึกอบรมวิชาการเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์

(๔) ส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างสหกรณ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ หรือสันนิบาตสหกรณ์ของต่างประเทศหรือองค์การต่างประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ ที่มีวัตถุประสงค์ทำนองเดียวกัน

(๕) ชื้อ จัดหา จำหน่าย ถิ่นกรรมสิทธิ์ ครอบครองหรือทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินใด ๆ

(๖) ส่งเสริมธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม หรือบริการของสหกรณ์

(๗) สนับสนุนและช่วยเหลือสหกรณ์เพื่อแก้ไขอุปสรรคข้อขัดข้องที่เกี่ยวกับ กิจการของสหกรณ์ซึ่งเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

(๘) เป็นตัวแทนของสหกรณ์เพื่อรักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้จาก การสนับสนุนของรัฐ องค์การระหว่างประเทศ หรือภาคเอกชนอื่น

(๙) ร่วมมือกับรัฐบาลในการส่งเสริมสหกรณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่บรรดา สหกรณ์อย่างแท้จริง

(๑๐) ดำเนินการอื่นเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือตามที่คณะกรรมการ พัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมอบหมาย

จากการศึกษาผลการดำเนินงานของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ในรอบ ๒ ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๓) พบว่า สันนิบาตสหกรณ์ฯ ได้ดำเนินกิจกรรม ตามบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๑) มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาขบวนการสหกรณ์ ๒๐ ปี ได้ศึกษาวิเคราะห์ทิศทางตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ แผนยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนโยบายที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาสหกรณ์ โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ และยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ และได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสันนิบาตสหกรณ์ แห่งประเทศไทย ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) โดยกำหนดยุทธศาสตร์ ๖ ด้าน (๑) พัฒนา ระบบเสริมสร้างศักยภาพคนสหกรณ์ (๒) สร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าและบริการของสหกรณ์

(๓) พัฒนาระบบการเงินที่เกื้อหนุนพึ่งพาตนเอง และความร่วมมือระหว่างสหกรณ์อย่างมั่นคง
 (๔) สร้างความเข้มแข็งของขบวนการสหกรณ์ (๕) พัฒนาระบบบริหารจัดการ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และ (๖) ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และแนวทางปฏิบัติโดยได้ดำเนินการขับเคลื่อนตามภารกิจและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

๒) ให้การฝึกอบรมวิชาการเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ จัดทำหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสหกรณ์ และการพัฒนาผู้นำสหกรณ์ รวม ๑๓ หลักสูตร มีผู้เข้ารับการอบรม จำนวน ๔,๐๓๑ คน สำหรับในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ จัดให้มีการอบรมพัฒนาบุคลากรสหกรณ์ รวม ๙ หลักสูตร ๓๒ รุ่น มีผู้เข้ารับการอบรม จำนวน ๒,๓๕๒ คน เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ มีสถานการณ์โรคโควิด ๑๙ สันนิบาตสหกรณ์ฯ จึงได้ปรับวิธีการฝึกอบรมโดยใช้การฝึกอบรมออนไลน์ในบางหลักสูตร เช่น หลักสูตรกฎหมายสหกรณ์

๓) มีการจัดตั้งสันนิบาตสหกรณ์จังหวัดขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานและสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีของสันนิบาตสหกรณ์ฯ และสหกรณ์ในพื้นที่ และเพื่อสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ด้วยกันเองในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการบริหารจัดการการดำเนินธุรกิจ การรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของสหกรณ์ และการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ปัจจุบันมีสันนิบาตสหกรณ์จังหวัด จำนวน ๖๒ แห่ง โดยสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ได้สนับสนุนงบประมาณจากค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ให้กับสันนิบาตสหกรณ์จังหวัด เพื่อใช้ในการบริหารงาน และพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ในแต่ละจังหวัดซึ่งได้ดำเนินการไปแล้ว ๗ หลักสูตร มีผู้เข้ารับการอบรม จำนวน ๒,๔๖๓ คน

๔) การส่งเสริมธุรกิจการค้าของสหกรณ์มีการจัดงานมหกรรมสินค้าสหกรณ์ ระดับภูมิภาค (๔ ภูมิภาค) และจัดงานคาราวานสินค้าจากสหกรณ์ มีสหกรณ์เข้าร่วมจำหน่าย ๑๑๖ ร้านค้า และได้มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานธุรกิจสหกรณ์ไทยและต่างประเทศ รวมถึงจัดกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่าย ผู้ใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี และการส่งเสริมการใช้ Application เครื่องจักรกลการเกษตร

๕) จัดตั้งศูนย์ประสานงานช่วยเหลือกฎหมายเพื่อช่วยเหลือให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่สหกรณ์ และช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาและอำนวยความสะดวกแก่สหกรณ์ที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายอื่น ๆ

นอกจากนั้น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยได้ดำเนินการตามภารกิจอื่น ๆ เช่น การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ไทยกับต่างประเทศ โดยเข้าร่วมประชุมสัมมนา กับองค์กรระหว่างประเทศ และมีการเผยแพร่กิจการสหกรณ์ โดยการผลิตสื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พบว่า สันนิบาตสหกรณ์ฯ ยังไม่สามารถดำเนินการตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น (๑) งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการมีจำกัดเนื่องจากรายได้ของสันนิบาตสหกรณ์ฯ ที่ได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์สมาชิก และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ปีละ ๕ ล้านบาท เท่านั้น (๒) ปัญหาด้านโครงสร้าง

องค์กรมีความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ระหว่างสันนิบาตสหกรณ์ กับชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติและขาดการบูรณาการร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม (๓) ขาดการมีส่วนร่วมของสหกรณ์สมาชิกในการส่งค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ฯ เนื่องจากวิกฤตศรัทธาที่มีต่อสันนิบาตสหกรณ์ฯ ยิ่งทำให้ไม่มีงบประมาณเพียงพอ เพื่อดำเนินกิจกรรมในการช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาความก้าวหน้าให้กับสหกรณ์ทุกประเภททั่วประเทศ และสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้กับสหกรณ์สมาชิก (๔) ขาดการบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐในการขับเคลื่อนขบวนการสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง

๑.๓) ชุมนุมสหกรณ์ในภาคการเกษตรระดับประเทศ

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดไว้ในมาตรา ๑๐๑ ว่าสหกรณ์ตั้งแต่ห้าสหกรณ์ขึ้นไปที่ประสงค์จะร่วมกันดำเนินกิจการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่เข้าร่วมกันนั้นอาจจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้ ซึ่งชุมนุมสหกรณ์ใดจะมีฐานะเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ จะต้องจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่บรรดาสหกรณ์ในภูมิภาคหรือทั่วประเทศที่เป็นสหกรณ์ประเภทเดียวกัน หรือต่างประเภทกัน เพื่อประกอบธุรกิจของสหกรณ์ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด

ปัจจุบันมีชุมนุมสหกรณ์ ภาคการเกษตรทั้งสิ้น จำนวน ๙๓ แห่ง แบ่งเป็นระดับประเทศ จำนวน ๗ แห่ง ระดับภาค จำนวน ๘ แห่ง ระดับจังหวัด จำนวน ๖๕ แห่ง และระดับเฉพาะกลุ่ม จำนวน ๑๓ แห่ง (ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓)

๑.๓.๑) ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย (ชสท.) ตามข้อบังคับของชุมนุมฯ สหกรณ์สมาชิกต้องมีคุณสมบัติเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตร หรือชุมนุมสหกรณ์นิคม หรือชุมนุมสหกรณ์ประมง (ระดับจังหวัด/ระดับภาค) โดยวัตถุประสงค์เพื่อ “ส่งเสริมให้สหกรณ์สมาชิกดำเนินการร่วมกันและช่วยเหลือกันตามวิธีการสหกรณ์ไม่แสวงหากำไร เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์สมาชิกและส่วนรวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐานของสังคมและจริยธรรมอันดีงามมีการประหยัด โดยมีอำนาจกระทำการได้ ดังนี้

(๑) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการและอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์ของชุมนุมสหกรณ์

(๒) เพื่อให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิก

(๓) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก

(๔) ขอรับความช่วยเหลือต่าง ๆ จากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นใด

(๕) ให้สินเชื่อ ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือจำนำซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก

(๖) จัดให้ได้มา ชื่อ ถิ่นกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สิน ครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิ์ การเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่าย ด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน

(๗) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวข้องกันหรือเนื่องในการจัด ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของชุมนุมสหกรณ์

(๘) ส่งเสริมการพัฒนาสังคม ได้แก่ การศึกษา การพละนาถัม และทางจิตใจให้ร่วมกันเป็นสังคมที่มีสันติสุข

(๙) กระทำการต่าง ๆ ตามที่ชุมนุมสหกรณ์กำหนดไว้ในข้อบังคับ หรือระเบียบของชุมนุมสหกรณ์

ผลการดำเนินงานของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย สำหรับปีบัญชี สิ้นสุดวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒ มีสมาชิกถือหุ้นในชุมนุมฯ จำนวน ๖๐ สหกรณ์ มีทุนเรือนหุ้น ๙,๑๗๙,๙๐๐ บาท ชุมนุมฯ โดยดำเนินธุรกิจ ดังนี้

(๑) ธุรกิจการให้บริการงานพิมพ์และสิ่งพิมพ์ทุกชนิดให้แก่สมาชิก หน่วยงานภาครัฐราชการ บริษัทห้างร้าน และบุคคลทั่วไป

(๒) ธุรกิจจัดหาสินค้าและผลผลิตการเกษตรมาจำหน่าย ซึ่งประกอบด้วย ข้าวสาร สินค้าอุปโภคบริโภค ผลผลิตการเกษตร ปุ๋ย และแบบพิมพ์ โดยชุมนุมเป็นศูนย์กระจายสินค้า และจำหน่ายสินค้าออนไลน์ผ่านระบบ E – Commerce

(๓) ธุรกิจให้บริการเช่าศูนย์ธุรกิจเกษตรที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนั้น ชสท. ยังได้ดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งของสหกรณ์ ดังนี้

- ได้ให้ความร่วมมือกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการจัดทำ โครงการส่งเสริมให้สหกรณ์ผสมปุ๋ยใช้เอง (ปุ๋ยสั่งตัด) โดยทำหน้าที่ในการจัดหาแม่ปุ๋ยมาจำหน่าย ให้กับสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ

- มีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับบุคลากรสหกรณ์ที่เป็นผู้นำ สหกรณ์ทั่วประเทศทุกภูมิภาคเป็นประจำทุกปี

- การทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับสภาพนายคามา ในการให้คำปรึกษาแนะนำด้านกฎหมายแก่สหกรณ์การเกษตรในระดับจังหวัด

- การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ได้ข้อสรุปและยื่นหนังสือ ต่อหน่วยงานราชการเกี่ยวกับระเบียบว่าด้วยการบัญชีของนายทะเบียนสหกรณ์ที่เป็นปัญหา ต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ดังนี้ (๑) เงินฝากสหกรณ์ (๒) ลูกหนี้และการตั้งค่าเผื่อหนี้ สงสัยจะสูญ (๓) การตีราคาสินค้าคงเหลือ/สินค้าขาดบัญชี (๔) การใช้ที่ดินแทนการชำระหนี้ และ (๕) การประเมินสินทรัพย์

จากการศึกษาผลการดำเนินงานของชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย ยังไม่สามารถทำบทบาทและเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่สหกรณ์สมาชิก

ได้ตามกรอบวัตถุประสงค์และอำนาจกระทำการในการส่งเสริมให้สหกรณ์สมาชิกดำเนินการร่วมกันและช่วยเหลือกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์สมาชิกและส่วนร่วมกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการทำบทบาทเป็นหัวขบวนในการเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต การรวบรวมผลผลิต และการตลาดเพื่อประโยชน์ของเกษตรกรสมาชิก

๑.๓.๒) ชุมนุมสหกรณ์ประมงแห่งประเทศไทย

ชุมนุมสหกรณ์ประมงแห่งประเทศไทย จัดทะเบียนจัดตั้งเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ที่ตั้งสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยเหลือส่วนรวมเพื่อประโยชน์แก่สหกรณ์สมาชิกและส่วนรวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมจนสามารถอยู่ดีกินดีมีสันติสุข โดยดำเนินการดังนี้

- (๑) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการประกอบกิจการของสหกรณ์สมาชิก
- (๒) เป็นตัวแทนรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของสหกรณ์สมาชิก
- (๓) ให้บริการแก่สมาชิกในการดำเนินงานของชุมนุมสหกรณ์
- (๔) รวบรวมผลผลิต ผลิตภัณฑ์ สินค้าและบริการของสหกรณ์สมาชิก มาจัดการขายหรือแปรรูปออกขายเพื่อให้ได้ราคาดี
- (๕) เป็นตัวแทนสหกรณ์สมาชิกในการขายผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ อย่างเป็นทางการหรือในการซื้อสิ่งของตามความประสงค์ของสหกรณ์สมาชิก
- (๖) ประกอบการอุตสาหกรรมเพื่อการแปรรูปผลิตผล การคัดแยก การบรรจุ หรือเพื่อผลิตสินค้าที่ดี มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด ตลอดจนการจัดให้มีโรงจัดเก็บและรับฝากผลิตผล
- (๗) ให้บริการกิจการทางการประมง รวมทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์ อันเกี่ยวเนื่องกับการประมง เครื่องอุปโภคบริโภค และของใช้สำนักงานที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สหกรณ์สมาชิก
- (๘) จัดหาทุน ส่งเสริมการออมทรัพย์ และให้บริการด้านสินเชื่อแก่สหกรณ์สมาชิก
- (๙) ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- (๑๐) ส่งเสริมและเผยแพร่อาชีพการประมงหรือการประกอบอาชีพ อย่างเป็นทางการอื่นในหมู่สหกรณ์สมาชิก รวมทั้งการส่งเสริมความรู้ในการผลิตทางอุตสาหกรรม เพื่อให้สมาชิกของสหกรณ์มีอาชีพและมีรายได้ที่มั่นคง
- (๑๑) ร่วมมือกับสหกรณ์อื่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย องค์กร ชุมชนภาคเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ และหน่วยงานของรัฐเพื่อส่งเสริมและปรับปรุง กิจการของสหกรณ์

จากการศึกษารายงานการตรวจสอบบัญชี สำหรับบัญชีสิ้นสุด วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓ มีสมาชิกถือหุ้นในชุมนุมฯ จำนวน ๔๓ สหกรณ์ มีทุนดำเนินงาน ๒๖๖,๕๗๘.๑๗ บาท ระหว่างปีชุมนุมฯ ได้ดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเพียงอย่างเดียว

ได้แก่ อาหารสัตว์ ข้าวสาร สินค้าบริโภค เสื้อยืดโพลี ในระหว่างปีมีรายได้จากการดำเนินกิจการรวมเป็นเงิน ๘๖๕,๔๗๙.๕๙ บาท และมีกำไรสุทธิประจำปี จำนวน ๙,๘๘๖.๕๒ บาท ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ชุมชนฯ ไม่ได้จ้างเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเนื่องจากทุนดำเนินงานไม่เพียงพอ จึงให้คณะกรรมการดำเนินการช่วยกันปฏิบัติงาน ปัจจุบันชุมชนสหกรณ์ประมงแห่งประเทศไทยยังไม่มีศักยภาพเพียงพอทั้งทางด้านบุคลากร เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ ในการที่จะทำบทบาทหน้าที่ตามกรอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดเพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งของสหกรณ์สมาชิกประเภทประมงได้

๑.๓.๓) ชุมชนสหกรณ์นิคมแห่งประเทศไทย

ชุมชนสหกรณ์นิคมแห่งประเทศไทย จัดทะเบียนจัดตั้งเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๙ ที่ตั้งสำนักงานอยู่ที่อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันมีสมาชิก ๕๑ สหกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการจัดให้ได้มาซึ่งที่ดินและเพื่อส่งเสริมให้สหกรณ์สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์สมาชิกและส่วนรวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จนสามารถอยู่ดีกินดีมีสันติสุข โดยดำเนินการดังนี้

(๑) รวบรวมและรับซื้อผลิตผลการเกษตรและผลิตภัณฑ์จากบรรดาสหกรณ์สมาชิกหรือจากบุคคลภายนอกมาเพื่อขายหรือแปรรูปออกขายเพื่อให้ได้ราคาดี

(๒) เป็นผู้แทนสหกรณ์สมาชิกในการขายผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์อย่างอื่น หรือในการซื้อสิ่งของตามความประสงค์ของสหกรณ์สมาชิก

(๓) ให้บริการแก่สหกรณ์สมาชิกในการดำเนินงานของชุมชนสหกรณ์ ซึ่งรวมทั้งการส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ การปรับปรุงบำรุงที่ดิน การจัดระบบส่งน้ำ และการใช้ที่ดินเพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพ

(๔) ประกอบการอุตสาหกรรมเพื่อการแปรรูปผลิตผล การคัดแยก การบรรจุ หรือเพื่อผลิตสินค้าที่ดี มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด ตลอดจนการจัดให้มีโรงจัดเก็บและรับฝากผลิตผล

(๕) ส่งเสริมการออมทรัพย์ และให้บริการด้านสินเชื่อแก่สหกรณ์สมาชิก

(๖) เป็นตัวแทนรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของสหกรณ์สมาชิก

(๗) ส่งเสริมการศึกษาอบรมให้แก่สหกรณ์สมาชิก

(๘) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการประกอบกิจการของสหกรณ์สมาชิกและตัวแทนของสหกรณ์สมาชิกในเรื่องเกี่ยวกับที่ดินทำกินให้ได้รับสิทธิการจัดสรรและครอบครอง

จากการศึกษารายงานการตรวจสอบบัญชี สำหรับบัญชีสิ้นสุดวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑ มีทุนดำเนินงาน ๑,๑๗๖,๕๖๒.๖๕ บาท ระหว่างปีชุมชนฯ ได้ดำเนินธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเพียงอย่างเดียว โดยให้ผู้จำหน่ายเป็นผู้จัดส่งข้าวสารให้แก่ผู้ซื้อและบรรจุข้าวสารในนามของชุมชนฯ รวมเป็นเงิน ๕๒๑,๒๒๑.๘๘ บาท และมีกำไรสุทธิประจำปี จำนวน ๗,๙๓๒.๘๖ บาท ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ชุมชนฯ ไม่ได้จ้างเจ้าหน้าที่บัญชี จึงให้คณะกรรมการดำเนินการช่วยกันปฏิบัติงาน และในปีบัญชี ๒๕๖๒ , ๒๕๖๓ ชุมชนฯ ไม่สามารถปิดบัญชีได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนฯ ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการที่จะทำบทบาท

หน้าที่ตามกรอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดเพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งของสหกรณ์สมาชิกประเภท สหกรณ์นิคมได้

๒) ความเชื่อมโยงบทบาทหน้าที่ของสหกรณ์ภาคการเกษตรกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรและธุรกิจของสหกรณ์ รวมถึงศักยภาพ ในการให้บริการเกษตรกรสมาชิก เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์ ภาคการเกษตรที่จะสามารถอำนวยความสะดวกและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกษตรกรสมาชิก แต่ยังเป็นจุดอ่อนของสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จากปัญหาด้านความรู้ความสามารถ ในการบริหารจัดการองค์กรและการดำเนินธุรกิจของคณะกรรมการดำเนินการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ รวมถึงความร่วมมือของสมาชิกสหกรณ์ และยังมีปัญหาด้านอื่น ๆ เช่น ด้านเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินธุรกิจ ด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศในการบริหารจัดการ ความสามารถในการส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกตลอดห่วงโซ่อุปทาน การบูรณาการและการเชื่อมโยง ของขบวนการสหกรณ์และภาคส่วนอื่น ๆ รวมทั้งการสนับสนุนและนโยบายของภาครัฐ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้อาจทำให้สหกรณ์ภาคการเกษตรมีศักยภาพไม่เพียงพอในการบริหารจัดการ จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมและช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีบทบาท ภารกิจ และความรู้ทางวิชาการในแต่ละด้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพของสหกรณ์ ให้สามารถบริหารจัดการผลผลิตของสมาชิกได้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน ซึ่งเป็นบทบาทของสหกรณ์ ภาคการเกษตรที่ควรจะเป็นเพื่อส่งผลให้เกษตรกรสมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนี้

๒.๑) ด้านการผลิต

(๑) การให้ความรู้ทางวิชาการทางการเกษตรให้กับเกษตรกรสมาชิก

การจัดทำโครงสร้างของสหกรณ์ ภาคการเกษตรส่วนใหญ่ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการผลิตของสมาชิก จึงไม่ได้กำหนดเป็นลักษณะงาน ที่ต้องดำเนินการไว้ รวมถึงไม่ได้มีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และประสบการณ์ทางการเกษตร ตามชนิดพืชหรือสัตว์ในพื้นที่ที่สมาชิกประกอบเป็นอาชีพเพื่อให้คำแนะนำส่งเสริมให้กับสมาชิก เป็นการเฉพาะ ดังนั้น สหกรณ์ภาคการเกษตรจึงจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือ หรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกมีความรู้การเกษตร สมัยใหม่ ส่งเสริมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการผลิตและสนับสนุนข้อมูล เพื่อการผลิต สินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐาน ลดต้นทุนการผลิตและมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ประกอบด้วย หน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการผลิต และหน่วยงานสนับสนุน เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมหม่อนไหม กรมการข้าว กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กรมฝนหลวง และการบินเกษตร และกรมชลประทาน รวมถึงสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตร ภาคเอกชนที่มีการส่งเสริมการผลิตของเกษตรกร และสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร เป็นต้น

(๒) การให้สินเชื่อเพื่อการผลิต

สหกรณ์ภาคการเกษตรต้องทำบทบาทในการจัดหาเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้กับสมาชิกเพื่อนำมาใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ โดยใช้เงินทุนภายในของสหกรณ์เอง และจากหน่วยงานที่มีหน้าที่สนับสนุนเงินทุนให้กับสถาบันเกษตรกรประกอบด้วยกรมส่งเสริมสหกรณ์ (การจัดทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและกองทุนพัฒนาสหกรณ์) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รวมถึงความร่วมมือกันของขบวนการสหกรณ์ เช่น ชุมนุมสหกรณ์แต่ละระดับของสหกรณ์ทุกประเภท และจากสหกรณ์อื่น ๆ ที่มีสภาพคล่องทางการเงินสูงหรือมีเงินล้นระบบ

(๓) การจัดหาปัจจัยการผลิต

การจัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิกต้องมีคุณภาพมาตรฐานได้รับการรับรองจากภาครัฐหรือมีงานวิจัยรองรับ รวมถึงภาครัฐเองอาจต้องเป็นหน่วยสนับสนุนการจัดหาปัจจัยการผลิตให้กับเกษตรกรผ่านสถาบันเกษตรกร เช่น เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ในกรณีที่เอกชนไม่สามารถผลิตได้หรือผลิตได้แต่คุณภาพไม่ได้มาตรฐานหรือมีไม่เพียงพอ หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุนปัจจัยการผลิตและตรวจสอบคุณภาพ ประกอบด้วย กรมส่งเสริมสหกรณ์ (สนับสนุนงบประมาณในการจัดหาปัจจัยการผลิต) กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการข้าว กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมหม่อนไหม กรมวิชาการเกษตร รวมถึง กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ สถาบันการศึกษา (สนับสนุนงานวิจัยรองรับ) ภาคเอกชน ตลอดจนใช้วิธีรวมกันซื้อ โดยชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ เป็นผู้ดำเนินการหรือร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ สถาบันเกษตรกรอื่นในชุมชนที่มีความต้องการเหมือนกันเพื่อเป็นการลดต้นทุน

(๔) การบริการเครื่องจักรกลการเกษตร

การบริการเครื่องจักรกลการเกษตรเป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรสมาชิกทำการเกษตรสมัยใหม่ที่เกษตรกรสมาชิกไม่สามารถจัดหาเครื่องจักรกลการเกษตรได้เอง และการบริการเครื่องจักรกลการเกษตร สหกรณ์ต้องใช้ความสามารถในการบริหารจัดการค่อนข้างสูง สหกรณ์จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ หรือต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น การจัดหา การให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีใช้และการซ่อมแซม บำรุงรักษาการให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่หรือการขอใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรจากหน่วยงานอื่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุน ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ รวมถึงกระทรวงอุตสาหกรรม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการที่ทำหน้าที่บริการเครื่องจักรกลการเกษตร สถาบันการศึกษา (สถาบันเทคโนโลยี) เป็นต้น

(๕) การรวบรวมผลผลิตของสมาชิกสหกรณ์

การทำบทบาทในการรวบรวมผลผลิตของเกษตรกรสมาชิกสหกรณ์ภาคการเกษตรจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการรวบรวม การปรับปรุงคุณภาพ และการจัดเก็บรอเวลาให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้นเพื่อจัดจำหน่ายหรือใช้สำหรับการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า รวมถึงต้องมีเงินทุนเพียงพอที่จะใช้ในการรวบรวมผลผลิตของสมาชิก และมีการบริหารจัดการที่ดีสหกรณ์บางแห่งอาจมีศักยภาพไม่เพียงพอจึงต้องมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น รวมทั้งการสร้างร่วมมือกับชุมนุมสหกรณ์และสหกรณ์ภาคการเกษตรขนาดใหญ่ในการสนับสนุนการรวบรวมผลผลิต

(๖) การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตของสมาชิกเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เทคนิค ความสามารถและประสบการณ์ในการบริหารจัดการค่อนข้างสูง เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน ได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้าและมีตลาดรองรับ ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมแปรรูปของสหกรณ์ต้องมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัย มีการใช้งานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรมช่วยสนับสนุนในการผลิตส่วนใหญ่ผลิตภัณฑ์ของสหกรณ์จะเป็นเพียงวัตถุดิบที่จำหน่ายให้กับโรงงานแปรรูปเท่านั้น สหกรณ์จึงควรได้รับการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมในการผลิต ตลอดจนเครื่องจักรอุปกรณ์ที่จำเป็นหรือสร้างความร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างมูลค่าให้กับผลผลิตของสมาชิก เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักงานมาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรม สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กระทรวงพาณิชย์ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ รวมถึงสถาบันการศึกษา (สถาบันเทคโนโลยีฯ) และชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ เป็นต้น

(๗) การตลาด

บทบาทสำคัญของสหกรณ์ภาคการเกษตรคือการจัดการทางการตลาดให้กับผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ของสมาชิก สหกรณ์ต้องมีคู่ค้าที่ชัดเจนกล่าวคือ มีตลาดที่แน่นอนและหลากหลาย ตั้งแต่ตลาดต่างประเทศ ตลาดในประเทศ จนถึงระดับชุมชนและตลาดออนไลน์ นอกจากนี้ สหกรณ์อาจจัดตั้งตลาดกลางสินค้าการเกษตร เพื่อให้บริการแก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไปให้สามารถมีตลาดเพื่อขายสินค้าได้ด้วยตนเอง รวมทั้งต้องมีความสามารถในการจัดการระบบการขนส่งและบริหารศูนย์กระจายสินค้าของขบวนการสหกรณ์ และการสร้างตราสินค้าและที่สำคัญคือการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการจัดการตลาดระดับต่าง ๆ ของสหกรณ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุน เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงคมนาคม องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร สภาหอการค้าไทย กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กรมส่งเสริมสหกรณ์

สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย รวมทั้งชุมนุมสหกรณ์ทุกระดับ และสหกรณ์ต่าง ๆ ทุกประเภท เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ในการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์ภาคการเกษตร การเชื่อมโยงกับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การสนับสนุนหรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกันยังมีไม่มากนัก รวมถึงชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศในฐานะเป็นหัวขบวนของสหกรณ์แต่ละประเภทยังไม่สามารถทำบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของขบวนการสหกรณ์ในการอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกสหกรณ์ได้ จึงทำให้เห็นว่าโครงสร้างของระบบสหกรณ์ในลักษณะที่เชื่อมโยงในแนวดิ่ง (Vertical Integrations) ยังไม่เกื้อหนุนการพัฒนาของระบบสหกรณ์ภายใต้บริบทโครงสร้างเศรษฐกิจปัจจุบัน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่นอกจากหน่วยงานหลักยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการใช้สถาบันเกษตรกรเป็นเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรหรือสนับสนุนการดำเนินกิจการของสถาบันเกษตรกรซึ่งเป็นองค์กรของเกษตรกรในชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น

๓.๑.๕ ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ความสอดคล้องแผนงาน/โครงการ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔ ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ

หน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์ภาคการเกษตร คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมและเผยแพร่ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ รวมทั้งความรู้และข่าวสารเกี่ยวกับสหกรณ์ให้กับประชาชนทั่วไป ศึกษาและวิจัยงานสหกรณ์ และให้การศึกษอบรมทางสหกรณ์ อีกทั้ง ยังทำหน้าที่ในการส่งเสริมแนะนำการจัดตั้งสหกรณ์ และส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์ช่วยเหลือและประสานงานกับส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่น จัดที่ดินให้แก่ราษฎรด้วยวิธีการสหกรณ์ กำกับแนะนำ การดำเนินงานของสหกรณ์ให้ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินการตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ให้เป็นไปตามกฎหมาย และมีอำนาจหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับให้สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีการบริหารจัดการด้านการเงินและการบัญชีเพื่อให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งด้านการเงินการบัญชี และมีงบการเงินที่มีคุณภาพเชื่อถือได้

ทั้งนี้ เมื่อได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์แผนงาน/โครงการของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดยศึกษาจากเอกสารงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ และการรับฟังข้อมูลจากหน่วยงาน รวมทั้งข้อมูลรายละเอียดแผนงาน/โครงการที่หน่วยงานจัดส่งเพิ่มเติม พบว่า โครงการที่หน่วยงานจัดทำเป็นโครงการเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ทั้งสิ้นเนื่องจากเป็นภารกิจหลักของทั้งสองหน่วยงาน ดังนี้

๑) แผนงาน/โครงการที่มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทประเด็นการเกษตร แผนย่อย การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร

(๑) กรมส่งเสริมสหกรณ์ กำหนดแผนงาน/โครงการเพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาสหกรณ์ความเข้มแข็งภายใต้แผนการจัดสรรงบประมาณ แผนงานพื้นฐาน โดยกำหนด เป้าหมายปี ๒๕๖๔ (ส่งเสริมสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรให้เข้มแข็ง) สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ระดับ ๑ และระดับ ๒ ร้อยละ ๘๘ และ ๒) กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็ง ร้อยละ ๒๔ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่ปรากฏในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการเกษตร แผนย่อย การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร โดยมีกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบตัวชี้วัด ส่วนการวัดผลความเข้มแข็งของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรจะประเมินตามเกณฑ์การจัดระดับ ชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ที่กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้ร่วมกัน กำหนดไว้ ๔ ด้าน สำหรับแนวทางในการขับเคลื่อนให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้กำหนดกรอบในการปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานในส่วนภูมิภาคโดยกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงาน ประจำปีสำหรับสำนักงานและได้กำหนดกิจกรรมการขับเคลื่อนและตัวชี้วัดไว้ด้วย

(๒) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ได้กำหนดแผนงาน/โครงการเพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาสหกรณ์ความเข้มแข็งภายใต้แผนการจัดสรรงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ แผนงานพื้นฐาน ในแผนดังกล่าวมีกิจกรรมตามภารกิจหลักของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนับสนุนความเข้มแข็งของสหกรณ์ ประกอบด้วย

(๒.๑) การตรวจสอบบัญชีประจำปีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร โดยมอบหมาย ให้ผู้สอบบัญชีที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์แต่งตั้งเป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์เข้าตรวจสอบบัญชี และหากสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรไม่สามารถจัดทำบัญชีหรืองบการเงินได้ ผู้สอบบัญชี จะสอนแนะและจัดทำบัญชี เพื่อให้สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร สามารถจัดทำบัญชี และงบการเงินเป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เพื่อให้ผู้สอบบัญชี ตรวจสอบแล้วนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรภายในระยะเวลา

(๒.๒) การพัฒนามาตรฐานบัญชีแก่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เป็นการอบรมบุคลากรสหกรณ์ผู้รับผิดชอบทำบัญชีให้มีความรู้ความเข้าใจสามารถจัดทำบัญชี และงบการเงินได้ โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชี และงบการเงินได้และสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่จัดทำบัญชีได้แต่จัดทำงบการเงินไม่ได้ จำนวน ๕๐๑ แห่ง ให้สามารถเลื่อนระดับการจัดทำบัญชีหรืองบการเงินได้เพิ่มขึ้นอย่างน้อย ๑ ระดับ อย่างน้อยร้อยละ ๓๐

(๒.๓) การพัฒนาศักยภาพสหกรณ์ตั้งใหม่ เป็นการอบรมบุคลากรสหกรณ์ ให้มีความรู้ความเข้าใจการจัดทำบัญชีและสามารถจัดทำบัญชีได้ และอบรมคณะกรรมการ ให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการบริหารงาน โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ตั้งใหม่จำนวน ๑๐๐ แห่ง ตัวชี้วัดคือ วางรูปแบบการควบคุมภายในให้สหกรณ์กลุ่มเกษตรกร ตั้งใหม่จำนวน ๑๐๐ แห่ง และผู้ผ่านการอบรมนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานร้อยละ ๗๐

(๒.๔) การฝึกอบรมเศรษฐกิจการเงินพื้นฐานแก่สมาชิกสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกได้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์มีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการทำธุรกรรมทางการเงินกับสหกรณ์ และการใช้เทคโนโลยี Application Smart Member สมาชิกสามารถกำกับดูแลการดำเนินงานของสหกรณ์ได้ ป้องกันการทุจริต เป็นส่วนสนับสนุนให้สหกรณ์มีความเข้มแข็ง

การจัดทำโครงการและกำหนดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งเป็นการดำเนินการตามภารกิจหลักของทั้งสองหน่วยงานและเป็นกิจกรรมที่ใช้ในการขับเคลื่อนตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเกษตร แผนย่อยการพัฒนาาระบบนิเวศการเกษตร และกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้กำหนดเป้าหมายของแผนงานพื้นฐานในปี ๒๕๖๔ ไว้เพียง “สหกรณ์มีความเข้มแข็งระดับ ๑ และระดับ ๒ รวมกันไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๘” เท่านั้น โดยไม่ได้ระบุเป้าหมายที่ชัดเจนว่าให้มีการพัฒนาหรือยกระดับให้เป็นสหกรณ์ระดับ ๑ หรือระดับ ๒ จำนวนเท่าใด การตั้งเป้าหมายในลักษณะนี้จึงทำให้พบว่า ในปี ๒๕๖๓ ผลการจัดระดับขึ้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรในระดับ ๑ และระดับ ๒ มีจำนวนลดลง ในขณะที่สหกรณ์ระดับ ๓ และระดับ ๔ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปี ๒๕๖๒

๒) แผนงาน/โครงการเพื่อส่งเสริมสหกรณ์ภาคการเกษตร/กลุ่มเกษตรกร และส่งเสริมการรวมกลุ่มในพื้นที่เฉพาะ (พื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

(๑) ส่งเสริมสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่โครงการหลวง จำนวน ๕๙ แห่ง กลุ่มเตรียมสหกรณ์และกลุ่มชาวบ้าน จำนวน ๔๐ กลุ่ม งบประมาณ จำนวนเงิน ๗.๔๕๙๗ ล้านบาท

(๒) ส่งเสริมสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๗๓ แห่ง และให้ความรู้ด้านการสหกรณ์แก่กลุ่มเตรียมสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มชาวบ้าน และอื่น ๆ ในพื้นที่โครงการฯ จำนวน ๘๗ กลุ่ม รวมทั้งส่งเสริมความรู้ด้านการสหกรณ์แก่เด็กนักเรียนในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารในพระราชดำริของ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน ๕๕๔ โรงเรียน งบประมาณ จำนวน ๒๒.๒๗๖๐ ล้านบาท

การดำเนินการโครงการดังกล่าวของกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นการส่งเสริมสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เฉพาะและมีการกำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับแนะนำส่งเสริมและการให้ความรู้กลุ่มเตรียมสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่โครงการ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรให้เป็นสถาบันเกษตรกรที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก จึงเห็นได้ว่ากรมส่งเสริมสหกรณ์ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการรวมกลุ่มเฉพาะพื้นที่โครงการหลวงและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น แต่ไม่มีการจัดทำโครงการส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่อื่น เช่น กลุ่มแปลงใหญ่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มอาชีพ เกษตรอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นภารกิจหน้าที่ที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ควรดำเนินการ

๓) แผนงาน/โครงการ ส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรทำการเกษตรสร้างมูลค่าภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เกษตรสร้างมูลค่า

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้จัดทำโครงการส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรทำการเกษตรสร้างมูลค่า ในปี ๒๕๖๓ และปี ๒๕๖๔ มีกิจกรรมดำเนินการ ประกอบด้วย

(๑) กิจกรรมส่งเสริมสมาชิกทำการผลิตผักและผลไม้ตามมาตรฐาน GAP (Good Agriculture Practices) ในปี ๒๕๖๔ ต่อเนื่องจากปี ๒๕๖๓ จำนวน ๒,๒๐๐ ราย

(๒) กิจกรรมส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์ในพื้นที่นิคมสหกรณ์ ปี ๒๕๖๔ จำนวน ๓,๙๖๕ ราย ปลูกปาล์มน้ำมันตามมาตรฐาน RSPO (Roundtable on Sustainable Palm Oil) จำนวน ๒๙ จังหวัด ๔๙ นิคมสหกรณ์

(๓) กิจกรรมส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์ทำการเกษตรแบบผสมผสาน (ต่อเนื่อง ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๔ จำนวน ๖,๐๐๐ ราย) ปี ๒๕๖๔ (ปีสุดท้าย) จำนวน ๘๒ แห่ง สมาชิกเข้าโครงการ จำนวน ๑,๓๖๘ ราย

จะเห็นได้ว่าโครงการดังกล่าวเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพการเกษตรของสมาชิกเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำการเกษตรสร้างมูลค่า โครงการนี้จึงสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการเกษตร แผนย่อยเกษตรปลอดภัย

๔) กรมส่งเสริมสหกรณ์มีการจัดทำโครงการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สหกรณ์ภาคการเกษตร ภายใต้แผนงานบูรณาการ โดยจำแนกลักษณะของโครงการออกเป็น ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ดังนี้

(๑) ต้นทาง (เป้าหมายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรสมาชิก) งบประมาณ ๘.๓๓๕๙ ล้านบาท ประกอบด้วย

(๑.๑) โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกร ตามนโยบายคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เป้าหมายปี ๒๕๖๔ ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรสมาชิก จำนวน ๗๒๐ ราย ในพื้นที่สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร จำนวน ๒๔ แห่ง เกษตรกรสมาชิก จำนวน ๗๒๐ คน งบประมาณ จำนวน ๔.๖๒๐๒ ล้านบาท

(๑.๒) โครงการส่งเสริมและสร้างทักษะในการประกอบอาชีพทั้งในและนอกภาคการเกษตร (โครงการนำลูกหลานกลับบ้าน สานต่ออาชีพการเกษตร) ต่อเนื่องจากปี ๒๕๖๓ ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้ว จำนวน ๗,๕๕๙ ราย ในพื้นที่ ๗๗ จังหวัด โดยจัดอบรมศึกษาดูงานเพื่อสร้างแรงบันดาลใจจากสถานที่จริงที่ประสบผลสำเร็จ เป้าหมายปี ๒๕๖๔ คัดเลือกเกษตรกรสมาชิกเป้าหมายที่ประสบความสำเร็จมาดำเนินการต่อยอด และเชื่อมโยงเครือข่าย จำนวน ๕๐๐ ราย งบประมาณ จำนวน ๓.๗๑๕๗ ล้านบาท

(๒) กลางทาง (เป้าหมายส่งเสริมสหกรณ์ภาคการเกษตรและกลุ่มเกษตรกร พัฒนาการดำเนินธุรกิจรวบรวม จัดเก็บ และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร) ได้แก่ โครงการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร โดยในโครงการนี้มีการดำเนินการ ๓ กิจกรรม คือ

(๒.๑) เพิ่มศักยภาพการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ๕ ชนิดสินค้า ได้แก่ โคนม ปลูกสัตว์ ประมง ข้าวและยางพารา จำนวน ๑๐๗ แห่ง งบประมาณ จำนวน ๓.๙๖๑๙ ล้านบาท

(๒.๒) เพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและลดต้นทุนการผลิต (ใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ/ใช้เทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนการผลิต) เป้าหมาย ๔๐๐ แห่ง งบประมาณ ๑๖.๕๓๔๓ ล้านบาท

(๒.๓) สนับสนุนงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ดำเนินการรวบรวม จัดเก็บและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ลานตาก โกดัง ไซโล โรงสีข้าว อาคารรวบรวมผลผลิต จำนวน ๓๘ แห่ง งบประมาณ ๘๖.๗๐๔๖ ล้านบาท (สหกรณ์สมทบ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐)

(๓) ปลายทาง (เป้าหมายส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร) ได้แก่ โครงการส่งเสริมการพัฒนาระบบตลาดภายในสำหรับสินค้าเกษตร (ประมง ผัก ผลไม้ โคนม และโคเนื้อ) เป้าหมายปี ๒๕๖๔ จำนวน ๑๔๖ แห่ง งบประมาณ ๒๒.๘๙๘๒ ล้านบาท มีการดำเนินกิจกรรม ๓ กิจกรรม ได้แก่

(๓.๑) ส่งเสริมการตลาดสินค้าสหกรณ์และตลาดออนไลน์

(๓.๒) เชื่อมโยงเครือข่ายสินค้าเกษตรร่วมกับสหกรณ์และเอกชน

(๓.๓) สนับสนุนก่อสร้างตลาดกลางสินค้าเกษตร ๒ แห่ง ภาคเหนือ ๑ แห่ง พื้นที่ ๒,๖๘๐ ตารางเมตร และภาคใต้ ๑ แห่ง ขนาดพื้นที่ ๑,๐๒๐ ตารางเมตร

การจัดทำโครงการภายใต้แผนงานบูรณาการและแบ่งลักษณะโครงการออกเป็น ต้นทาง กลางทาง ปลายทาง เป็นการแบ่งตามลักษณะกิจกรรมที่ดำเนินการ ซึ่งโครงการต้นทาง เป็นการที่หลายหน่วยงานดำเนินการตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานภายใต้โครงการเดียวกัน แต่ไม่ได้ดำเนินการในลักษณะบูรณาการ สำหรับโครงการกลางทางและปลายทาง เป็นการเพิ่มศักยภาพในการดำเนินธุรกิจให้กับสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร โดยมีกิจกรรมสำคัญ คือ การสนับสนุนงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนในการจัดหาอุปกรณ์ การจัดเก็บ แปรรูป และก่อสร้างตลาดกลาง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของโครงการที่หน่วยงานพิจารณาคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันหรือไม่ เพื่อให้เห็นภาพการสร้างความสำเร็จให้กับสหกรณ์ในแต่ละสหกรณ์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน และโครงการกลางทางและปลายทางเป็นโครงการภายใต้ภารกิจของกรมส่งเสริมสหกรณ์ไม่ได้ระบุให้เห็นถึงการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานใดบ้าง

๕) แผนงาน/โครงการ ที่มีความสอดคล้องกับแผนการปฏิรูปประเทศด้าน เศรษฐกิจ ฉบับปรับปรุง

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้เสนอโครงการเพื่อขอตั้งงบประมาณ ในปี ๒๕๖๕ เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมปฏิรูป Big Rock ที่ ๑ การสร้างเกษตรมูลค่าสูง จำนวน ๑ โครงการ คือ โครงการพัฒนาศักยภาพสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรให้เข้าสู่ระบบการผลิตเกษตรแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่า งบประมาณ ๑๑๙,๓๕๒,๒๕๐ บาท โดยโครงการดังกล่าวเป็นการอุดหนุนเงิน งบประมาณให้สหกรณ์ภาคการเกษตรและกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพเพื่อการจัดหาอุปกรณ์ มาใช้ในกระบวนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าแต่ไม่ได้รับการจัดสรร

งบประมาณ ซึ่งจากการพิจารณาศึกษาพบว่าโครงการดังกล่าวยังไม่สามารถส่งผลถึงการสร้างเกษตรมูลค่าสูงได้ เนื่องจากการอุดหนุนงบประมาณเพื่อจัดหาอุปกรณ์มาใช้ในกระบวนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรตามโครงการนั้นเป็นเพียงการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเบื้องต้นเท่านั้น

๖) แผนงาน/โครงการที่มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์ โควิด - 19 พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้จัดทำโครงการปรับโครงสร้างการผลิต การรวบรวม และการแปรรูปของสถาบันเกษตรกรรองรับผลผลิตทางการเกษตรของกรมส่งเสริมสหกรณ์ งบประมาณ ๑,๖๙๓,๕๐๐,๗๐๐ บาท ดำเนินการในปี ๒๕๖๔ วิธีดำเนินโครงการ คือ การให้เงินอุดหนุนแก่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร จำนวน ๒๕๑ แห่ง เพื่อนำไปจัดหาครุภัณฑ์ (ครุภัณฑ์การเกษตร ครุภัณฑ์ยานพาหนะและขนส่ง) และสิ่งก่อสร้าง (สิ่งก่อสร้างเพื่อการรวบรวมและแปรรูป) จำนวน ๔๘๖ รายการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของสหกรณ์ ซึ่งโครงการนี้ดำเนินการภายใต้แผนงาน/โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม ตามบัญชีพระราชกำหนดให้กระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหาเยียวยาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ระบาดของโรคติดเชื้อโคโรนา ๒๐๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเด็นแผนแม่บทย่อย/ประเด็นย่อย คือ แผนงานหรือโครงการลงทุนและกิจกรรมการพัฒนาที่สามารถพลิกฟื้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพิ่มศักยภาพ และยกระดับการค้า การผลิตและการบริการในสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ โดยครอบคลุมภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการค้าและการลงทุนท่องเที่ยวและบริการ (แผนงานหรือโครงการกลุ่มที่ ๓.๑)

จากการศึกษาและวิเคราะห์แผนงาน/โครงการของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และจากการรับฟังคำชี้แจงของผู้แทนหน่วยงาน และความเห็นของผู้แทนสหกรณ์พบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ดังนี้

(๑) การจัดทำแผนงาน/โครงการ เป็นการดำเนินการภายใต้ภารกิจปกติของหน่วยงาน จึงทำให้การกำหนดกิจกรรม ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายของโครงการ ยังไม่สอดคล้องหรือส่งผลถึงตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องได้เท่าที่ควร

(๒) การจัดทำแผนงาน/โครงการ ภายใต้แผนงานบูรณาการ ยังไม่เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานอย่างแท้จริง บางโครงการเป็นเพียงการทำกิจกรรมตามภารกิจของหน่วยงานและนำไปเชื่อมต่อภายใต้โครงการเดียวกันและขาดความชัดเจนในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและตัวชี้วัดร่วมกัน

(๓) โครงการส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนให้กับสหกรณ์ภาคการเกษตรในการจัดหาอุปกรณ์ด้านการผลิตและการตลาด และเป็นกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคลากรสหกรณ์ แต่ยังขาดการดำเนินการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ขาดกิจกรรมติดตามผลการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อให้โครงการสัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม

(๔) การจัดทำฐานข้อมูลของสหกรณ์ภาคการเกษตรของหน่วยงานยังมีไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และเป็นไปตามสถานการณ์สำหรับนำไปจัดทำโครงการในการสนับสนุนและพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้เป็นไปตามข้อเท็จจริงและเหมาะสม ทั้งนี้ สหกรณ์ภาคการเกษตรทั้งหมดยังไม่มีการจัดเก็บข้อมูลของสมาชิกอย่างเป็นระบบ

(๕) ข้อจำกัดด้านงบประมาณจึงทำให้ไม่สามารถจัดทำโครงการให้ครอบคลุมกับการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้สหกรณ์มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นในการทำบทบาทอำนวยประโยชน์ให้กับเกษตรกรสมาชิกได้อย่างทั่วถึง

(๖) การจัดทำแผนงาน/โครงการของหน่วยงานที่รับผิดชอบส่วนใหญ่ไม่มีการพิจารณาผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งในแต่ละระดับมากำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการยกระดับ หรือการพัฒนาให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งที่จะสามารถดำเนินกิจกรรมให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรสมาชิกได้ตามศักยภาพของสหกรณ์แต่ละระดับ

(๗) การจัดทำโครงการของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นเรื่องการอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรสหกรณ์ในด้านการเงินและการบัญชี เพื่อให้บุคลากรสหกรณ์สามารถจัดทำบัญชีและงบการเงินได้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการบริหารงานด้านการเงินการบัญชี แต่บุคลากรของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์มีไม่เพียงพอในการที่จะเข้าไปกำกับแนะนำบุคลากรสหกรณ์ให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องทำให้การดำเนินโครงการไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร

(๘) แผนงาน/โครงการของหน่วยงานที่รับผิดชอบส่วนใหญ่จะเป็นโครงการที่ให้สหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เกษตรกรสมาชิกได้อย่างเป็นรูปธรรมและสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์อย่างยั่งยืน แต่มีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนโครงการ คือ

(๘.๑) เจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้ปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคและสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางในการขับเคลื่อนแผนงาน/โครงการที่จะตอบสนองนโยบายรัฐภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ทำให้ไม่สามารถส่งเสริมหรือผลักดันให้สหกรณ์ขยายผลหรือพัฒนาต่อยอดโครงการให้บรรลุเป้าหมายตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องได้กำหนดไว้

(๘.๒) สหกรณ์ขาดผู้นำที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารการดำเนินงาน สหกรณ์อย่างมืออาชีพและมีการปรับเปลี่ยนตามวาระ จึงทำให้การดำเนินโครงการขาดความต่อเนื่อง รวมทั้งขาดการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

(๘.๓) คณะกรรมการและฝ่ายจัดการสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความพร้อมในการเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนแผนงาน/โครงการที่หน่วยงานให้การสนับสนุน

(๘.๔) สหกรณ์ที่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนและปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ ในขณะที่สหกรณ์ไม่มีความพร้อมด้านบุคลากร การบริหารจัดการ เงินทุน หรืออุปกรณ์การผลิตและการตลาด ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของภาครัฐ

ในการให้สหกรณ์ดำเนินการบริหารจัดการผลผลิตการเกษตรแก่สมาชิกและเกษตรกร ในชุมชน รวมทั้งขาดการวางแผนการบริหารจัดการอุปกรณ์การผลิตและการตลาดที่ได้รับ จึงไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

๓.๒ สรุปผลการศึกษา

ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการเกษตร แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศ การเกษตร ได้กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด "สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความเข้มแข็ง ในระดับมาตรฐานเพิ่มขึ้น (เฉลี่ยร้อยละ)" และกำหนดค่าเป้าหมาย ปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ "สหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับ ๑ และ ๒ อย่างน้อยร้อยละ ๙๐" โดยมีหน่วยงาน ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนและรับผิดชอบตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายดังกล่าว ได้มีการดำเนินการจัดระดับขึ้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ตามเกณฑ์และเงื่อนไข การจัดระดับขึ้น ความเข้มแข็งของสหกรณ์ทุกประเภท แบ่งเกณฑ์การประเมินออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ความสามารถในการให้บริการสมาชิก (๒) ประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ (๓) ประสิทธิภาพในการจัดการองค์กร และ (๔) ประสิทธิภาพในการบริหารงาน และมีการแบ่งระดับขึ้นความเข้มแข็งออกเป็น ๔ ระดับ ซึ่งคณะกรรมการด้านสหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรอื่น ได้ทำการศึกษาผลการจัดระดับขึ้น ความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรในปี ๒๕๖๒ และปี ๒๕๖๓ เพื่อเปรียบเทียบกับตัวชี้วัด และค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ และศึกษาการดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่เกี่ยวข้อง จากการจัดทำแผนงาน/โครงการของหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักที่สอดคล้อง กับยุทธศาสตร์ชาติ สรุปผลการศึกษา ดังนี้

๓.๒.๑ การจัดระดับขึ้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๑) ผลการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ปี ๒๕๖๒ มีสหกรณ์ระดับขึ้น ๑ และ ขึ้น ๒ จำนวน ๓,๓๕๐ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๐๔ ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ได้สรุปผลการขับเคลื่อนเป้าหมาย ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายตามแผนย่อยการพัฒนา ระบบนิเวศการเกษตรของหน่วยงานที่รับผิดชอบได้บรรลุค่าเป้าหมายแล้ว แต่ผลการจัดระดับขึ้น ความเข้มแข็งเป็นผลการจัดระดับขึ้นของสหกรณ์ทุกประเภทไม่ใช่เฉพาะสหกรณ์ที่เป็นสถาบัน เกษตรกรตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแผนย่อย การพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร ดังนั้น สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติควรพิจารณาใช้ผลการจัดระดับขึ้น ความเข้มแข็งของสหกรณ์ที่เป็นสถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ภาคการเกษตร) ในการวัด เป็นค่าเป้าหมายเท่านั้นเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและตัวชี้วัดตามที่กำหนด

๒) ผลการจัดระดับขึ้นความเข้มแข็งเฉพาะสหกรณ์ประเภทที่เป็นสถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ภาคการเกษตร) ปี ๒๕๖๒ และ ปี ๒๕๖๓ มีสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับขึ้น ๑ และ ขึ้น ๒ ร้อยละ ๙๓.๐๗ และ ๘๙.๗๖ ของสหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีสถานภาพ การดำเนินงานตามลำดับ ซึ่งผลการจัดระดับความเข้มแข็งของปี ๒๕๖๓ ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ ๓.๗๐ และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยปี ๒๕๖๒ - ๒๕๖๓ มีสหกรณ์ภาคการเกษตร

ที่มีความเข้มแข็งเฉลี่ยร้อยละ ๙๑.๔๒ ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สรุปว่า บรรลุค่าเป้าหมายปี ๒๕๖๓ แล้ว (ปี ๒๕๖๓ สศช. ได้ใช้ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง เฉพาะสหกรณ์ภาคการเกษตร) แต่มีข้อสังเกตว่า สหกรณ์ภาคการเกษตรชั้น ๑ และสหกรณ์ชั้น ๒ มีจำนวนลดลง แต่สหกรณ์ชั้น ๓ มีจำนวนเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้น ๑ และชั้น ๒ ตามค่าเป้าหมายนั้น ปรากฏว่าเป็นสหกรณ์ชั้น ๒ ถึงร้อยละ ๗๔.๗๓ และเป็นสหกรณ์ชั้น ๑ เพียงร้อยละ ๑๕.๐๓ เท่านั้น ซึ่งการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์นั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบควรกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้ชัดเจน โดยการกำหนดให้มีการพัฒนา หรือยกระดับให้เป็นสหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีความเข้มแข็งระดับ ๑ เพิ่มขึ้น และเป็นสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งระดับ ๓ ให้มีจำนวนลดลงในแต่ละปี

๓) การกำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขการประเมินการจัดระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากเกณฑ์ทั้ง ๔ ด้าน ได้ใช้ตัววัดเดียวกันในการประเมินสหกรณ์ทุกประเภท ที่มีบริบทและวัตถุประสงค์แตกต่างกันและเกณฑ์การประเมินเป็นการประเมินในระดับองค์กร เท่านั้น ไม่สามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่า สหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีความเข้มแข็งจากการจัดระดับชั้นจะส่งผลให้เกษตรกรสมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร สำหรับเงื่อนไขการประเมินตามที่หน่วยงานกำหนด ยังมีจุดอ่อนเพราะพบว่ามีสหกรณ์ภาคการเกษตรชั้น ๒ ตกตัววัดและไม่เป็นไปตามเกณฑ์และลักษณะการแบ่งระดับชั้น ตามที่หน่วยงานได้กำหนดไว้เป็นจำนวนมากไม่น้อยกว่า ๙๐๖ แห่ง ซึ่งสหกรณ์เหล่านี้ไม่ควร ถูกนับเป็นค่าเป้าหมายสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งในระดับ ๒ ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบ จึงควรทบทวนการกำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขการประเมินให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และพิจารณาตัววัดของสหกรณ์แต่ละประเภทให้ครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านองค์กรและด้านสมาชิก ให้สามารถสะท้อนเห็นถึงความสามารถในการอำนวยประโยชน์ให้กับสมาชิกสหกรณ์ ได้อย่างเป็นรูปธรรมสำหรับสหกรณ์ประเภทนั้น ๆ

๔) สหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็งเป็นสหกรณ์ชั้น ๑ และชั้น ๒ จำนวนมาก ถึงแม้ว่าจะผ่านเกณฑ์การประเมินมีบางส่วนที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน สหกรณ์ และยังไม่สามารถทำบทบาทหรือดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลัก ของสหกรณ์และอำนวยประโยชน์ให้แก่สมาชิกในการประกอบอาชีพการเกษตรได้อย่างแท้จริง เนื่องจากสหกรณ์เหล่านี้ยังมีความเข้มแข็งหรือศักยภาพไม่เพียงพอทั้งในด้านการบริหารจัดการ องค์กร การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ และความสามารถในการให้บริการสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่ บุคลากรของสหกรณ์ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการยังไม่มีความพร้อม ในด้านความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรและการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งยังขาดแคลน แหล่งเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์สำหรับการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บริการสมาชิก ตลอดจน ยังไม่สามารถจัดการข้อมูลของสมาชิกด้านการเกษตรอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้ในการวางแผน ดำเนินงานหรือแผนธุรกิจของสหกรณ์ และวางแผนการผลิตให้กับสมาชิก นอกจากนี้ยังขาด

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร

๓.๒.๒ บทบาทของสหกรณ์ภาคการเกษตรในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก

จากการศึกษาพบว่า สหกรณ์ภาคการเกษตรที่เข้มแข็งต้องมีความสามารถในการอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพการเกษตรของสมาชิกได้ตลอดห่วงโซ่อุปทานของสินค้า โดยการทำบทบาทในการดำเนินกิจกรรมรวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคเอกชน เพื่อให้สมาชิกผลิตสินค้าที่มีคุณภาพมาตรฐาน เป็นไปตามความต้องการของตลาด สามารถลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ดังนี้ (๑) การส่งเสริมการผลิต ประกอบด้วย การให้ความรู้ทางวิชาการด้านการเกษตรสมัยใหม่ รู้จักการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการผลิต ตลอดจนมีการติดตามให้คำแนะนำและช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการผลิตของเกษตรกรสมาชิก การจัดหาสินเชื่อเพื่อการผลิตภายใต้เงื่อนไขที่ผ่อนปรน การจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐาน ราคาถูก เหมาะสมกับพื้นที่เพาะปลูก การบริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่ทันสมัยตลอดห่วงโซ่การผลิตตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว และการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารที่สนับสนุนการทำการเกษตร เช่น ข้อมูลต้นทุนการผลิต ข้อมูลเกี่ยวกับการตลาด ข้อมูลด้านดินและน้ำ แผนที่เกษตรกรรม (Agri - Map) เป็นต้น (๒) การรวบรวมผลผลิตเพื่อจัดจำหน่าย เพื่อให้เกษตรกรสมาชิกขายผลผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรมและเพิ่มอำนาจการต่อรอง ซึ่งเป็นการดำเนินการในลักษณะการรวมกันขาย (๓) การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตของเกษตรกรสมาชิกและมีช่องทางการจัดจำหน่ายผลผลิตเพิ่มมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับงานวิจัย นวัตกรรมและเทคโนโลยี ในการดำเนินการเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาด (๔) การตลาดซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของภาคการเกษตร สหกรณ์จึงจำเป็นต้องมีบทบาทในการจัดการด้านการตลาด โดยหาตลาดรองรับผลผลิตของเกษตรกรสมาชิกหรือผลิตภัณฑ์แปรรูปของสหกรณ์ เพื่อลดความเสี่ยงในการลงทุนและใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการผลิตของสมาชิกและวางแผนธุรกิจของสหกรณ์

ทั้งนี้ การทำบทบาทดังกล่าวสหกรณ์ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ผู้ประกอบการและสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ ในแต่ละห่วงโซ่อุปทาน เพื่อเติมเต็มในขั้นตอนหรือกระบวนการที่สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินการได้เองหรือดำเนินการได้ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

๓.๒.๓ หน่วยงาน/องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร และการเชื่อมโยงบทบาท

๑) ในระบบสหกรณ์มีองค์กรที่มีบทบาทในการพัฒนาและสนับสนุนให้สหกรณ์ภาคการเกษตรมีความเข้มแข็งประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแนวทางในการพัฒนาสหกรณ์ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ตลอดจนจัดทำแผนพัฒนาการสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ในฐานะเป็นองค์กรสูงสุดของขบวนการสหกรณ์ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจการของสหกรณ์ทุกประเภททั่วราชอาณาจักรให้มีความเจริญก้าวหน้า และชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ ที่ทำหน้าที่เป็นหัวขบวน ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของสหกรณ์แต่ละประเภทเพื่อส่งเสริมให้สหกรณ์สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวมเพื่อประโยชน์แก่สหกรณ์สมาชิกและส่วนรวม รวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม แต่จากการศึกษาพบว่า องค์กรในระบบสหกรณ์ยังไม่สามารถทำบทบาทหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ เนื่องจากมีข้อจำกัดจำนวนมาก เช่น งบประมาณในการดำเนินงาน ประสิทธิภาพในการบริหารงาน รวมถึงความร่วมมือของสหกรณ์สมาชิกและขาดการบูรณาการร่วมกันของขบวนการสหกรณ์ และกับหน่วยงานภาครัฐ ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์

๒) สหกรณ์ภาคการเกษตรยังขาดการเชื่อมโยงบทบาทหรือสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนและพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ตามอำนาจหน้าที่และภารกิจของแต่ละหน่วยงานทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ขบวนการสหกรณ์และสถาบันเกษตรกรอื่น เช่น วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพ ในชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพของสหกรณ์ให้สามารถทำบทบาทในการดำเนินกิจกรรม อำนวยประโยชน์ให้กับเกษตรกรสมาชิกในแต่ละห่วงโซ่ ตั้งแต่ด้านการผลิต การรวบรวมผลผลิต การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าและการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ ยังขาดการบูรณาการร่วมกันในการพัฒนาการเกษตรตามบทบาทภารกิจของหน่วยงาน และยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้สถาบันเกษตรกรที่เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกร เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนแผนแม่บท ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้อง

๓.๒.๔ การจัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์ภาคเกษตรของหน่วยงานรับผิดชอบหลักและความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

๑) กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้มีการจัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการเกษตร แผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตรไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดไว้ในแผนงานพื้นฐาน (ผลผลิตกรมส่งเสริมสหกรณ์ : ส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งตามศักยภาพ และผลผลิตกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ : สหกรณ์และสถาบันเกษตรกรได้รับการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็ง) และได้จัดทำเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปีเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติงานสำหรับหน่วยงานในระดับพื้นที่ ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้กำหนดตัวชี้วัดภายใต้แผนงานพื้นฐานไว้สอดคล้องกับตัวชี้วัดตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร แต่ไม่มีการจัดทำแผนการพัฒนาหรือยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อน จึงไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ได้อย่างแท้จริง

๒) กรมส่งเสริมสหกรณ์มีการจัดทำโครงการภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศ ดังนี้

● จัดทำโครงการและกำหนดกิจกรรมส่งเสริมการรวมกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตามแผนย่อยการพัฒนาระบบนิเวศการเกษตร แต่ดำเนินการในพื้นที่เฉพาะโครงการหลวงและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ซึ่งกิจกรรมการส่งเสริมการรวมกลุ่ม การตั้งกลุ่มเตรียมการสหกรณ์ ควรเป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานของกรมส่งเสริมสหกรณ์ในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศไว้ด้วย เช่น พื้นที่กลุ่มแปลงใหญ่หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

● จัดทำโครงการที่สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนย่อยเกษตรปลอดภัย เพื่อสนับสนุนให้สหกรณ์ภาคการเกษตรทำบทบาทส่งเสริมการผลิตของเกษตรกรสมาชิกในการทำการเกษตรสร้างมูลค่าเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่กลุ่มเป้าหมายมีจำนวนน้อยมาก ทั้งนี้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรสมาชิกด้านการส่งเสริมการผลิตให้มากขึ้น ซึ่งการดำเนินโครงการในลักษณะนี้ จะสามารถช่วยขับเคลื่อนแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการเกษตร แผนย่อยเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรแปรรูป เกษตรชีวภาพ เกษตรปลอดภัย และเกษตรอัจฉริยะ รวมทั้งประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก และแผนการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริม Smart Farmer และ Precision Farming การพัฒนาระบบประกันภัยพืชผลและระบบเกษตรพันธสัญญา เป็นต้น

● จัดทำโครงการภายใต้แผนงานบูรณาการเพื่อส่งเสริมสหกรณ์ภาคการเกษตรมีความเข้มแข็งในมิติต้นทุนทาง กลางทาง และปลายทาง ให้สามารถทำบทบาทในการให้บริการสมาชิกได้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน แต่จากข้อมูลเบื้องต้นยังไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าการกำหนดกลุ่มเป้าหมายของโครงการต้นทุนทาง กลางทาง และปลายทางเป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกันหรือไม่ หรือมีวิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายให้เข้าร่วมโครงการที่ชัดเจนอย่างไร และที่สำคัญการดำเนินโครงการยังไม่มีบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม

๓) การจัดทำโครงการของกรมส่งเสริมสหกรณ์ทั้งโครงการตามแผนงานงบประมาณประจำปี โครงการเพื่อขับเคลื่อนแผนการปฏิรูปประเทศหรือโครงการเพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ ส่วนใหญ่เป็นโครงการเพื่อการสนับสนุนงบประมาณในรูปแบบเงินอุดหนุนให้กับสหกรณ์ภาคการเกษตรเพื่อนำไปจัดหาครุภัณฑ์ (ครุภัณฑ์การเกษตร ครุภัณฑ์ยานพาหนะและขนส่ง) และสิ่งก่อสร้าง (สิ่งก่อสร้างเพื่อการรวบรวมและแปรรูป) โดยสหกรณ์สมทบงบประมาณส่วนหนึ่งในการดำเนินการ ซึ่งการดำเนินโครงการลักษณะนี้หากภาครัฐขาดข้อมูลที่สำคัญและไม่สามารถวิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการใช้ประโยชน์ของสหกรณ์และของเกษตรกรสมาชิก รวมทั้งความพร้อมของสหกรณ์ในการบริหารจัดการได้อย่างแท้จริง อาจส่งผลให้อุปกรณ์หรือสิ่งก่อสร้างที่สหกรณ์ได้รับไปไม่ถูกใช้ประโยชน์หรือถูกใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า

๔) การจัดทำโครงการของหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นการดำเนินการภายใต้ภารกิจปกติของหน่วยงาน จึงทำให้การกำหนดกิจกรรม ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายของโครงการยังไม่สอดคล้องหรือส่งผลถึงตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องได้เท่าที่ควร รวมถึงการพิจารณาคัดเลือกสหกรณ์ภาคการเกษตรเป้าหมายให้เข้าร่วมโครงการไม่ชัดเจนทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการและไม่ได้นำผลการจัดระดับความเข้มแข็งมาพิจารณาเพื่อกำหนดเป้าหมายด้วย

บทที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

จากผลการพิจารณาศึกษา เรื่อง “การพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง” มีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง ดังนี้

๔.๑ กระบวนการเกษตรและสหกรณ์

๑) วางกรอบแนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นกลไกหลักในการพัฒนาการเกษตรและยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้นได้อย่างแท้จริง โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการ

๑.๑) ปรับปรุงหลักเกณฑ์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ให้เป็นไปตามบริบทและวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์แต่ละประเภท ไม่ควรนำสหกรณ์ที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์มาเป็นเป้าหมายในการจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง ซึ่งการกำหนดเกณฑ์และตัววัดสำหรับการประเมินสหกรณ์ ควรจัดทำเกณฑ์การประเมินความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร ประกอบด้วย สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง แยกออกมาต่างหากจากสหกรณ์ประเภทอื่น ๆ โดยพิจารณาให้ครอบคลุมทั้งมิติด้านองค์กรและมิติด้านสมาชิก และต้องคำนึงถึงการดำเนินกิจกรรมการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการประกอบอาชีพของเกษตรกรตั้งแต่ภาคการผลิตจนถึงภาคการตลาด และวัตถุประสงค์ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรสมาชิก เช่น การมีรายได้เพิ่มขึ้น มีหนี้สินลดลง และมีเงินออมเพิ่มขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงว่าสหกรณ์ภาคการเกษตรที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งระดับ ๑ ระดับ ๒ สามารถเป็นกลไกในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิก และเกษตรกรในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สำหรับการจัดทำหลักเกณฑ์ดังกล่าว ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและภาคสหกรณ์ โดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

๑.๒) กำหนดวัตถุประสงค์การจัดระดับชั้นความเข้มแข็ง คุณลักษณะหรือค่านิยมของสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งในแต่ละระดับชั้น รวมถึงกำหนดบทบาทของสหกรณ์ในการบริหารจัดการและการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิกและชุมชนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลผลิต ตลอดจนมีช่องทางการจำหน่ายผลผลิต การเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ของเกษตรกร เพื่อที่จะส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๑.๓) จัดทำแผนพัฒนาและยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร แผนระยะยาว ๕ - ๒๐ ปี ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาเป้าหมาย และตัวชี้วัดให้ชัดเจนในแต่ละระดับชั้น รวมทั้งการกำหนดมาตรการหรือแผนปฏิบัติงานย่อย ซึ่งจะต้องมีการติดตามผลการขับเคลื่อนเพื่อนำมาปรับปรุงและยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

๒) กำหนดนโยบายการพัฒนาการเกษตรในการสร้างการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานในและนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนให้สหกรณ์ภาคการเกษตรมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมอบให้กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นแกนกลางในการบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรผ่านสถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ภาคการเกษตร) ทั้งด้านการผลิตและการตลาด โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติร่วมกัน (Joint Planning) การกำหนดเป้าหมายร่วม (Joint Goal) โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรสมาชิกเป็นเป้าหมายในการดำเนินโครงการ และกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จและค่าเป้าหมายร่วมกัน (Joint KPI) เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปขับเคลื่อนตามบทบาทภารกิจของแต่ละหน่วยงานและเป็นหน่วยงานในการกำกับดูแล (Regulator) และติดตามผลการขับเคลื่อนโครงการให้บรรลุค่าเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด

๔.๒ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑) ปรับการจัดทำแผนงาน/โครงการของหน่วยงานให้สอดคล้องกับทิศทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติให้เห็นผลเชิงประจักษ์และมุ่งผลสัมฤทธิ์

๑.๑) จัดทำงบประมาณ โดยแยกงานภารกิจพื้นฐานและงานพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรให้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางและแผนพัฒนาได้อย่างเหมาะสม ตามศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการที่หน่วยงานรับผิดชอบ โดยปรับการจัดทำงบประมาณในส่วนงานพัฒนาสถาบันเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งไว้ที่รายการงบประมาณรายจ่าย : แผนงานยุทธศาสตร์ กำหนดค่าเป้าหมายและตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ สำหรับแผนการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ให้ผ่านมาตรฐานสหกรณ์ ควรกำหนดไว้ในรายการงบประมาณรายจ่าย : แผนงานพื้นฐาน เนื่องจากเป็นภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของทั้งสองหน่วยงาน

๑.๒) จัดทำโครงการร่วมกันตามแผนพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์ภาคการเกษตร โดยการนำผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งในแต่ละระดับ มาวิเคราะห์และกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยในแต่ละระดับชั้น เพื่อจัดกลุ่มในการส่งเสริมสนับสนุนตามศักยภาพของสหกรณ์ในแต่ละกลุ่ม ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งควรกำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายการยกระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์จากสหกรณ์ชั้น ๓ เป็นสหกรณ์ชั้น ๒ และจากสหกรณ์ชั้น ๒ เป็นสหกรณ์ชั้น ๑ ให้มีความชัดเจนและควรพัฒนาสหกรณ์ชั้น ๑ ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี

๒) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการระบบฐานข้อมูลสหกรณ์ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์และการให้บริการเกษตรกรสมาชิก โดยร่วมกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ วางแผนออกแบบการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับใช้ในการจัดการระบบฐานข้อมูลสหกรณ์ให้เป็นฐานข้อมูลเดียวกันและใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยจัดทำข้อมูลจากสองส่วนที่สำคัญคือ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลของสหกรณ์ ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐาน บุคลากรสหกรณ์ (คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ผู้ตรวจสอบกิจการ) โครงสร้างสหกรณ์ เครื่องมืออุปกรณ์

และการใช้ประโยชน์ การดำเนินธุรกิจ ปริมาณธุรกิจและจำนวนผู้ใช้บริการ ผลการดำเนินงาน และฐานะทางการเงินของสหกรณ์ และส่วนที่ ๒ ข้อมูลของสมาชิกสหกรณ์ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป (เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา ขนาดและแรงงานในครัวเรือน รายได้และค่าใช้จ่าย ในครัวเรือน จำนวนหนี้สิน ฯลฯ) รายได้และค่าใช้จ่ายจากการประกอบอาชีพการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตร ประเภทผลผลิตทางการเกษตร จำนวนผลผลิตที่ผลิตได้ในแต่ละรอบการผลิต และการจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น โดยควรให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ในการสนับสนุนและผลักดันให้สหกรณ์จัดทำระบบฐานข้อมูลและมีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นหน่วยงานสนับสนุนในการพัฒนา Application ทั้งที่เป็น Web-Application สำหรับสหกรณ์ และ Mobile-Application สำหรับสมาชิก และพัฒนา Database เพื่อใช้ในการรวบรวม จัดเก็บ ประมวลผลและจัดการข้อมูล โดยมีสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ Update ข้อมูล ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

๓) สร้างกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากรสหกรณ์ ภาคการเกษตรอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการร่วมกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตร ระดับประเทศ ในการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ และสมาชิกสหกรณ์ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยวางกรอบหลักสูตรการให้ความรู้กับบุคลากรสหกรณ์ในแต่ละกลุ่มให้เหมาะสมและทันสมัย สอดคล้องกับบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งให้มีการบ่มเพาะการสร้างจิตสำนึกเรื่องสหกรณ์ สำหรับหลักสูตรควรกำหนดเป็น ๓ ระดับ คือ หลักสูตรพื้นฐาน หลักสูตรก้าวหน้าและหลักสูตรขั้นสูง และต้องแบ่งแยกความรับผิดชอบในการพัฒนาบุคลากรตามบทบาทหน้าที่และศักยภาพ ของหน่วยงานให้มีความชัดเจนไม่ซ้ำซ้อนกัน ทั้งนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคณะกรรมการ ดำเนินการและฝ่ายจัดการ ซึ่งอาจมีการจัดตั้งสถาบันพัฒนาผู้นำสหกรณ์ และมอบหมายให้ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก โดยมีภาครัฐ ขบวนการสหกรณ์ และสถาบันการศึกษาให้การสนับสนุนงบประมาณ องค์ความรู้ และการวางระบบการบริหาร จัดการ รวมทั้งให้มีการจัดเก็บข้อมูลการอบรมของบุคลากรสหกรณ์อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรมีการปรับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน แบบออนไลน์ จัดทำชุดความรู้สื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดี จะทำให้ประหยัดงบประมาณสามารถพัฒนาบุคลากรได้จำนวนมาก รวมถึงต้องมีการสร้างระบบ การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เพื่อเป็นคลังความรู้ให้กับคณะกรรมการ และผู้จัดการ สามารถเข้าไปค้นหาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการบริหารจัดการสหกรณ์ได้ตลอดเวลา

๔) พัฒนาระบบการบริหารจัดการของสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้งานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม ระบบสารสนเทศ และเครื่องมือการจัดการสมัยใหม่ มาใช้ในการบริหารงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ทั้งนี้ ภาครัฐควรส่งเสริมสหกรณ์ ภาคการเกษตรจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ ระยะ ๓ - ๕ ปี เป็นกรอบในการจัดทำแผนงาน และงบประมาณประจำปี รวมทั้ง ให้มีการจัดทำแผนธุรกิจและสนับสนุนให้สหกรณ์ ใช้ระบบสารสนเทศในการดำเนินกิจการ เช่น การจัดทำบัญชี การจัดการข้อมูล และการให้บริการ

สมาชิก เพื่อให้สหกรณ์มีข้อมูลที่โปร่งใสเป็นที่น่าเชื่อถือ และทันสมัยสามารถใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานได้ทันเวลาที่ ทำให้บริการสมาชิกได้สะดวกรวดเร็ว รวมทั้งสามารถจัดเก็บข้อมูลการทำธุรกิจของสมาชิกอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ภาครัฐต้องส่งเสริมให้สหกรณ์ภาคการเกษตรมีการกำกับดูแลกิจการที่ดี และกำหนดให้มีมาตรการเพื่อกำกับดูแลธรรมาภิบาลในสหกรณ์ไว้ด้วย

๕) ผลักดันและพัฒนาสหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งชั้น ๑ ให้เป็นสหกรณ์ต้นแบบ (Smart Cooperative) ที่สามารถทำบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิกได้อย่างแท้จริงและเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจการเกษตรในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการด้านการจัดการเกษตรสมัยใหม่ (Service Provider) อย่างครบวงจร เพื่อให้มีบทบาทในการช่วยเหลือเกษตรกรสมาชิกในการทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีความสามารถในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องได้ และควรกำหนดจำนวนเป้าหมายในการพัฒนาเป็นสหกรณ์ต้นแบบ (Smart Cooperative) ให้ชัดเจน โดยภาครัฐให้การสนับสนุนทรัพยากรในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับสหกรณ์เป้าหมายให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระดับต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

๖) กำหนดแนวทางในการประสานความร่วมมือกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน รวมถึงภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือหรือสร้างเครือข่ายในการส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ โดยพิจารณาจากกระบวนการทำบทบาทหน้าที่ของสหกรณ์ภาคการเกษตรตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง และจากกระบวนการบริหารจัดการองค์กรและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ภาคการเกษตร เพื่อให้สหกรณ์ใช้เป็นแนวทางในการบูรณาการกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์ให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการบริหารจัดการและการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิก ทั้งนี้ ควรดำเนินการร่วมกับสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ และผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ

๗) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งเพื่อยกระดับเป็นสหกรณ์ โดยเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ การบริหารจัดการองค์กร การจัดทำบัญชี และการดำเนินธุรกิจในรูปแบบสหกรณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ให้แก่กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปลงใหญ่ ฯลฯ โดยทั้งสองหน่วยงานต้องกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาและบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของเกษตรกร

๔.๓ กรมส่งเสริมสหกรณ์

๑) ส่งเสริมให้สหกรณ์ภาคการเกษตรทำบทบาทในการดำเนินกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิกตามศักยภาพของสหกรณ์ได้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ โดยดำเนินกิจกรรมตั้งแต่การส่งเสริมการผลิต การรวบรวมผลผลิต การแปรรูป

และการตลาด หรือเชื่อมโยงความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ สถาบัน การศึกษา ภาคเอกชน และสถาบันเกษตรกรอื่น ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำบทบาทของสหกรณ์แต่ละแห่งไว้ในกิจกรรมที่สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินการเองได้ หรือดำเนินการได้แต่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ดังแผนภาพที่ ๖

แผนภาพที่ ๖ แสดงบทบาทของสหกรณ์ภาคการเกษตรในการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรสมาชิกตลอดห่วงโซ่อุปทาน

๒) ส่งเสริมให้สหกรณ์ภาคการเกษตรจัดทำกระบวนการแนะนำส่งเสริมการผลิตและการส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรสมาชิกอย่างเป็นระบบ โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มตามชนิดสินค้า และดำเนินการในลักษณะแปลงใหญ่ นำระบบการบริหารจัดการกลุ่มมาใช้ในการขับเคลื่อนการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ มีตลาดรองรับ และมีการวางแผนการผลิตร่วมกัน สร้างบทบาทผู้นำกลุ่มและบริหารจัดการกลุ่ม ส่งเสริมการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างเกษตรกรสมาชิกให้เป็น Smart Farmer และ Young Smart Farmer ทั้งนี้ สหกรณ์ภาคการเกษตรที่มีศักยภาพควรมีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาชีพไว้ในสหกรณ์ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้คำแนะนำการผลิตของเกษตรกรสมาชิกอย่างใกล้ชิด และให้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิตและการตลาดที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งทำหน้าที่ประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและสนับสนุนการผลิตของเกษตรกรสมาชิก

๓) ทบทวนและออกแบบโครงสร้าง บทบาท และรูปแบบการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตรในทุกกระดับ ตั้งแต่สหกรณ์ระดับปฐม ชุมชนสหกรณ์ระดับจังหวัด และชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศ

โครงสร้างและรูปแบบของสหกรณ์ในปัจจุบันกำหนดไว้เป็นลักษณะเดียวกันสำหรับสหกรณ์ทุกประเภท ทุกขนาด และทุกระดับ และดำเนินการอยู่ภายใต้บทบัญญัติเดียวกัน

ทำให้เป็นปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานของสหกรณ์ ตลอดจนเป็นปัญหาในการส่งเสริมสนับสนุนหรือกำกับสหกรณ์ให้เหมาะสมกับสถานภาพและศักยภาพของสหกรณ์ ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบจึงควรออกแบบโครงสร้าง บทบาท และรูปแบบการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับปฐมให้เป็นไปตามขนาดของสหกรณ์ และกำหนดองค์ประกอบในการแบ่งขนาดให้เหมาะสมกับประเภทสหกรณ์ สำหรับชุมนุมสหกรณ์ ระดับจังหวัด และระดับประเทศต้องกำหนดบทบาทของชุมนุมสหกรณ์แต่ละระดับอย่างชัดเจนไม่ซ้ำซ้อนกับสหกรณ์ระดับปฐม แต่ให้เป็นการเกื้อหนุนและสัมพันธ์กัน ตลอดจนออกแบบโครงสร้างของขบวนการสหกรณ์ให้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสหกรณ์ทุกระดับทั้งในทางธุรกิจและความร่วมมือในการพัฒนาสหกรณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ขบวนการสหกรณ์มีพลังในการดำเนินงานร่วมกันและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากซึ่งการออกแบบโครงสร้างของสหกรณ์และขบวนการสหกรณ์ ควรกำหนดให้มีการเชื่อมโยงกันทั้งในแนวดิ่ง (Vertical Integration) และในแนวนอน (Horizontal Integration) สอดรับกับสถานการณ์หรือโครงสร้างเศรษฐกิจในปัจจุบันโดยกำหนดให้มีการเชื่อมโยงบทบาทกับภาคีเครือข่ายที่เกื้อหนุนการพัฒนาระบบสหกรณ์ ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา กลุ่มเกษตรกร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์อื่น ๆ ไว้ด้วย

๔) ปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์หรือระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ให้เอื้อต่อการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตร เพื่อให้ได้คณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เพื่อการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบริหารจัดการ การเกษตร การตลาด กฎหมาย เทคโนโลยีสารสนเทศและการเงิน เป็นต้น

๕) เร่งดำเนินการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์กลางทางการเงินในระบบสหกรณ์ เพื่อแก้ปัญหาสหกรณ์ที่ขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินกิจการและสหกรณ์ที่มีสภาพคล่องส่วนเกินและทำให้มีเงินล้นระบบ โดยใช้งานวิจัยและผลงานทางวิชาการของหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันการศึกษาที่มีการศึกษาไว้แล้วจำนวนมากมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา รวมทั้งศึกษาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเงิน เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับสถานการณ์ การศึกษาครั้งนี้ควรให้ครอบคลุมถึงวิธีการบริหารจัดการ กฎหมายที่เป็นปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข ตลอดจนวิธีการกำกับ การควบคุมดูแล เป็นต้น

๖) วางระบบการส่งเสริมสนับสนุนสหกรณ์ให้สอดคล้องกับสถานภาพและบริบทของสหกรณ์ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพและความพร้อมของสหกรณ์แต่ละแห่ง จากผลการประเมินระดับความเข้มแข็งของสหกรณ์ ระดับมาตรฐานสหกรณ์ และการประเมินสหกรณ์จากเครื่องมือต่าง ๆ ที่ภาครัฐได้ดำเนินการอยู่แล้ว รวมทั้งนำขนาดของสหกรณ์มาเป็นปัจจัยในการพิจารณากำหนดระดับการส่งเสริมสหกรณ์ด้วย เพื่อให้ทราบศักยภาพของสหกรณ์ที่แท้จริงและวางระบบการส่งเสริม และกำหนดแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนให้เหมาะสมกับสถานภาพของสหกรณ์ภาคการเกษตรแต่ละระดับในการให้บริการเกษตรกรสมาชิกในด้านต่าง ๆ ตามความสามารถที่มีอยู่

และพัฒนาต่อยอดให้มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น จนสามารถทำบทบาทหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกรสมาชิกและชุมชนได้ตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๔.๔ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

๑) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเตือนภัยทางการเงินออนไลน์ โดยการพัฒนาต่อยอดจากศูนย์ข้อมูลทางการเงินการบัญชีสหกรณ์ที่ได้มีการรวบรวมข้อมูลจากการตรวจสอบบัญชีและนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง แม่นยำ พร้อมทั้งนำมาแสดงผลเป็นรายสหกรณ์และภาพรวมในระดับจังหวัดและระดับประเทศ เพื่อให้สหกรณ์และผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบข้อมูลความเสี่ยงจุดอ่อน หรือสัญญาณเตือนภัยสำคัญ ๆ ซึ่งสหกรณ์สามารถใช้ข้อมูลในการวางแผนแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนาได้ทันเหตุการณ์ รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบมีข้อมูลเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งอีกด้วย

๒) ทบทวนระเบียบ คำแนะนำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินการบัญชีให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ควรพิจารณาตามบริบทและขนาดของสหกรณ์แต่ละประเภท เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานของสหกรณ์และสร้างความเชื่อมั่น โปร่งใสในระบบสหกรณ์

๓) ปรับบทบาทการตรวจสอบบัญชีให้เป็นการตรวจสอบเชิงการพัฒนาการบริหารจัดการ และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อลดช่องว่างและป้องกันการเกิดทุจริตที่จะเกิดขึ้นในสหกรณ์ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้สหกรณ์นำข้อมูลทางการเงินและบัญชีมาใช้ในการวิเคราะห์ และวางแผนการดำเนินธุรกิจอย่างรอบคอบ เกิดความระมัดระวังในการดำเนินงาน

๔.๕ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑) สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ควรพิจารณาทบทวนค่าเป้าหมาย (สหกรณ์มีความเข้มแข็ง ระดับ ๑ และ ๒) ของตัวชี้วัด “สถาบันเกษตรกร (สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเกษตรกร) ที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีความเข้มแข็งในระดับมาตรฐาน (เฉลี่ยร้อยละ)” ตามแผนแม่บทย่อยการพัฒนากระบวนการเกษตรให้มีความเหมาะสมและสามารถสะท้อนศักยภาพของสหกรณ์ที่ได้รับการจัดระดับขึ้นความเข้มแข็งตามค่าเป้าหมายให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และแสดงถึงประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการรวมกลุ่ม

๒) คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ควรเป็นกลไกหลักในการพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง โดยการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนพัฒนาการสหกรณ์เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาสหกรณ์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พร้อมทั้งเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี สำหรับการกำหนดแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งควรพิจารณาแยกตามประเภทของสหกรณ์และผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐและภาคสหกรณ์ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน และจัดทำคำขอตั้งงบประมาณประจำปี เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม และควรสร้างระบบกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

๓) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) ควรสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยวิจัยของหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาในการศึกษาวิจัยหรือคิดค้นนวัตกรรมให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเกษตรหรืออุตสาหกรรมเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน โดยพิจารณาคัดเลือกสหกรณ์ภาคการเกษตรเป็นกรณีศึกษา ซึ่งจะช่วยให้สามารถขับเคลื่อนงานวิจัยได้อย่างเป็นรูปธรรมและนำไปขยายผลสู่สถาบันเกษตรกรและเกษตรกรอื่น ๆ

๔) สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ควรพิจารณาทบทวน โครงสร้าง บทบาทให้เอื้อต่อการส่งเสริมกิจการของสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างแท้จริง โดยการศึกษาจากสันนิบาตสหกรณ์ของต่างประเทศหรือองค์กรต่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน การทำบทบาทหน้าที่ควรให้ความสำคัญในการให้การศึกษาอบรมบุคลากรสหกรณ์ โดยเน้นการพัฒนากรรมการ ดำเนินการ ผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้มีความเป็นมืออาชีพในการบริหารกิจการสหกรณ์ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการทำงานวิจัยหรือใช้ผลงานวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจการของสหกรณ์ภาคการเกษตรมาใช้ในการแนะนำช่วยเหลือ สนับสนุนทางวิชาการแก่สหกรณ์

๕) ชุมนุมสหกรณ์ภาคการเกษตรระดับประเทศ ควรทำบทบาทในการบริหารจัดการสินค้าสหกรณ์ทั้งระบบ และเป็นแกนหลักในการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์ประเภทเดียวกัน โดยประสานความร่วมมือกับชุมนุมสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงธุรกิจของสหกรณ์สมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ภาครัฐควรให้การสนับสนุนและพัฒนาชุมนุมสหกรณ์ให้มีศักยภาพเพียงพอในการทำบทบาทหน้าที่ดังกล่าว

๖) สหกรณ์ภาคการเกษตรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ให้สามารถมีบทบาทในการพัฒนาสหกรณ์ โดยสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ และควรส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดในเรื่องอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์อย่างถ่องแท้ เพื่อให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับสหกรณ์ ซึ่งจะทำให้สหกรณ์มีอำนาจการต่อรองและให้บริการสมาชิกได้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนเลือกตัวแทนสมาชิกสหกรณ์ที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมเข้ามาเป็นคณะกรรมการในการบริหารงานสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งติดตามตรวจสอบและให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสหกรณ์ อันจะส่งผลให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้ตามวัตถุประสงค์และอำนวยการประโยชน์ให้แก่สมาชิกสหกรณ์ได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (๒๕๖๒). แผนปฏิบัติการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ระยะ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๕) : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (๒๕๖๓). ภาวะเศรษฐกิจภาคสหกรณ์ไทย ประจำปี ๒๕๖๓ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (๒๕๖๓). สารสนเทศน่ารู้ทางการเงินสหกรณ์เกษตร : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (๒๕๖๓). รายงานการจัดชั้นคุณภาพของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี ๒๕๖๓
: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (๒๕๖๓). รายงานการเสถียรภาพของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี ๒๕๖๓
: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (๒๕๖๐). แผนพัฒนาความเข้มแข็งของสหกรณ์
พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๐ : กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (๒๕๕๙ - ๒๕๖๓). สารสนเทศกรมส่งเสริมสหกรณ์ : กรมส่งเสริมสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (๒๕๖๓). การประเมินและจัดระดับมาตรฐานสหกรณ์ : กรมส่งเสริมสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. คณะกรรมการพัฒนาสหกรณ์แห่งชาติ. (๒๕๖๒). แผนพัฒนาการสหกรณ์
ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๒๕๖๔).
- คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (๒๕๖๑). รายงานพิจารณาศึกษา
เรื่อง “สหกรณ์เข้มแข็ง เกษตรกรยั่งยืน” : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ
วุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (๒๕๖๓). บันทึกการประชุม คณะอนุกรรมการ
ด้านการสหกรณ์และสถาบันเกษตรกรอื่น ในคณะกรรมการการเกษตร
และสหกรณ์ วุฒิสภา ครั้งที่ ๒๑/๒๕๖๓ : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
การเกษตร.
- ประสพชัย พสุนนท์. (๒๐๑๖). ปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย:
ทฤษฎีฐานรากจากข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
สืบค้นเมื่อ ๘ มิถุนายน ๒๕๖๓, จาก [https://soo๔.tci-thaijo.org/index.php/
swurd/article/view/๕๔๕๒๓](https://soo๔.tci-thaijo.org/index.php/swurd/article/view/๕๔๕๒๓).
- วิทย์ ประทักษ์ใจ และปรีญา ภาณีชย. (๒๕๕๙). ๑๐๐ ปีสหกรณ์ไทย: ประวัติความเป็นมา
และแนวโน้มของสหกรณ์ไทยในทศวรรษหน้า (๑๐๐ Years of thai Cooperatives:
History and Futrue Developmant Trends) สืบค้นเมื่อ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๔,
จาก <https://www.yumpu.com/xx/document/read/๕๕๖๘๘๔๐๖/-๑๐๐->
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๓). แผนแม่บทประเด็นการเกษตร :
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๔). แผนปฏิรูปประเทศ
ด้านเศรษฐกิจ (ฉบับปรับปรุง) : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๑). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๒ (ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา) : สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พิมพ์ครั้งที่ ๑)

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ ๑

เกณฑ์การจัดขนาดสหกรณ์ทุกประเภทและกลุ่มเกษตรกร ปรับปรุงใหม่ (ปี ๒๕๖๑)

สมาชิก (น้ำหนัก 5)		ทุนดำเนินงาน (น้ำหนัก 7)		รายได้สุทธิหลัก (น้ำหนัก 8)		คะแนนรวม 3 ตัวแปรชี้วัดขนาดสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร	
ช่วงข้อมูล (หน่วย:คน)	คะแนน (1)	ช่วงข้อมูล (หน่วย:บาท)	คะแนน (2)	ช่วงข้อมูล (หน่วย:บาท)	คะแนน (3)	ช่วงคะแนนรวม (1)+(2)+(3)	ขนาด
1 - 2	0.25	1 - 430	0.35	1 - 500	0.40	0.25 - 4.20	เล็ก
3 - 4	0.50	>430 - 1,100	0.70	>500 - 1,200	0.80	4.21 - 8.15	กลาง
5 - 7	0.75	>1,100 - 3,100	1.05	>1,200 - 2,600	1.20	8.15 - 12.10	ใหญ่
8 - 11	1.00	>3,100 - 8,400	1.40	>2,600 - 5,800	1.60	12.11 - 16.05	ใหญ่มาก
12 - 18	1.25	>8,400 - 22,500	1.75	>5,800 - 12,900	2.00	16.06 - 20.00	ใหญ่มาก
19 - 30	1.50	>22,500 - 60,000	2.10	>12,900 - 28,700	2.40		
31 - 49	1.75	>60,000 - 163,000	2.45	>28,700 - 64,000	2.80		
50 - 81	2.00	>163,000 - 437,000	2.80	>64,000 - 142,000	3.20		
82 - 133	2.25	>437,000 - 1,170,000	3.15	>142,000 - 316,000	3.60		
134 - 219	2.50	>1,170,000 - 3,153,000	3.50	>316,000 - 704,000	4.00		
220 - 361	2.75	>3,153,000 - 8,469,000	3.85	>704,000 - 1,566,000	4.40		
362 - 594	3.00	>8,469,000 - 22,746,000	4.20	>1,566,000 - 3,482,000	4.80		
595 - 978	3.25	>22,746,000 - 61,089,000	4.55	>3,482,000 - 7,743,000	5.20		
979 - 1,611	3.50	>61,089,000 - 164,000,000	4.90	>7,743,000 - 17,221,000	5.60		
1,612 - 2,651	3.75	>164,000,000 - 440,600,000	5.25	>17,221,000 - 38,300,000	6.00		
2,652 - 4,364	4.00	>440,600,000 - 1,183,000,000	5.60	>38,300,000 - 85,180,000	6.40		
4,365 - 7,183	4.25	>1,183,000,000 - 3,178,000,000	5.95	>85,180,000 - 189,440,000	6.80		
7,184 - 11,823	4.50	>3,178,000,000 - 8,535,000,000	6.30	>189,440,000 - 421,300,000	7.20		
11,824 - 19,461	4.75	>8,535,000,000 - 22,922,000,000	6.65	>421,300,000 - 936,993,000	7.60		
> 19,462	5.00	>22,922,000,000	7.00	>936,993,000	8.00		

หมายเหตุ : เกณฑ์ขนาดใหม่ เพิ่มขึ้น 20 ช่วง และการให้น้ำหนักตัวแปรไม่เท่ากัน คือ สมาชิก (น้ำหนัก 5) ทุนดำเนินงาน (น้ำหนัก 7) รายได้สุทธิหลัก (น้ำหนัก 8) สมาชิก หมายถึงสมาชิกของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรที่ได้ชำระค่าหุ้นตามข้อบังคับของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรแล้ว และหมายถึง สมาชิกแรกตั้งสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ทุนดำเนินงาน หมายถึง เงินทุนที่ใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรประกอบด้วยหนี้สินและทุนของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร รายได้สุทธิ หมายถึง รายได้ที่เกิดจากดอกเบี้ยรับสุทธิสิ้นปี รายได้สุทธิจากธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ยอดขายจากธุรกิจรวบรวมผลผลิต/แปรรูป และยอดขายได้จากธุรกิจให้บริการ

ภาคผนวกที่ ๒

การประเมินชั้นคุณภาพการควบคุมภายใน ส่วนที่ ๒ ด้านความเสี่ยงและกิจกรรมควบคุม

การประเมินชั้นคุณภาพการควบคุมภายในส่วนที่ ๒ ด้านความเสี่ยงและกิจกรรมควบคุม ประกอบด้วย ด้านต่าง ๆ ๑๐ ด้าน ดังนี้

๑) **ด้านการเงินการบัญชี** ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย ๖ กิจกรรม คือ การปฏิบัติงานด้านการเงินไม่เหมาะสม รับเงินแล้วไม่บันทึกบัญชี จ่ายเงินโดยไม่มีหลักฐานการจ่าย/จ่ายเงินซ้ำ/จ่ายเงินเกิน การเก็บรักษาเงินไม่ปลอดภัย การจัดทำบัญชีไม่ถูกต้อง และกรณีสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรใช้โปรแกรมระบบบัญชี

๒) **ด้านธุรกิจสินเชื่อ** ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย ๑๐ กิจกรรม คือ การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน/เป้าหมายที่กำหนดไว้ เจ้าหน้าที่สินเชื่อทำหน้าที่รับ - จ่ายเงิน และจัดทำบัญชีย่อยจ่ายเงินกู้โดยไม่ได้รับอนุมัติ จ่ายเงินกู้เกินกว่าวงเงินที่ได้รับอนุมัติ จ่ายเงินกู้โดยไม่มีหลักประกัน/หลักประกันไม่เป็นไปตามระเบียบ ฯ รับชำระหนี้นอกที่ทำการของสหกรณ์ รับชำระหนี้ไม่บันทึกบัญชี ลูกหนี้เงินกู้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด ตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไม่เพียงพอ และคำนวณดอกเบี้ยเงินให้กู้ผิดพลาด

๓) **ด้านธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย** ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย ๑๓ กิจกรรม คือ การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน/เป้าหมายที่กำหนดไว้ ซื้อสินค้าเกินความต้องการ/ไม่ตรงตามความต้องการของลูกค้า ซื้อสินค้าไม่ผ่านการอนุมัติจากผู้มีอำนาจ ซื้อสินค้าในราคาสูงกว่าท้องตลาด ซื้อสินค้าโดยไม่ได้รับสินค้าตามใบกำกับสินค้า/ใบส่งของ ขยายสินค้าก่อนการบันทึกซื้อสินค้า/ทะเบียนคุมสินค้า จ่ายเงินชำระหนี้เจ้าหน้าที่การค้าเกินกว่าหนี้ที่มีอยู่ การเก็บรักษาสินค้าไม่เหมาะสม ไม่มีการควบคุมสินค้าคงเหลือ บันทึกยอดขยายสินค้าไม่ครบถ้วน ลูกหนี้ปฏิเสธการเป็นหนี้ ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดและการตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไม่เพียงพอ

๔) **ด้านธุรกิจรวบรวมผลิตผล/แปรรูปผลิตผลทางการเกษตร และผลิตสินค้า** ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย ๑๖ กิจกรรม คือ การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน/เป้าหมายที่กำหนดไว้ บุคคลคนเดียวยังมีอำนาจในการรวบรวมและจำหน่ายผลิตผล รับซื้อผลิตผลนอกที่ทำการของสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ผลิตผล/วัตถุดิบที่ซื้อไม่มีคุณภาพ ผลิตผลขายไม่ได้เป็นจำนวนมาก การเก็บรักษาผลิตผล/วัตถุดิบไม่เหมาะสม มีผลิตผล/วัตถุดิบ เสื่อมคุณภาพ/ขาดหาย ไม่มีการควบคุมผลิตผล/ผลิตผลที่แปรรูป/สินค้าที่ผลิต/วัตถุดิบคงเหลือ จำนวนผลิตผลที่รวบรวมและจำหน่ายไม่ตรงตามหลักฐาน ผลิตผลที่แปรรูป/สินค้าที่ผลิต ไม่ได้คุณภาพ/ปริมาณตามมาตรฐาน ผลิตผลที่แปรรูป/สินค้าที่ผลิตไม่ตรงตามความต้องการของลูกค้า/ตลาด การจัดทำทะเบียนคุมผลิตผล/ผลิตผลแปรรูป/สินค้า/วัตถุดิบ ไม่เป็นปัจจุบัน ขยายผลิตผล/ผลผลิตที่แปรรูป/สินค้าที่ผลิต เป็นเงินเชื่อโดยไม่ผ่านการอนุมัติ ขยายผลิตผล/ผลผลิตที่แปรรูป/สินค้าที่ผลิตต่ำกว่าราคาทุน ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนด และการตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไม่เพียงพอ

๕) *ด้านธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร* ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๔ กิจกรรม คือ การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน/เป้าหมายที่กำหนดไว้ บันทึกรายได้ไม่ครบถ้วน ต้นทุนการให้บริการสูงกว่าที่ควร และลูกหนี้ไม่ชำระค่าบริการ/ค่าบำรุง

๖) *ด้านธุรกิจเงินรับฝาก* ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๗ กิจกรรม คือ การดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน/เป้าหมายที่กำหนดไว้ เจ้าหน้าที่รับฝากเงินทำหน้าที่รับ-จ่าย และจัดทำบัญชีย่อยปฏิบัติผิดระเบียบ ข้อบังคับ รับฝากเงินนอกที่ทำการสหกรณ์ การรับเงินฝากและถอนเงินไม่ตรงกับหลักฐาน บัญชีย่อยเจ้าหน้าที่เงินรับฝากไม่ถูกต้อง และการคำนวณดอกเบี้ยเงินรับฝากผิดพลาด

๗) *ด้านเงินลงทุนในหลักทรัพย์* ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๖ กิจกรรม คือ ลงทุนในหลักทรัพย์ที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย ลงทุนในหลักทรัพย์ที่ไม่เหมาะสม ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนไม่ครบถ้วน จำหน่ายเงินลงทุนขาดทุน/ไม่คุ้มค่า เอกสารเงินลงทุนในหลักทรัพย์สูญหาย/ไม่ครบถ้วน และการแสดงรายการเงินลงทุน ณ วันสิ้นปีไม่ถูกต้อง

๘) *ด้านที่ดิน อาคารและอุปกรณ์* ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๖ กิจกรรม คือ การจัดซื้อหรือก่อสร้างไม่เป็นไปตามระเบียบ/มติที่ประชุมใหญ่/มติที่ประชุมคณะกรรมการ ทรัพย์สินของสหกรณ์เสื่อมชำรุด/เสียหาย/สูญหาย การดูแลบำรุงรักษาทรัพย์สินไม่เหมาะสม โอนทรัพย์สินออกจากทะเบียนคุมไม่มีเหตุผล ซื้อทรัพย์สินในราคาสูงกว่าที่ควร และบันทึกมูลค่าทรัพย์สินในบัญชีไม่ถูกต้อง

๙) *ด้านเจ้าหนี้เงินกู้* ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๓ กิจกรรม คือ กู้เงินโดยไม่ผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการ/ที่ประชุมใหญ่ นำเงินกู้อไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ จ่ายเงินชำระหนี้เจ้าหนี้เกินกว่าหนี้ที่มีอยู่

๑๐) *ด้านสมาชิกและทุนเรือนหุ้น* ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๕ กิจกรรม คือการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้ การรับสมาชิกไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในข้อบังคับบันทึกทุนเรือนหุ้นไม่ครบถ้วน สมาชิกลาออกโดยยังมีภาระผูกพันกับสหกรณ์ และจ่ายเงินปันผลไม่ถูกต้อง

ภาคผนวกที่ ๓

สหกรณ์ภาคการเกษตรที่การลงพื้นที่ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ ๕ จังหวัด ๒๑ สหกรณ์

กำหนดวัน	จังหวัด	สหกรณ์เป้าหมาย	ผลการจัดระดับชั้นความเข้มแข็งปี ๒๕๖๒
๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓	๑. ราชบุรี	๑. สหกรณ์การเกษตรบ้านม่วงร่วมใจ จำกัด	ชั้น ๒
		๒. สหกรณ์ผู้ใช้น้ำนางแก้วสามัคคี จำกัด	ชั้น ๒
		๓. สหกรณ์ผู้ใช้น้ำธรรมเสน จำกัด	ชั้น ๑
		๔. สหกรณ์ประมงบางแพ จำกัด	ชั้น ๒
		๕. สหกรณ์การเกษตรวัดเพลง จำกัด	ชั้น ๒
๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๓	๒. พระนครศรีอยุธยา	๖. สหกรณ์การเกษตรท่าเรือ จำกัด	ชั้น ๒
		๗. สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรอยุธยา จำกัด	ชั้น ๑
		๘. สหกรณ์การเกษตรบางปะหัน จำกัด	ชั้น ๒
		๙. สหกรณ์ปศุสัตว์พระนครศรีอยุธยา จำกัด	ชั้น ๓
๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓	๓. สุพรรณบุรี	๑๐. สหกรณ์การเกษตรบางปลาม้า จำกัด	ชั้น ๑
		๑๑. สหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด	ชั้น ๒
		๑๒. สหกรณ์การเกษตรเมืองสุพรรณ จำกัด	ชั้น ๒
		๑๓. สหกรณ์การเกษตรหนองหญ้าไซ จำกัด	ชั้น ๑
๑๑ กันยายน ๒๕๖๓	๔. เพชรบุรี	๑๔. สหกรณ์นิคมท่ายาง จำกัด	ชั้น ๒
		๑๕. สหกรณ์การเกษตรท่ายาง จำกัด	ชั้น ๑
		๑๖. สหกรณ์การเกษตรบ้านลาด จำกัด	ชั้น ๒
		๑๗. สหกรณ์การเกษตรเขาย้อย จำกัด	ชั้น ๑
๑๘ กันยายน ๒๕๖๓	๕. ฉะเชิงเทรา	๑๘. สหกรณ์การเกษตรบางคล้า จำกัด	ชั้น ๑
		๑๙. สหกรณ์การเกษตรเมืองแปดริ้ว จำกัด	ชั้น ๑
		๒๐. สหกรณ์การเกษตรบ้านโพธิ์ จำกัด	ชั้น ๑
		๒๑. สหกรณ์การเกษตรบางปะกง จำกัด	ชั้น ๑

ออกแบบและพิมพ์ที่
สำนักงานพิมพ์ สำนักงานเลขานุการวุฒิสภา
โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๑๗๔๑-๒, ๐ ๒๒๔๔ ๑๕๖๑,
๐ ๒๘๓๑ ๙๔๗๑-๒ และ ๐ ๒๘๓๑ ๙๔๗๕-๖

